T. C.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ALT VE ÜST SOSYOEKONOMİK DÜZEYDEKİ AİLELERİN AİLE İŞLEVLERİNİN , ANNE-ÇOCUK İLİŞKİLERİNİN VE AİLE İŞLEVLERİNİN ANNE – ÇOCUK İLİŞKİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERAP ÇAKICI

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. FATMA TEZEL ŞAHİN

ANKARA - 2006

ÖZET

Bu araştırma ; alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubunda çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerini , anne – çocuk ilişkilerini ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etkilerini incelemek amacı ile yapılmıştır. Araştırmanın örneklemi , 2000 yılı Devlet İstatistik Enstitüsü , Ankara ili Çankaya ve Keçiören merkez ilçeleri nüfus bilgileri ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi İlköğretim Okulları Ana sınıfları öğrenci sayıları dikkate alınarak , evrenden rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenen 11 İlköğretim okulunun ana sınıfı öğrencileri ve annelerinden oluşmuştur. Alt sosyoekonomik düzeyden 169 ve üst sosyoekonomik düzeyden 221 olmak üzere , toplam 390 çocuk ve annesi araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak , ailelerin demografik bilgilerini elde etmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu ; aile işlevlerini ölçmek amacı ile Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve anne – çocuk ilişkilerini ölçmek amacıyla ise Aile – Çocuk İlişkileri Ölçeği – Anne Formu (PARQ) kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi S.P.S.S. istatistik programı ile yapılmıştır. Ailelerin demografik bilgileri yüzde ve frekans dağılımları ile verilmiş ; aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkilerinin belirlenen bağımsız değişkenlerle ilişkileri , çift yönlü varyans analizi ile ; aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkileri etkileşimi ise Korelasyon tekniği ile test edilmiştir. Gruplar arasında anlamlı farklar bulunduğunda , farkı yaratan grubun hangisi olduğu Scheffe Testi ile belirlenmiştir.

Aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkilerinde , sosyoekonomik düzeyin belirleyici bir etken olduğu , sosyoekonomik düzey grupları arasında aile işlevleri ve anne-çocuk ilişkileri açısından anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$).

Aile işlevlerinin sosyoekonomik düzey grupları arasında anlamlı derecede farklılıklar gösterdiği ; Aile Değerlendirme Ölçeği iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutları açısından üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutları açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin daha sağlıksız işlevler gösterdikleri belirlenmiştir ($p < 0.05$). Aile işlevleri arasında ; annelerin yaşları , hane halkı büyüklüğü , ev tipleri , çocuk sayıları , çocukların cinsiyetleri , anne - baba evlenme yaşları ve evlilik sürelerine göre anlamlı farklar bulunmazken ($p > 0.05$) ; babaların yaşları , anne ve babaların öğrenim durumları ve evlenme biçimlerine göre anlamlı farkların olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$).

Anne – çocuk ilişkileri açısından , alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin tüm boyutlarda üst sosyoekonomik düzeydeki annelere göre anlamlı derecede sağlıksızlık gösterdikleri ($p < 0.05$) ; annelerin yaşları , meslek grupları ve çocukların cinsiyetlerinin anne – çocuk ilişkilerini etkilemediği ($p > 0.05$) ; annelerin öğrenim durumları , aile tipleri (hane halkı büyüklüğü) ve çocuk sayılarının anne – çocuk ilişkilerini anlamlı derecede etkilediği bulunmuştur ($p < 0.05$).

Aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etkisi incelendiğinde , iletişim ve sıcaklık ve sevgi etkileşiminin bulunmaması dışında , her boyutta anlamlı etkileşimin olduğu ve bu etkileşimin bazı boyutlar açısından pozitif , bazıları açısından ise negatif olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$).

ÖNSÖZ

Tez konusunun seçiminden tamamlanmasına kadar olan her aşamada destek ve yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fatma Tezel Şahin ' e ,

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Reşit Galip İ.Ö.O. , Ulubatlı Hasan İ.Ö.O , Teğmen Kalmaz İ.Ö.O. , Necla-İlhan İpekçi İ.Ö.O. , Gülen-Muharrem Pakoğlu İ.Ö.O. , Hamdullah Suphi İ.Ö.O. , Cemal Gürsel İ.Ö.O. , Karacaoğlan İ.Ö.O. , M. Emin Yurdakul İ.Ö.O. , N. Taşkın İ.Ö.O , Sancaktepe İ.Ö.O. ve Şinasi İ.Ö.O. idareci ve anasınıfı öğretmenlerine ,

Verilerin analizi sırasındaki yardımlarından dolayı Sayın Ahmet Gül ' e ,

Araştırmanın bütün aşamalarında emeği olan , destek ve yardımını esirgemeyen
Sayın Cevat Uygurlu ' ya ,

Beni Yüksek Lisans eğitimine teşvik eden ve ilk günden bu yana benimle birlikte olan , maddi – manevi yardımlarını hiç esirgemeyen , varoluş sebebim olan aileme sonsuz teşekkürlerimi ve minnetimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER iv

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ vii

TABLOLAR LİSTESİ viii

1. GİRİŞ 1

1. 1. Ailenin Tanımı 2

1. 2. Aile Türleri 4

1. 2. 1. Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Aile Türleri.....4
a) Geniş Aile 4
b) Çekirdek Aile 6
c) Geçiş Ailesi 8
d) Parçalanmış / Eksik Aile 9

1. 2. 2. Otorite Biçimlerine Göre Aile Türleri 10
a) Ataerkil Aile ..... .10
b) Anaerkil Aile 10

1. 2. 3. Evlenme Biçimlerine Göre Aile Türleri 10
a) Poligami 10
b) Monogami 10

1. 2. 4. Yerleşim Yerlerine Göre Aile Türleri 11
a) Köy / Kırsal Kesim Ailesi 11
b) Kent Ailesi 12
c) Gecekondu Ailesi 12

1. 2. 5. İşlevlerini Yerine Getirme Durumlarına Göre Aile Türleri.....13
a) Sağlıklı İşlevlerini Yerine Getiren Aile 14
b) Sağlıklı İşlevlerini Yerine Getiremeyen Aile 14

1. 3. Aile Modelleri 15
- Genel Model 15
- Karşılıklı Bağımlılık Modeli 15
- Bağımsızlık Modeli 16
- Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli 16

1. 4. Aile İşlevleri 16

1. 4. 1. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler 19
a) Ailenin Temel Nitelikleri 20
b) Aile İçi İlişkiler 20
c) Ailede Ruhsal Sorunlar 21
d) Ailede Özürü / Kronik Hastalığı Bulunan Bireyin Varlığı 21
e) Ailenin Ekonomik Nitelikleri 21
f) Ailenin Gelişimsel Niteliği (Aile Yaşam Döngüsü) 22

1. 4. 2. Ailede İletişimin Önemi 22

1. 5. Aile İçi İlişkiler 25

1. 5. 1. Aile İçi Yatay İlişkiler (Anne – Baba İlişkisi) 26

1. 5. 2. Aile içi Dikey İlişkiler 28

a) Anne – Çocuk İlişkisi 29
a. 1. Bağlanma 32
a. 2. Kopma 33

b) Baba – Çocuk İlişkisi 37
c) Kardeşler Arası İlişkiler 38

2. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....41

3. ARAŞTIRMANIN AMACI 64

3. 1. Temel Problem 65
3. 2. Alt Problemler 65
3. 3. Araştırmanın önemi.....66
3. 4. Varsayımlar.....68
3. 5. Kapsam ve Sınırlılıklar.....68

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 69
4. 1. Evren ve Örneklem.....69
4. 2. Veri Toplama Yöntemleri 70
4. 3. Veri Toplama Araçları 70
4. 4. Verilerin Analizi 80

5. BULGULAR VE TARTIŞMA 81

6. SONUÇLAR 147

7. ÖNERİLER 153

KAYNAKÇA

EKLER

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ADÖ : Aile Değerlendirme Ölçeği

PARQ : Aile – Çocuk İlişkileri Ölçeği – Anne Formu

n : Örneklem Sayısı

% : Yüzdelik Değeri

$\bar{x}$: Aritmetik Ortalama

s : Standart Sapma

r : Korelasyon Katsayısı

p : Önemlilik Değeri

S.P.S.S. : Statistical Package for Social Sciences. Verilerin analizinde kullanılan istatistik programı.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo Sayfa No

Tablo 1. Ailelerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Dağılımları.....70

Tablo 2. Anne ve Babaların Yaşlarına Göre Dağılımları.....82

Tablo 3. Anne ve Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları.....83

Tablo 4. Anne ve Babaların Mesleklerine Göre Dağılımları.....84

Tablo 5. Ailelerin Hane Halkı Büyüklüklerine Göre Dağılımları.....85

Tablo 6. Ailelerin Yaşadıkları Ev Tiplerine Göre Dağılımları.....85

Tablo 7. Ailelerin Çocuk Sayıları ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....86

Tablo 8. Anne ve Babaların Evlenme Biçimlerine Göre Dağılımları.....87

Tablo 9. Anne ve Babaların Evlenme Yaşları ve Evlilik Sürelerine Göre Dağılımları.....88

Tablo 10. Aile Değerlendirme Ölçeği(ADÖ)Puanlarının Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımı 89

Tablo 11. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Annelerin Yaş Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 92

Tablo 12. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Babaların Yaş Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 94

Tablo 13. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Anne Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 97

Tablo 14. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Baba Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 100

Tablo 15. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Hane Halkı Büyüklüğüne (Aile Tiplerine) Göre Varyans Analizi Sonuçları

.....103

Tablo 16. Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Ev Tipine Göre Varyans analizi Sonuçları 105

Tablo 17. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Çocuk Sayılarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 108

Tablo 18. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Çocukların Cinsiyetine Göre Varyans Analizi Sonuçları 110

Tablo 19. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Eşlerin Evlenme Biçimlerine Göre Varyans Analizi Sonuçları 112

Tablo 20. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Anne Evlenme Yaşlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 115

Tablo 21. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Baba Evlenme Yaşlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 117

Tablo 22. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Eşlerin Evlilik Sürelerine Göre Varyans Analizi Sonuçları 119

Tablo 23. Anne – Çocuk İlişkisi Puanlarının Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımları.....121

Tablo 24. Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanlarının Anne Yaşlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 123

Tablo 25. Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanlarının Anne Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 126

Tablo 26. Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanlarının Anne Meslek Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları 129

Tablo 27. Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanlarının Aile Tiplerine Göre Varyans Analizi Sonuçları 132

Tablo 28. Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanlarının Ailenin Çocuk Sayısına Göre Varyans Analizi Sonuçları 134

Tablo 29. Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanlarının Çocukların Cinsiyetine Göre Varyans Analizi Sonuçları 137

Tablo 30. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanları İle Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanları Korelasyonu 139

1. GİRİŞ

Toplumun en küçük birimi olan ailenin insan hayatında önemli bir yeri vardır. Bireylerin ruh ve beden sağlığı için gerekli sevgi , şefkat ve bakımı bulabilecekleri en doğal ortam ailedir. Yaşamdan doyum sağlama , işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirme ve yaşanılan topluma uygun bir birey olarak yetişme önce aile çevresinde sağlanmaktadır.

Aile , çocuğun topluma ve yaşama uzanması için bir köprü görevi yapmaktadır. Aile içindeki ilişkiler ve deneyimler diğer kişilerle olan ilişkilerin de belirleyicisi olmaktadır. Çocukluktan itibaren farklı özelliklere sahip insanlarla birlikte yaşamaya başlama sonraki yaşama ve toplumsallaşmaya bir hazırlık niteliği taşımaktadır. Yani toplumun kurallarına ve yaşama ayak uydurmadaki asıl görev aileye düşmektedir.

Çocuk doğduğu andan itibaren aile ve toplumun bir parçası olmakta , anne - baba ve evdeki bireyler ile ilk etkileşimlerini yaşamaktadır. Doğuştan getirdiği bazı özellikler nedeniyle her çocuğun kendine has bir kişiliği vardır. Kurduğu etkileşimlerle aile bireylerinden etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Çocuk gelişimi tüm alanlar açısından ilk olarak aile içerisinde şekillenmektedir. Birey aile fertlerinin özellikleri ve tutumlarına göre karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmekte veya birtakım sorunlar oluşmaktadır. İşlevleri sağlıklı , birbirleriyle etkileşim halinde , sorunlarını ve mutluluklarını paylaşan , birbirlerini dinleyen , anlayan ve mutlu aile ortamında yetişen çocuk , güvenli , benlik saygısı ve kişiliği olumlu yönde gelişmiş , saygılı , cesaretli , kendini ifade edebilen, olgun ve mutlu bir birey olmaktadır.

Sorumluluk verildikçe bağımsızlığı ve kendine olan güveni gelişir , hoşgörü ve anlayış gördükçe daha girişken ve başarılı olur. Çocuk , sevgi , saygı , hoşgörü , itaat etme , arkadaşlık kurma , paylaşma , cinsel kimlik rollerini de aile ortamında kazanmakta , toplumsal yaşama sağlıklı bir şekilde hazırlanmaktadır.

Aile bireylerinden öğrenilenler, yaşamın ilk yıllarında atılan sağlam temeller ve kurulan güvenli ilişkiler önemini yaşam boyu korumaktadır. Çocuğun bilişsel gelişiminden cinsel gelişimine kadar tüm alanlar açısından tam ve sağlıklı bir birey olmasında ailenin etkisi inkar edilemez. Aile içi ilişkilerin olumlu olması , anne - babaların tutumları , özellikle temel güven duygusu açısından anne ile ilişkileri ve diğer aile bireylerinin özellikleri çocuğun psikolojik gelişimi için çok önem taşımaktadır. Anne - babaların çocuklarıyla ilişkileri dünyayı ya güvenli ve yaşamaya değer, yada korkulacak , güvensiz bir yer olarak algılamalarına neden olmaktadır (Yörükoğlu, 2000: 84-85).

Ailesi ve özellikle annesiyle ilişkileri çocuğun sonraki yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir (Güngör , 2000 : 7 – 8).

Anne – çocuk ilişkisi doğumdan hemen önce başlayıp doğumdan sonraki aylarda süregelen bir ilişkidir. Anne ve bebeği doğumdan hemen sonra birbirlerine uyum sağlamakta ve karşılıklı olarak ihtiyaçların karşılanması bu ilişkiyi daha da güçlü kılmaktadır. İhtiyaçların belli bir düzen içinde karşılanması , temel güven duygusunun oluşumunda büyük önem taşımaktadır. Özellikle ilk iki yıl içerisindeki anne – çocuk ilişkileri gelişimin temellerini oluşturmaktadır. Bu süre içindeki çocuk yetiştirme tutumları ve duygusal etkileşim , çocukta güven veya güvensizlik duygularının oluşumuna neden olmaktadır. İlk iki yılı sağlıklı atlatan çocuk , kendini kişilik gelişimi açısından özerklik dönemi olan ikinci evreye hazır hissedecektir (Yavuzer , 2003 : 14 – 16).

Aile özellikle de anne , çocuğun kişilik yapısını şekillendirmekte , gelişmesine ve toplumsal bir birey olmasına yardımcı olmaktadır (Dönmezer , 1999 : 8).

1. 1 . Ailenin Tanımı

Genellikle aile denildiğinde, anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile anlaşılmaktadır. Ailenin dört ayrı tanımı yapılabilir. Birinci tanımlamada , aile üyelerinden birinin fikrine dayanarak onun duyguları ve fantezileri aracılığıyla tanımlanır. Psikiyatride en çok kullanılan tanımdır. İkinci tanım, aileyi nükleer ve geniş yönüyle bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımdır. Özel bir tanımlama yoktur, kuramsal bir yaklaşım vardır. Sosyoloji ve sosyal psikoloji tarafından kullanılır. Üçüncü tanıma göre aile sosyal bir birimdir. Çeşitli parçaların oluşturduğu bir sistemdir. Küçük bir grup olarak ele alınır ve davranışlar açısından sosyal psikoloji tarafından incelenir. Dördüncü tanımlamada ise aile, toplumun değerleri ile sınırlı bir grup olarak kabul edilir. Yasalarla belirlenmiş bazı kuralları olmakla birlikte, aileyi yöneten açık ve kapalı bazı yasalar vardır. (Bell, 1975: 172)

Kavram olarak geniş bir yelpazeye sahip olan ailenin farklı tanımları vardır. Üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup ; sosyal ve ekonomik yönden bir birlik ; sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt ; üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan sosyal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir (Nirun , 1994:17).

Aile evlenme , kan veya evlat edinme bağları ile birbirine bağlanmış, aynı evde oturan , aynı geliri paylaşan ve oynadıkları roller çerçevesinde birbirlerini etkileyerek , meydana getirdikleri belirli görgüyü nesilden nesle devam ettiren insanların topluluğudur (Şahinkaya,1990:170).

Türk toplumunda aile , evlilik bağıyla başlayan , akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan , çeşitli rollere sahip , birbirlerini etkileyen, çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan , üyelerinin cinsel , psikolojik , sosyal , kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan , yaşanılan topluma uyumu sağlayan, toplumun temel bir birimi olarak tanımlanmaktadır (Özgüven , 2001 : 289).

Aile evrensel bir kurum olmasına karşılık , çeşitli toplumlarda statü ve sorumluluklar açısından bir takım farklılıklar görülmektedir. Örneğin ; Türk toplumunda karı - koca ilişkisinde yakınlık ve sadakat son derece önemliyken , bazı toplumlarda birlikteliğin bunlar üzerine kurulu olmadığı görülmektedir.

Hindistan' ın Noyar kabilesinde evlenme töreninden üç gün sonra erkek eşini bırakmakta ve kadının geçici olarak çok sayıda eşi olabilmektedir. Cinsel ilişki ve üreme erkeğin görevi olduğu halde , ekonomik işlevler ve çocukların yetiştirilmesi kadının erkek kardeşine düşmektedir. Yine Amerikan Kızılderililerinden Hopi kabilesinde evin reisi kadındır ve erkek eve misafir gibi gidip gelen ve çocuklarının geleceğiyle ilgilenmek zorunda olmayan bir ferttir (Bilen , 2004 : 97).

Tanımlamaların hepsi birbirinden farklı gibi gözükse de ortak olan , ailenin toplumun temelini oluşturduğu , aynı amaçla kurulduğu sadece perspektif açısından farklılaştığıdır.

1. 2 . Aile Türleri

Aile toplumdan topluma değiştiği gibi aynı toplum içinde de farklılık gösterebilmektedir. Her ailenin toplumdaki yerini belirlemek amacıyla taşıdığı birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler ;

- Hanede yaşayan kişi sayısı
- Otorite işlevi
- Evlenme biçimleri
- Yerleşim yerleri
- Aile işlevlerini yerine getirme durumlarıdır.

Bu özelliklerden yola çıkılarak aileler sınıflandırılmaktadır. (Kasapoğlu , 1993:53).

1. 2. 1. Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Aile Türleri

a) Geniş Aile

İnsanlık tarihinde aile kavramının kökeni ve gelişimi üzerinde pek çok inceleme yapılmış ve değişik fikirler ileri sürülmüştür. Aile ile ilgili ilk bilimsel araştırmalar XIX.yy. sonlarında başlamıştır. Var olma mücadelesinin ağır bastığı başlangıç dönemlerinde, ailenin temel işlevlerinden biri olan birlikte yaşama temeline dayanmaktaydı. Birlikte yaşama ise korunma, güvenlik, sosyal, ekonomik, dinsel nedenler ve

özellikle üretime dayanmaktaydı. Bu yüzden bu kalabalık birlikteliklerde bireyle arasında sıkı bir dayanışma ve ailenin bütününe karşı sorumluluk egemendi. Aile içindeki ilişkiler belirli kurallara bağlanmamıştı ve mülkiyet fikri olmaksızın çocuklar grubun malı olarak kabul edilmekte, kısacası bir "sürü" yaşantısı geçirilmekteydi (Engel, 1986:5).

Genellikle " ataerkil " özellik taşıdığından , erkeğin baba evinde oturduğu , babanın prestijinin aile ile özdeşleştirildiği , babanın çocuk ve gelirler üzerinde otorite kurduğu , erkeklerin aile içi kararlar konusunda hakim olduğu ve ekonomik işlevleri üstlendiği bir aile türüdür (Bilgin , 1991:43).

Birkaç kuşağın bir arada , yakın ilişkiler ve beraberlik içinde yaşadıkları bir aile biçimidir. Aile bireyleri arasında , cinsiyete , yaşa , statüye ve erkeğin soy çizgisine göre düzenlenmiş sıralı bir ilişki düzeni , yapı ve işleyiş vardır. Aile üyeleri bu hiyerarşik düzene uyar, işbölümü , işbirliği ve bütünlük içinde yaşarlar. Özellikle az gelişmiş ülkelerde veya gelişmekte olanların kırsal kesimlerinde yaygın olarak görülmektedir(Taylan , 2003 : 10 – 11).

Bireyleri arasında tartışmasız bir dayanışma söz konusudur. Bireysel sorumluluklar azalmış , buna karşın aile içi kurallara uyma sorumluluğu artmış ve üyelerinin davranış özgürlüğü kısıtlanmıştır. Aile bilinci , bireysel istek ve ihtiyaçların önüne geçmiştir. Bütün fertlerin ihtiyaçları aynı gelir kaynağından karşılanmakta , bu durum bireylerin çalışma güdüsünü ve sosyal gelişme çabasını engellemekte , kişisel özgürlükleri , girişimcilikleri ve eğitim , meslek , sosyal statüleri ve bunlarla ilgili tercihleri ailece kararlaştırıldığından sosyal hareketlilikleri kısıtlanmaktadır. Toprağa bağlı üretim ve kurulacak ailenin yaşam yerinin belli olması sebebiyle coğrafi hareketlilikleri engellenmektedir. Ailenin sahip olduğu değerler her şeyin üzerinde tutulur (Özgüven , 2001:10-11).

Evlenme yaşı küçüktür. Eş aile büyüklerince seçilir ve evlilikler ekonomik değiş-tokuş gerektirecek biçimde düzenlenir (Bal, 1995:40).

b) Çekirdek Aile

Birbirlerine evlilik sözleşmesi ve kan bağıyla bağlı , bünyesinde sadece iki kuşağı barındıran , sayıca dar olan , anne , baba ve çocuklardan oluşan en basit aile türüdür. Eşler kendi anne - babalarıyla yakın ilişki içinde bulunmalarına rağmen evleri ayrıdır ve bağımsız bir gelir-giderleri vardır. Evlenme yaşı , eş seçimi , çocuk sayısı bireylerin kendi kararlarına bağlıdır. Akrabalarla bağları geniş aileye oranla zayıflamış, dış etkilerden önemli ölçüde bağımsızlaşmışlardır (Bilen , 2004:97 – 98).

Sanayileşme insan gücüne ihtiyacın artmasına , insanların kırsal kesimden ve geniş aileden ayrılarak endüstri merkezlerine göç etmesine yol açmıştır. Endüstrileşmenin olduğu yerlerde yeni bir kentleşme ve kültür oluşmuştur. Bu da aile yapısını etkilemiştir. Sosyal ve ekonomik sebeplerle aile ölçüsü daralmış , geniş aileler çekirdek ailelere dönüşmüş tür. Bireysellik gelişmeye başladıkça geniş ailenin sürdürülmesi ekonomik olmaktan çıkmış , yavaş yavaş çözülerek yerini çekirdek ailelere bırakmıştır. Çekirdek ailenin ilk temelleri 18.yy' da görülmeye başlamış , artan üretim ve uzmanlaşma sonucu burjuvalar işyerlerinden ayırdıkları evlerinde eş ve çocuklarıyla yeni bir hayat biçimi ortaya koymuşlardır. İş ve ev hayatının birbirinden ayrılmasıyla , aile üyelerinin dış çevreyle ilişkileri değişmeye başlamış , aile içi ilişkilerde de bir yoğunlaşma , duygusal bir derinleşme görülmeye başlamıştır. Çekirdek aile , eşlerden hiçbirinin ailesinin yanında olmayan , yeni bir yerde kurulan bir aile tipi olmuştur (Erol , 1992:30 – 32).

Hızlı gelişen yaşam koşulları , değişen değer yargıları ve davranış biçimleri aile içinde çatışma ve ayrılmalara neden olabilmektedir. Ana - baba ve çocukları arasındaki iletişim eksikliği ve kuşaklar arası boşluk çatışmalara neden olmakta , çocuklar ile ana - babalar , özellikle ergenlerle yetişkinler arasında uzaklaşmalar gözlenmektedir. Ekonomik ve sosyal güvenceler yeterlik kazanmış olmasına karşın bireysel yaşam tarzı toplumun değişik kesimlerinde yalnızlık ve ruhsal doyumsuzluklara neden olabilmektedir. Erişkin kesimde depresyon , alkolizm , mistik eğilimler ve intihar girişimlerinde artma , ergenlerde ise anti sosyal davranışlar , madde bağımlılığı , mistik bağlanmalar , saldırganlık yüksek oranda görülebilmektedir (Özgüven , 2001:12 – 14).

Çekirdek ailelerin yaygınlaşmasıyla geniş ailenin pek çok görevi aile dışındaki diğer toplumsal

kurumlar tarafından üstlenilmeye başlanmış ama biyolojik işlevi (üreme) , sosyolojik işlevi (toplumsallaştırma) , psikolojik işlevi (sevgi ve sıcaklık ile büyütme) ve ekonomik işlevleri her zaman temel görevleri olmuştur (Nirun , 1994:21).

Toplumda geniş aileden çekirdek aileye doğru değişim devam etmekte , bu değişim sürecinde görünüm itibariyle çekirdek aileye benzeyen ancak hem geleneksel fonksiyonlarını hem de yeni aile tipi fonksiyonlarını bünyesinde barındıran " geçiş ailesi " nden söz edilmektedir (Başbakanlık Türkiye Aile Yıllığı , 1991:44 – 46).

Geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde aile içi ilişkilerde meydana gelen değişmelerin aile üyeleri üzerindeki etkilerinin incelendiği bir çalışmada Sivas ili merkezindeki ilköğretim okullarına devam eden 536 çocuk ve ailelerinin ilişkileri gözlem , mülakat ve anket ile değerlendirilmiş, sonucunda ailedeki değişimlerin daha çok biçim ve bileşiminde olduğu , sosyal yapının değişmesi , imkanlardan yararlanma , öğrenim durumu ve meslekler yoluyla kent ve endüstri ilişkilerine uyum sağlamanın arttığı , eğitim düzeyi yüksek ailelerin ilişkilerinin daha daraldığı , akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin daha az görüldüğü , toplumdaki değişmelerin aile içinde yeni ilke , değer , norm ve amaçlar oluşmasına neden olduğu , kentleşmeye ayak uydurmuş ailelerin diğerlerine göre daha bağımsız , etkileşimlerinin daha zayıf , toplumun baskılarından uzak , çocuklarını kendi beklentilerine uygun olarak yetiştirdikleri görülmüştür (Erol, 1992:1-71).

Yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişi olan evlilik ve aile, toplumun düzenini sağlayan bir kurum olmuş, toplum, dini kurumlar ve devlet tarafından da desteklenmiştir. Çevre olanakları ve fırsatların ve buna paralel olarak sosyal kuralların da artmasıyla erkeklerde çok eşlilik, kadınlarda çok kocalılık dönemleri yaşanmış ve sonunda toplumun yararına olarak günümüz örgütlü ve yasal tek eşlilik dönemine çekirdek aileye ulaşılmıştır (Duman, 1992: 1-11).

c) Geçiş Ailesi

Türkiye' de olduğu gibi toprağa bağlı üretimden endüstri toplumuna geçişin başladığı ve hızla geliştiği

toplumlarda rastlanan bir aile tipidir.

Nüfusun artması , yasalarda bireysel miras haklarının tanınması , toprakların küçük parçalara ayrılması , makinelerin kullanımı ile insan gücüne ihtiyacın azalması , toprağın tüm aileyi doyurmaya yetmemesi gibi ekonomik nedenlerle kırdan kente göç artmış , endüstri merkezlerinde çalışacak insan gücüne ihtiyaç arttıkça bireyler sanayi merkezlerinde çekirdek aile biçiminde yaşamaya başlamışlardır. Kentlerdeki kalabalıklaşma ve ekonomik zorluklar çok sayıda insanı dar konutlarda barındırma sorununu getirmiş , böylece büyük kentlerin kenar semtlerindeki " gecekondular " oluşmaya başlamıştır.

Endüstriyel topluma geçiş süreci aynı zamanda hızlı bir şehirleşme süreci olarak da yaşandığı için köy yaşamının kentleşmesi geleneksel ailenin dönüşümünü de kapsamaktadır. Geçiş ailesi sadece şekil itibariyle geniş aile ile çekirdek aile arasında değildir. Şekil olarak her iki tipe de benzeyebildiği halde toplumsal fonksiyonları aile içi veya toplumsal ve sosyal – ekonomik ilişkilerinin de değişmesiyle ikisinden de farklı bir kimlik kazanmaktadır (Bilgin , 1991:44).

Kırdan kente göç eden aileler görünüş itibariyle çekirdek aileyi yansıtsa da duygu , düşünce , değer yargıları ve aile içi etkileşimde henüz bireyselleşememiş olup geniş aile özelliklerini sürdürmekte , geleneksel toplumdan çağdaş topluma doğru bir geçiş içinde yaşamaktadırlar. Kökenlerinden kopmuş olmanın getirdiği yalnızlık ve suçluluk duyguları içinde eski geleneksel yaşam tarzlarını yeni yaşamları içinde de sürdürerek bunlara daha fazla sarılmaktadırlar. Giderek kendi benzerleri ailelerle bu grubu genişletip dışa karşı daha güçlü olmaya çalışmaktadırlar. Türkiye' de iç göçün yoğunlaşmasıyla , aynı yörelerden gelmiş ve ortak değerlere sahip ailelerin aynı bölgelerde kümeleştikleri gözlenmektedir. Bu durum özellikle büyük şehirlerin gecekondu bölgelerinde daha belirgin olarak görülmektedir.

Birinci kuşak üyelerin gençlere geleneksel düzeni bozmamaları için baskıda bulunmalarının nedeninin gelişen yeni neslin yanında geri kalma tedirginliği yada otoriteyi elden kaçırma korkusu olabileceği düşünülmektedir (Özgüven , 2001:14 – 15).

d) Parçalanmış / Eksik Aile

Eşlerin yasal olarak kurdukları evlilik birliğini yine yasal yollarla sona erdirmesi sonucu sahip olunan çocukların hakim kararıyla eşlerden birine verilmesi , eşlerden birinin çalışma amacıyla geçici olarak evi terk etmesi yada ölmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmış bir aile türünü ifade etmektedir.

Parçalanmış / Eksik aile , boşanmış eşlerden biri ile çocuklardan oluştuğu gibi , evlilik bağı olmayan çiftler ve çocuklarının oluşturduğu aileler de parçalanmış / tamamlanmamış aile sayılmaktadır (Dikeçligil , 1995:16 – 17).

Gayri meşru doğumlar , boşanma , ebeveynlerden birinin evden uzaklaşması durumlarında her iki ebeveyn de vardır ama artık bir arada değildir ve çocuklarıyla ilişkileri ancak hafta sonu yada yıllık tatillerde mümkündür. O da kısa zamanlarla sınırlıdır (Ay , 2000:9).

1. 2 . 2 . Otorite İşlevi Açısından Aile Tipleri

a) Anaerkil Aile

Kadının egemen olduğu bir aile tipidir. Ailede kararları anne verir. Otoritenin sahibi ailedeki en yaşlı kadındır.

b) Ataerkil Aile

En yaşlı erkek aileye hakimdir. Aileyle ilgili tüm kararları verir. Bu ailelerde kadınlar ev işleri , çocukların bakımı ve büyütülmesi işleriyle ilgilenir. En son karar erkeğe aittir.

Anaerkil ve ataerkil ailenin ortaya çıkışı toplumsal ve ekonomik gelişimle ilişkilidir. Çapa tarımının olduğu dönemlerde erkek ev dışında çalıştığından anaerkil , tarım ve hayvancılığın birleştiği dönemde ise hem anaerkil hem de ataerkil otoritenin görüldüğü , ancak özellikle ilkel topluluklarda ve geleneksel / az gelişmiş ülkelerde ataerkil aile tipinin hakim olduğu görülmektedir.

Ekonomideki gelişmeler , kadının çalışma hayatına atılması gibi nedenlerle kadının evdeki statüsü yükselmiş , karar almada anne ve babanın birlikte hareket ettikleri “ Eşitlikçi Aile ” ler oluşmaya başlamıştır (Nirun , 1994:21).

1. 2 . 3. Evlilik Biçimleri Açısından Aile Tipleri

Evlenmenin biçimi ailenin sosyal bünyesini etkilemektedir.

a) Poligami (Çok Eşle Evlilik)

Erkeğin yada kadının birden fazla eşle evlenme biçimidir. Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi " polijini " , kadının birden fazla erkekle evlenmesi ise " poliandri " olarak adlandırılmaktadır.

b) Monogami (Tek Eşle Evlilik)

Erkeğin yada kadının bir eşle evlenmesidir. Günümüz toplumunda monogami egemendir ve kabul gören genel evlilik biçimidir (Taylan , 2003:9).

1. 2 . 4 . Yerleşim Yerleri Açısından Aile Tipleri

a) Köy / Kırsal Kesim Ailesi

Köy ailesi , ana - baba , evlenmemiş ve evli çocuklar , onların eş ve çocuklarının aynı çatı altında oturmalarıyla şekillenen , kendi kendine yeten ve küçük bir toprak işleten bir aile şekli olarak tanımlanabilmektedir (Kıray , 1999 b:158).

Kent ailesine göre daha kapalı ve gelenekçi bir yapının ürünü olarak doğmuştur. Sadece evlenecek gençleri değil akrabalarını da birinci dereceden ilgilendiren bir olaydır. Evlenme ile iki ailenin ve akrabalarının yakınlaşması sağlanmış olur. Çocukların yetiştirilmesi , kültürün aktarılması , aile içi iş bölümü, rol ve statülerin dağılımı , otorite işlevi ve ailenin toplumla ilişkileri bakımlarından da kent ailesinden ayrılmaktadır (Sayın , 1990 : 13).

Kırsal kesimde ana-babaların çocuk eğitimi ve çocukları sosyalleşmeleri sözel olmaktan çok model olma yoluyla gerçekleşmektedir. Kırsal kesimde çocukluk dönemi çok kısadır. Çocuklar 5-6 yaşlarına geldiklerinde onlardan yetişkinler gibi davranmaları beklenir. Kız çocuklar anne - babanın dizinin dibinde oturma , evi toplama , küçük kardeşlerine bakma ; erkek çocuklar ise sürü otlatma ve tarlada çalışma gibi sorumlulukların altına sokulurlar. Çocuk yetiştirme konusunda bireysellik değil toplumsallık ağır

basmaktadır. Otorite evin en yaşlı erkeğine aittir. Otoriteye mutlak itaat ve saygı baskındır (Oktay , 1989:211).

Köy ailesindeki aile ilişkilerini incelendiği bir araştırmada Manisa ili Akhisar ilçesi Selçikli köyündeki 85 ailedeki kadın ve erkeklere anket uygulanmış sonucunda evlilik süresi ile eşlerin aile kararlarına katılması arasında negatif , ayrılmış rol evliliğiyle aile içi otorite arasında pozitif , ayrılmış rol evliliğiyle ev dışı otorite arasında negatif , ev içi görevlerle kadının evdeki statüsü arasında , ev dışı görevlerle erkeğin ev dışı otoritesi arasında pozitif , sevgi faktörüyle aile içi karar verme arasında negatif ve çocuk sayısıyla çocuğa verilen değer arasında negatif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Taylan , 2003 : 4 – 50).

b) Kent Ailesi

Yapısal olarak genellikle çekirdek ailedir. Orta ve yüksek öğrenim düzeyine sahip eşler çocuğun eğitiminde genellikle eşit söz sahibidirler. Çocukluk dönemi köydekinden daha uzundur. Çocukluk ve gençlik dönemindeki temel uğraş okula gitmek ve başarılı olmak için çalışmaktır. Bunun yanında , köy yaşamında çocuklar ortak mekanlarda serbest bir oyun alanı bulabilirken kentlerde giderek artan beton yapılar en güzel oyun mekanı olan bahçeleri azaltmakta , yoğun trafik oyun alanlarının kullanılmasını güçleştirmektedir (Oktay , 1989:212 – 213).

Genellikle tarımdan kopmuş işçi , memur , bürokrat , büyük – küçük esnafin oluşturduğu ve anne , baba ve evlenmemiş çocuklarından ibaret olan bir aile şeklidir. Köy ailesindeki gibi kendi kendine yetme yerine dışa açılma ve toplumsal güçlerden yararlanma mevcuttur. Baba otoritesi vardır ama baskın değildir. Anne , baba ve çocukları arasında arabuluculuk görevi görmektedir. Homojen bir yapısı yoktur. İşlevleri köy ailesine oranla azalmıştır (Kıray , 1999 a : 110 – 114). Akrabalık ilişkileri köy ailesine göre zayıftır. Tanışarak evlenme daha yaygındır. Evlenme yaşı kırsal kesime göre yüksektir. Ev içi otorite ve karar vermede genellikle eşler eşittir. Boşanma ve çocuk yapmada eşlerin kendi kararları ön plandadır. Erkek çocuğun geleceğin garantisi olarak görülmesi köye nazaran azalmıştır (Kocacık , 1990:271).

c) Gecekondu Ailesi

Özellikle kırsal kesimde toprağın verimsizleşmesi , makineleşmenin artması , işgücüne ihtiyacın artması ve nüfus artışı sonucu kişi başına düşen toprağın ve gelirin azalması , sağlık ve eğitim imkanlarından yararlanamama gibi nedenlerle köyden kente göçün artması sonucu büyük kentlerin kenar mahallelerinde oluşmuş bir aile biçimidir (Kocacık , 1990:272).

Hane halkı sayısı bakımından geniş veya çekirdek olabilir. Köyden ekonomik destek almakta , köy ailesinin bazı özelliklerini kente taşıdığı gibi kentin davranış biçimlerinden de etkilenmektedir. Özellikleri bakımından köy ve kent ailesi arasında bir geçiş özelliği taşımaktadır (Özen , 1994:259).

Köyden kente göç ve dönüşüm sürecinde kendi doğrultusunda bir yerde duraklamıştır. Bir taraftan kentliler gibi yaşamayı arzu etmekte , diğer yandan da toplumsal ve kültürel değerlerini korumak istemektedirler. Büyük şehirlerde genelde aynı bölgelerden gelen insanlar yakın yerlerde yaşamakta , böylece geleneksel değerlerini ve davranış kalıplarını da pekiştirmiş olmaktadırlar. Çocukların büyük bir bölümü aileye katkı sağlamak amacıyla çalışmaktadır. Anne - babalar arasındaki genel eğilim çocuklarının ileri yaşlarda kendilerine bakacaklarını düşünmeleridir. Kırsal kesimden gelmiş ve köy yaşamını şehirde de devam ettiren dolayısıyla kimliklerini her anlamda en katı şekliyle yaşayan ve kimlik krizini kendine göre savunma mekanizmaları geliştirerek bastırmaya çalışan bir aile portresi çizmektedir (Sezal , 1991:61 – 62 ; Akt. : Taylan , 2003).

1. 2 . 5 . İşlevlerini Yerine Getirme Durumlarına Göre Aile Türleri

Örf ve adetler, aile üyeliğini ve üyelerin aile içinde alacağı rolleri saptar. Ancak üyelerin alacağı roller toplumlara, çekirdek ve geniş aile tiplerine göre değişmektedir. Çünkü aile üyelerine yönelik rol beklentileri her ortamda farklıdır. Aile biçimleri ve rolleri toplumdan topluma fark etse de, belirli işlevler tüm toplumlarda geçerlidir.

İlk olarak ailenin yedi işlevi üzerinde durulmuştur. Bunlar; ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirlerini korumaları ve karşılıklı sevgi ortamı yaratmak gibi işlevlerdir (Ogburn, 1963: 467).

Murdock, Undberg ve Yorburg, ailenin işlevlerini ekonomik, cinsel davranış-üreme ve çocukların bakımı ile sosyalleşmesi başlıkları altında toplamış, Undberg bunlara ailedeki rol dağılımı ve karşılıklı doyumu da eklemiştir (Yorburg, 1983: 135).

Ailenin temel işlevleri toplum tarafından düzenlenir. Cinsel davranışlara yönelik izinler ve yasaklar toplumdan topluma farklılık gösterirken, çocuk bakımı ve eğitimi ile aile içindeki sosyal roller de değişebilmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme, aile işlevlerinde değişiklik yaratabilmektedir. Ancak değişim genel olarak toplumsal yapıya, özel olarak da ailenin sosyoekonomik düzeyi ve yerleşim yeri gibi özelliklerine bağlıdır (Bulut, 1993 : 4).

Günümüzde aile ekonomik bir üretim birimi olmadığı gibi politik bir güç sistemi olmaktan da çıkmıştır. Sadece bireylerinin kişiliğini şekillendiren bir kurum olma işlevini sürdürmektedir. Çocuğun sosyalleşmesini sağlayan ve üyelerine duygusal destek veren bir birimdir. Ancak bazen aile bu görevini de yeterince yerine getirememekte, üreme dışındaki işlevlerini beklenen düzeyde karşılayamamaktadır (Yorburg , 1983: 138).

İşlevsel açıdan aile türleri , sağlıklı ve sağlıksız aile olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

a) Sağlıklı İşlevlerini Yerine Getiren Aile

Sağlıklı işlevlere sahip aile , sorunlarını bir araya gelerek çözebilen , birbirlerine duygusal olarak bağlı ve özgürlüklerini kısıtlamayacak şekilde birbirleriyle ilgili , kendilerinden beklenen rolleri etkili biçimde

yerine getirebilen , davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebilen , açık ve dolaysız bir iletişime sahip olan bireylerden oluşmaktadırlar (Dönmezer , 2001 : 11 – 13).

b) Sağlıklı İşlevlerini Yerine Getiremeyen Aile

İşlevlerini sağlıklı bir beraberlik içinde yerine getiremeyen aileler sağlıksız ailelerdir. En önemli özelliği , iletişim işlevinin ve kişiler arası ilişkilerin bozuk olması ve kuralarla aşırı bağlı olmadır. Belirli roller , kişilerin üzerine zorla yüklenmiştir ve bunları değiştirmek zordur. Üyeleri birbirleriyle az konuşan ve açık bir iletişim içinde olmayan , aileyi ilgilendiren konulara birlikte çözüm aramayan , üyeleri birbirlerine gerçek bir yakınlık duymayan ve olumsuz duygular besleyen aileler sağlıksızdırlar

(Bulut , 1993 : 11).

1. 3. Aile Modelleri

Dört çeşit aile modelinden söz edilebilir.

- Genel Model

Benliği ailenin içine , aileyi de sosyoekonomik ve kültürel çevrenin içine oturtan bağlamsal bir modeldir. Bu modelde aile sosyal ve psikolojik özellikleriyle incelenmektedir. Sosyal özellikleri aile yapısı açısından , psikolojik özellikleri ise etkileşim ve sosyalleşmeyi de içeren aile sistemi açısından ele alınmaktadır. Ailenin içinde bulunduğu koşullar ve kültüre öncelik tanınmaktadır. Dinamik ve etkileşimsel bir modeldir. Karşılıklı nedensel ilişkilerin ve doğrudan nedensel yolların yanında geri bildirimi de içermektedir. Kağıtçıbaşı tarafından oluşturulmuştur.

- Karşılıklı Bağımlılık Modeli

Ataerkil yapıya sahip , sıkı bağların olduğu , geleneksel ve kırsal kesimde oluşan bir aile modelidir. Çekirdek aile yapısında olup geniş aile işlevlerine sahiptir. Aile diğer akrabalarla karşılıklı bir bağımlılık içindedir. Çocuk ekonomik fonksiyonlar açısından gerekli olduğu için doğurganlık önemlidir. Kuşaklar arası bağımlılık , önce çocuğun ana - babaya , sonra ana - babanın çocuğa bağımlı olması şeklinde yön

değiştirmektedir. Aile ve kişiler arası ilişkilerde hem maddi hem de manevi boyutta bağımlılık vardır. Sıklıkla düşük refah düzeyli , kırsal kesim ve tarımla uğraşan sanayi öncesi toplumlarda görülmektedir.

- Bağımsızlık Modeli

Bireycilik egemendir. Ailenin diğer ailelerden ve aile üyelerinin birbirinden bağımsızlığı üzerine kurulmuştur. Nesiller birbirinden ayrılmış , maddi ve manevi yatırım ana - babaya değil çocuğa yöneliktir. Kadının ailedeki statüsü yükselmiş , doğurganlık oranı düşmüştür. Çocuk yetiştirmede çevrenin denetimi azalmış , ana babalar daha demokratik bir tutum izlemektedir. Çoğunlukla yüksek refah düzeyine sahip , teknoloji toplumlarında görülmektedir.

- Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli

Bu aile modelinde duygusal alanda karşılıklı bağlılık varken maddi alanda bağımsızlık görülmektedir. Birey önemli bir yer tutmaktadır. Nesiller arası bağlılık yetişkinlerin duygusal yatırımlarını hem anne babalarına hem de çocuklarına yöneltmelerine neden olmaktadır. Anne babaya maddi destek gerekmediğinden , maddi kaynak sadece çocuklara yönelmekte, çocuklar ekonomik kazanç bakımından değil sadece psikolojik doyum sağladığı için istenmektedir. Bağlılık kültürüne sahip , gelişmiş ve kentleşmiş bölgelerde daha yaygın olarak görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000 : 118-123).

1. 4. Aile İşlevleri

Toplumun en küçük birimi olan ailenin insan yaşamında önemli bir yeri vardır. Bireyin yaşamından doyum sağlaması rollerini etkin biçimde yerine getirmesi ve topluma uygun bir birey olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır.

Aile , ayrı kişiliğe , değerlere , rol beklentilerine ve yeteneklere sahip iki veya fazla kişiden oluşan bir gruptur. Tüm aileler temelde aynı işlevlere sahip olmalarına rağmen her biri benzersizdir , kendine has

özellikleri ve özgeçmişleri vardır (Bulut , 1993 : 3).

Aile biyolojik , sosyolojik ve psikolojik yapısı dolayısıyla birey ve toplumun ihtiyaçları olan seks , üreme , korunma ve barınma , sevme ve sevilme , sevgiyi paylaşma , bağımlı ve bağımsız olma , ait olma , statü edinme , güven , kendini gerçekleştirme , çocukların bakımı ve eğitimi , toplumsal töre ve ideallerin , kazanılan mal ve bilgilerin yeni nesillere aktarımı gibi pek çok görevi yerine getirmektedir. Aileler toplumdan topluma ve aynı toplum içinde farklılık gösterse de işlevleri üreme yoluyla neslin devamlılığını sağlama , üyelerinin sosyal , psikolojik , ekonomik ve eğitimsel doyumlarını sağlamak şeklinde evrenselleşmiştir (Özgüven , 2001 : 2).

Aile yaşam döngüsü boyunca bir bütün olarak yaşamak , gelişmek ve sürekli olmak için bu işlevlerini sağlıklı biçimde yerine getirmelidir. Gelişimsel yaklaşıma göre aile evlilik rollerinden ailenin ölümüne kadar rol ve kompozisyon değişimi gösterse de üreme, yeni nesilleri sıcak ve sevgi dolu ortamda yetiştirme , üyelerini sosyalleştirme ve ekonomik görevleri hiç değişmemiştir (Duyan , 2000 : 12).

Ailenin işlevleri bazı faktörler tarafından düzenlenmektedir. Bunlar aileye ve topluma ait faktörlerdir. Aileye ait faktörleri aile tipi , içinde bulunduğu fiziki ortam , sosyoekonomik durumu , toplumdaki statüsü , dinamikleri ve aile yaşam döngüsü oluştururken , topluma ait faktörler toplumsal hizmet ve olanaklar , örf – adetler , cinsel davranış modeli , cinsiyete yüklenen roller ve çocuk bakımı ve eğitimine yönelik davranışların belirlediği toplumsal normlardan oluşmaktadır (Demiröz Gündoğan ve ark. , 2005 : 4 – 5).

Aile işlevleri kültürel kontroller dışında düşünülemez. Toplum örf ve adetler ile aile üyeliğini ve üyelerin rollerini belirlemektedir. Beklentilerin farklılığından dolayı roller , cinsel davranışlara yönelik izin ve yasaklar , çocuk bakımı ve eğitimi toplumlara ve aile tiplerine göre değişmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme de aile işlevlerinde değişikliklere neden olabilmektedir (Bulut , 1993 : 4).

Ailenin işlevleri; kolaylaştırıcı , arabulucu , uyum sağlayıcı ve birbirinden farklı potansiyel ve yeteneklere sahip üyeleri için koruyucu bir sistem olarak ifade edilebilmektedir. Ailenin önemli oluşunun

sebebi üyelerinin her türlü ihtiyacını karşılaması , topluma hazırlaması ve refahı için gereken fizik ve ruhsal çevreyi sağlamasındandır. Bunlar , her ailenin kaçınılmaz görevleridir

(Aile Özel İhtisas Komisyonu , 1994 : 62 – 65).

Aile içinde çıkan sorunların halledilmesi önemli bir aile işlevidir.“ Problem çözme ” denen bu olgu ailenin sağlıklı olup olmadığını gösteren işlevlerden biridir. Sorunların giderilmesi ancak aile içi iletişimle olmaktadır. İletişimdeki aksaklıklar ailenin tüm işlevlerinin yerine getirmesine engel olmaktadır. Aile üyelerinin birbirlerine sıcak duygusal tepki verebilmesi , içtenlikle ilgi gösterebilmesi ve sorunların aile sağlığına zarar vermeden çözümlenmesi ancak olumlu bir iletişim ağının kurulmasıyla mümkün olmaktadır. Bireylerine yaşları ve yetenekleri çerçevesinde sorumlulukların verilmesi aile hayatının sağlamlığı için önemlidir (Duyan , 2000:11).

Ailenin işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmesi ile sağlıklı olma eşanlamlı olarak düşünülebilir. O halde fonksiyonel aile “sağlıklı”, fonksiyonel olmayan aile de “sağlıksız” aile olarak tanımlanabilir. Ailenin sağlıklı veya sağlıksız olması sosyoekonomik düzeyine, toplumdaki hizmet ve olanaklara, üyelerinin genetik özelliklerine, kişiliklerine ve aile içi ilişkilerinin dinamik yapısına bağlıdır. Sağlıklı aile ilişkilerinde, etkileşim kalıpları ilişkilerin karşılıklı olarak doyumlu olması varsayımına dayanmakta, yaşa ve evlilik süresine göre çıkabilecek bir takım sorunlar, sağlıklı ailelerde olumlu iletişim ve işbirliği ile ortadan kaldırılabilmektedir (Pollak, 1966 : 23).

Aile işlevlerinde aile içi iletişim, karşılıklı saygı ve işbirliği önemlidir. Çatışmalar iyi bir iletişimle kalıcı iz bırakmadan halledilebilir. Aile işlevlerinin yerine getirilmesi ailenin iç dinamiğine olduğu kadar dış dünya ile ilişkilerine de bağlıdır. Eşler arasındaki çeşitli anlaşmazlıklar da evliliği sağlıksız yapmaktadır. Kişiler, ekonomik, sosyal ve biyolojik nedenlerle evlenmekte, evliliğin temelinde sevdiği ile birlikte olma, cinsel rahatlama, karşılıklı dayanışma, çocuk sahibi olma toplumun beklentilerine cevap verme, içinde bulunduğu aile ilişkilerinden kaçma gibi nedenler bulunabilmektedir. Çiftler evlilik süresince bu beklentilere sahip olamadıklarında ilişkileri bozulur ve olumsuz duygu ve davranışları diğer aile üyelerine

de yansır (Freedman, 1981: 483-484).

Sağlıklı işlevlere sahip aileler aile içi iletişime , karşılıklı saygı ve işbirliğine önem vermekte , çatışmaların iyi bir iletişim ve saygı ile önemli izler bırakmadan halledileceğine inanmakta , üyeleri aile içinde bağımsız bir kişi olarak hareket edebilmektedir. Üyelerinin ihtiyaçları zamanında ve yeterince karşılanır , üyeleri o ailede olmaktan mutludurlar. Herkes görev ve sorumluluklarını bilir ve yapar. Birbirlerine değer verir , koşulsuz sever ve farklı görüşlerine saygı duyarlar. İlişkileri süreklidir , yeni deneyimlere açıktırlar , ne toplumdan kopar ne de boyun eğerler. Esnek bir otorite vardır. Birbirlerini etkili bir şekilde dinlerler. Ailenin ortak yaşantısı dışında bireylerin farklı uğraşları ve ilişkileri vardır

(Kabasakal , 2001 : 9 – 10 ; Bulut , 1993 : 6).

Sağlıksız aile ise üyeleri birbirleriyle az konuşan , açık bir iletişime sahip olmayan , sorunlara birlikte çözüm aramayan , sınırların iç içe geçtiği , katı kuralları olan , üyeleri birbirlerinden izole olmuş yada aşırı derecede iç içe geçmiş, otoritenin egemen olduğu, ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığı ailedir(Demiriz Gündoğan ve ark. , 2005 : 11 – 13). Çocukların ayrı bireyler oldukları kabul edilmez. Koşulsuz itaat etmesi beklenir. Aile ne kadar sağlıksız ise kuralları da o kadar gizli ve bilinç altındadır. Kuralları kimse tartışamaz (Kabasakal , 2001 : 13).

Ailenin sağlıklı veya sağlıksız olması , sosyoekonomik durumuna , toplumdaki hizmet ve olanaklara , fertlerinin genetik , kişilik özelliklerine ve aile ilişkilerinin dinamiklerine bağlıdır (Bulut , 1993 : 9).

1. 4. 1. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler

Aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıksız olmasında bazı etmenler dolaylı – dolaysız rol oynamaktadır. Bunlar , bireylerin eğitim durumları , yaşları , hanede yaşayan kişi sayısı , evlenme yaşları gibi niteliksel özellikleri , aile içi ilişkiler , ekonomik nitelikler , ailede yaşayan kronik hastalığı yada özrü bulunan bireyler ve ailenin gelişimsel niteliğidir (aile yaşam döngüsü).

a . Ailenin Temel Nitelikleri

Her birey içinde doğup büyüdüğü sosyoekonomik çevrenin bir ürünüdür. Her çevrede kabul edilen davranışlar birbirinden farklıdır. Farklı sosyoekonomik gruplar kültürel ve toplumsal konularda da farklı görüşlere sahiptir. Evlilikte başarının temellerinden biri eşlerin eğitim düzeylerindeki dengedir. Aşırı farkın olması farklı düşünme ve iletişim becerileri demektir (Bilen , 2004 : 97).

Eşlerin evlenme yaşları da uyumu etkilemektedir. Erken yaşlarda yapılan evliliklerde eşlerin yaşamlarını yönetebilecek ortak bir felsefeye sahip olmamaları evlilikte geçimsizliğe neden olmaktadır. Erken yaşlarda yapılan evliliklerde eş seçiminin genellikle toplumun etkisiyle olduğu , beklentilerin ilerleyen yıllarda değiştiği ve uyumsuzlukların başladığı görülmektedir. Bireylerin belli bir olgunluğa ulaşıp evlenmeleri temelin sağlam olması için oldukça önemlidir.

Hanede yaşayan kişi sayısı da aile ilişkilerini , rol ve iletişim kalıplarını etkilemektedir. Üyeler arası ilişkilerin yapısı buna göre şekillenmektedir. Üye sayısının az olduğu ailelerde birbirlerini dinleme , rahat iletişim kurma , sorun ve ihtiyaçlarına çözüm bulabilme işlevleri daha kolay olmaktadır (Duyan , 2000 : 15 – 17).

b . Aile İçi İlişkiler

Aile içi ilişkiler aile yaşamının anlaşılmasında yardımcı olup aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıksız olmasının göstergesi sayılmaktadır. İletişim, karşılıklı sevgi - saygı ve işbirliği , aile işlevlerinin yerine getirilmesinde önemlidir (Bulut , 1993 : 10).

Üyelerinin görev ve sorumlulukları paylaşması beraberliği güçlendiren önemli bir etkendir. Aile işlevleri , ilişki biçimleri , ekonomik faaliyetler ve aile içindeki liderlik konumları itibariyle değişime uğramaktadır. Özellikle kırsal kesimden kente göçen ve tarımdan kopan kadının iş biçimlerinde ve emeğinin değerlendirilmesi sürecinde ortaya çıkan değişiklikler aile içi ilişkileri yakından etkilemektedir (Gökçe , 1990a : 157).

Evlilik biçimi , eşler arasındaki işbirliği , duyguların ifade edilmesi , aile içi kavgalar , eşlerin çocuk

bakımı – eğitimi ve cinsel yaşamda anlaşmaları , sosyoekonomik düzey ve eğitim durumları gibi bazı değişkenler aile ilişkilerini ve uyum düzeylerini etkilemektedir (Duyan , 2000 : 19).

c . Ailede Ruhsal Sorunlar

Ailede ruhsal problemi olan bir üyenin varlığı aile işlevlerini genellikle olumsuz etkilemekte , bireylerin evlilik doyumundan ve işlevlerin yerine getirilmesinden memnun olmadıkları gözlenmektedir. Ruhsal özürlü bir bireyin varlığı aile yaşamı için bir tehdit unsuru olarak görülmektedir (Bulut , 1993 : 107 – 112).

d . Ailede Özrü / Kronik Hastalığı Bulunan Üyenin Varlığı

Ailede kronik hastalığı , bedensel / zihinsel özrü olan bir bireyin varlığı da aile yaşamı için bir tehdit olarak görülmektedir. Bu durum aile için sorun yaratmakta , aile ve iş yaşamında çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Aile üyelerinin ve işyerindeki kişilerin verdiği tepkiler kişinin aile ilişkilerinin bozulmasına ve büyük olasılıkla ailesini kaybetmesine neden olmaktadır. Böylece aile işlevleri sağlıksız olmaya başlamaktadır. Ailenin yetki paylaşımı , rol dağılımı , aile sınırları gibi özellikleri , üyelerinin ilişkilerinde görülen esneklik veya katılık , iletişim veya iletişimsizlik gibi faktörler , ihtiyaçların karşılanması ve problem çözme biçimlerini etkilemekte ve hastalıkla baş etme kapasitelerini yıpratmakta sonucunda aile işlevleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Duyan , 2000 : 25).

e . Ailenin Ekonomik Nitelikleri

Ekonomik durum aile yaşamını direkt etkileyen bir diğer unsurdur. Ailenin ekonomik işlevlerini yerine getirirken başarılı veya başarısız olması aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıksız olmasını etkilemektedir (Güven , 1991 : 158 – 163).

Ailenin çeşitli ekonomik gereksinimleri olmakta ve önemli işlevlerinden birinin bunları zamanında ve yeterince karşılamak olduğu bilinmektedir. Ancak , aileler bazen bilgi eksikliği veya içinde yaşadıkları dönemin özelliklerinin farkında olmama , çoğu zaman da ekonomik yetersizlikler nedeniyle bunları karşılayamamaktadır. Eğer aile gereksinimlerini her dönemde rahatlıkla karşılayacak olursa aile işlevleri

açısından bir sıkıntı olmamaktadır (Duyan , 2000 : 24).

f . Ailenin Gelişimsel Niteliği (Aile Yaşam Döngüsü)

Aile yaşam döngüsü , aileyi zaman süreci içinde bir sistem olarak gösteren ve bir ailenin yaşamında önemli olan aşama ya da olaylar dizisidir. Başka deyişle , ailenin kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde çeşitli gelişimsel dönemleri yaşamasıdır (Turan , 1999 : 132).

Aile yaşam döngüsü ; evlilik yılı , çocuk sayısı , işlevleri gibi değişiklikler esas alınarak çekirdek , başlangıç , genişleyen ve daralan aileler olarak sınıflandırılmaktadır. Evlenme , çocuğun doğumu , çocukların evden ayrılması , boşanma , eşlerden birinin ölümü gibi geçiş noktalarını saptamada yararlıdır. Eğer aile bireyleri içinde bulundukları bu dönemlere uygun düzenlemeler yaparlarsa aile işlevleri sağlıklı yönde gelişmektedir (Güven , 1991 : 5).

1. 4. 2. Ailede İletişimin Önemi

Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı yer olması nedeniyle gelişiminde birinci derecede önemlidir. Bireyler çocukluk dönemlerinde zamanlarının çoğunu aile fertlerinin bakım ve desteğine bağımlı olarak geçirmektedir. Aile ortamı çocuğun en yoğun etkileşimde bulunduğu sosyal bir çevre olarak davranışların kazanılmasında etkili en doğal ve tek yerdir (Ersoy , 1997 : 127).

Çocuk öfkeyi , kızgınlığı , sevgi ve hoşgörüyü evde yaşayarak öğrenir. Sevgi , acıma , anlayışlı olma gibi duygular anne baba örnek alınarak gelişmektedir. Anne babanın şefkati , ilgisi , çocuklarına bakmak için gösterdikleri özveri ve çabaları çocuklarıyla aralarında güçlü bir bağın oluşmasına neden olmaktadır (Tok , 2001 : 37).

Çocuğun kişilik oluşumu , biçimlenmesi ve her türlü gelişimi örnek aldığı anne babasının kişiliklerine bağlıdır. Bu nedenle , anne baba öncelikle birbirleriyle ilişkilerinde sevgi , saygı , güven ve hoşgörü içinde, olumlu örnek olmalıdırlar (Yavuzer , 2003 : 39). Çocuğun özdeşim modeli olduklarından anne-babanın sadece varlığı değil sağlıklı ilişki kurmaları da önemlidir. Özellikle okul öncesi dönem çocuğu sosyalleşme

sürecinde ayrıntılı şekilde kopya edebileceği bir modele ihtiyaç duymaktadır (Ersoy , 1997 : 129).

Karı – koca ilişkisi ne kadar sağlıklı ise ailenin temeli de o kadar sağlam olur. Sağlam temeller üzerine kurulu ailede algılama , duygu ve düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü vardır. Aile içi iletişim bu özgürlükleri canlı tutmakta yada engellemektedir. Sevginin , ilgi ve yakınlığın olmadığı ortamlar ve engellemeler , çocuğun gelişimini kısıtlamakta , kötü alışkanlıklara itmektedir (Tok , 2001 : 35).

Aile içi ilişkiler anne baba tutumlarına bağlıdır. Çocuktaki davranış bozukluklarının çoğuna uyumsuz anne – baba ilişkileri neden olmaktadır. Eşler arasındaki iletişim becerileri çocuğu da etkilemekte , anne – babanın sevecen , hoşgörülü , adaletli , sıcak ve empatik yaklaşımı sağlıklı ailenin vazgeçilmezi olmaktadır (Yavuzer , 2003 : 40 – 41). İletişimin niteliği ailenin sağlamlığı ve sürekliliğinin belirleyicisi olmaktadır (Özgüven , 2001 : 26). Bireyler arası sınırları iyi tanımlanmış ve iletişimin fazla olduğu ailelerde yetişen çocukların sorunlarını daha rahat çözdüğü , okul başarılarının daha yüksek olduğu , mutsuz ve çekişmeli ailelerde ise içe dönük ve bağımlı kişilik geliştirdikleri , ruh sağlıklarının bozulduğu görülmektedir (Erol , 1992 : 63).

Aile içinde sevgi, mutluluk, neşe, kızgınlık, üzüntü, korku vb. duyguların aktarılması ancak üyeler arası etkileşimle olur. Karşısındaki ile empati yapma, onu anlama ya da anlayamama gibi ilişkilerin sağlıklı ve sağlıksız olmasında iletişimin önemi büyüktür.

Aile işlevlerinin en önemlilerinden biri, günlük hayatta çıkan problemlerin çözülmesidir. Bu işlev ailenin sağlıklı olup olmadığını gösteren işlevlerden biridir. Amaç sorun çıkaran konuda etkili bir çözüm bulabilmektir. Aile içinde sorunların etkili çözümü için; üyelerin ve aile grubunun problem çözme işlevindeki zayıflık ve güçlülüklerini ve problem davranışı ortaya çıkarmak gereklidir. Bu da ancak iletişim yoluyla gerçekleştirebilmektedir (Falloon,1986: 176).

Çocuklar iyi birer gözlemci olduklarından aile iletişiminin niteliği önemlidir. Önemli olan çocuğun bu dönemi nasıl atlattığı , ailesinden ne kazandığıdır. Aile üyeleri sağlıklı iletişime sahipse çocuk bu becerileri kazanacak , iletişimleri bozuksa çocuk da ailede ve sosyal çevresinde sürekli çatışmaya girecektir.

Çocukluktaki olumlu ve dengeli aile ilişkileri mutlu bir ailenin ön koşulu olmaktadır (Tok , 2001 : 38).

Bir çok ebeveyn çocuğunun masumiyetini koruma adına evdeki çoğu sorunu onlara belli etmemeye çalışır , acı veren problemler hakkında onlarla konuşmama eğiliminde olurlar.

Oysa ki anne – babaları üzgün olduğunda çocuklar evde bir şeylerin döndüğünü hisseder. Kendilerine somut bilgiler verilmezse kötü giden neyse çocuklar bunun kendilerinden kaynaklandığını düşünmeye başlarlar yada olduğundan çok daha kötü durumda olabileceğini hayal ederler. Çocuklar aile sorunlarının dışında bırakılma konusunda oldukça hassastır. Kapalı bir ev ortamında neler olduğunu sorabileceklerini de öğrenemez ve bir şeylerin saklandığı hissine kapılıp hoş olmayan konuları tartışmaktan kaçmaları gerektiğini öğrenirler. Ailede açık bir atmosfer yaratmak ne kadar önemli ise çocuklarla paylaşılmayacak bazı konular da vardır. Evlilikle ilgili gerginlikler bunlardan biridir. Eğer çocuğa bilmesi gerektiği kadar bilgi verilirse çıkmaz durumları daha kolay karşılamayı öğrenir , daha gerçekçi , azimli ve güçlü olurlar. Sadece ailede saygı duyulan bir fert olduğunu düşünmekle kalmaz , kendi dertlerini de onlarla paylaşmayı öğrenirler. Öyleyse , anne – babalar çocukları bir denek taşı yada sırdaş olarak görmekten çok onlarla konuşmasına , yorumda bulunmasına ve soru sormasına izin vermenin önemini unutmamalıdırlar (Shanok , 1994 : 115 – 116).

Elmacıoğlu (1992 : 110 – 126) , aile içi iletişimin gencin okul başarısına etkilerini incelediği çalışmasında Üsküdar Kız Lisesinde okuyan 15 – 18 yaşları arasındaki 1049 genci incelemiştir. Veriler anket ve yazılı kaynaklar yoluyla toplanmıştır. Sonuçta , gençlerin başarılı olmasındaki en önemli etkenin uyumlu ve huzurlu aile ortamı , aile ilişkilerinin sağlıklı olması olduğu bulunmuştur. Başarılı olan gençlerin daha üst kültür ve öğrenim düzeyine sahip anne ve babalarının olduğu , sosyoekonomik yönden mesleklerinin daha iyi ölçülerde olduğu , sağlıklı iletişimin olduğu ailelerde yetişen gençlerin kişiliklerinin daha gelişmiş , sosyal uyum ve okul başarılarının daha iyi olduğu , sürekli anlaşmazlıkların yaşandığı ailelerdeki gençlerin uyum ve başarılarının daha düşük olduğu bulunmuş ve aile içi ilişkilerin gelişimini olumlu yönde etkileyecek kültürel değerlerin canlı tutulması için önerilerde bulunmuştur.

1. 5. Aile İçi İlişkiler

Aile etkileşim üzerine kurulu bir sistemdir. Bu etkileşim içinde ailenin bazı sınırları ve kuralları vardır. Her ailenin kendine özgü kuralları zamanla oluşmakta , bireyleri birbirlerinden kopmadan ancak bireyselliklerini koruyarak bu kurallara uymaktadırlar.

Aile birden fazla kuşağı bir arada barındıran bir grup olduğundan ilişkiler de çeşitlenmektedir. Ailede etkileşim iki yönlüdür. Önce , eşlerin evlenmesi ile eşler arası yatay ilişkiden , sonra da çocukların katılımıyla kuşaklar arası ilişkiyi ifade eden dikey ilişkiden söz edilebilir. Anne babalar çocuklarının davranışlarını etkilerken çocuklar da anne babalarının davranışlarını değiştirebilmektedir. Dolayısıyla , aileyi bir bütün olarak ele almak gerekmektedir (Şahin , 2002 : 12).

1. 5. 1. Aile İçi Yatay İlişkiler (Anne – Baba İlişkisi)

Anne babaların çocuklarına verebilecekleri en iyi eğitim birbirleriyle olan sağlıklı ilişkileridir. Eşlerin birbirleriyle kurdukları ilişkinin olumlu ve dengeli olması çocuğun gelişiminde önemlidir (Yavuzer , 2003 : 39).

Anne-babanın kişilik özellikleri aile yapısını ve ilişkilerini etkilemektedir. Güvenli , saygılı , sevecen , tutarlı , kendisiyle ve çevresiyle barışık anne-babalar diğer aile bireylerini de olumlu etkilemektedir (Güngör , 2001 : 321).

Aile çatışmaları genellikle eşler arasındaki sevgi , saygı , kendini ifade etme , güven ve paylaşma eksikliği gibi problemlerle başlamaktadır. Eğer eşler birbirlerini tamamlamak için evlenirlerse sağlıklı bir ilişki kurulur. Kendi eksikliklerini tamamlamak için evlendiklerinde ise problemler başlar. Bu problemlerden kurtulmak için bebek sahibi olurlarsa çatışma daha da büyür. Kendi hayallerini çocuklarında gerçekleştirmek isterler. Oysa çocuk büyüdükçe kendi benliğini kazanmaya başlar. Çocuğun benlik saygısı ve cinsiyet gelişimi ailede gerçekleştiğinden olumlu kazanımlar için öncelikle anne - baba ilişkisinin sağlıklı olması gerekir (Nazlı , 1997 : 60 – 62).

Aile geçimsizliğinin temel nedeni eşler arasındaki iletişimin azlığı yada hiç olmamasıdır. Geçimsizlikleri azaltmak için eşlerin iletişim becerilerini arttırmaya çalışmaları , sorunlarını açıkça tartışmaları , görüş farklılıklarını belirtmeleri ve sorunlara karşılıklı anlayış ve hoşgörüyle çözüm aramaları gerekmektedir (Özgüven , 2001 : 85).

Uyumlu ve mutlu çiftler çocuklarıyla iyi diyalog kurabilirken , mutsuz çiftler ilgisiz yada aşırı ilgili , baskıcı , reddedici yada aşırı koruyucu bir tutum içine girmektedirler (Dönmezer , 1999 : 71).

Aile içi ilişkilerin temelini anne - babanın birbirleriyle olan ilişkileri oluşturmaktadır. Onların ilişkileri evdeki ilişkinin de havasını belirlemektedir. Sıcak ve sağlıklı ilişkiler anne - babadan çocuğa yayılmaktadır.

Çocukların başarısı ve bağımsızlığının en önemli nedeni anne - baba ilişkisinin sağlamlığıdır (Elmacıoğlu , 1992 : 109).

Çocuk anne - babadan gördüğü davranışları kendi davranışlarına yansıtır. Kişiliğinin ve benlik saygısının oluşumu büyük ölçüde özdeşim modeli olan anne babasının kişiliğine bağlı olduğundan kendine güvenen anne baba bunu çocuğuna yansıtacaktır. Anne babanın sevgi , saygı , anlayış ve hoşgörü temelindeki ilişkileri çocuğun hem cinsel kimlik rollerinde hem de diğer insanlarla olan etkileşiminde etkili olmaktadır (Yavuzer , 2003 : 39).

Okul öncesi dönem çocukları iyi gözlemcidirler. Anne babalarının birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişkilerini gözlerler. İşbirliği ve sosyal ilişkilere ait davranışları anne babaları ile etkileşimleri sonucu kazanırlar. Sağlıklı iletişimi olan eşler çocuklarına iyi örnek olur ve sorunlarını sürtüşmeye girmeden çözerler (Çağdaş , 2003 : 42).

Karı - koca ilişkileri aile tipine , yerleşim yerine , sosyoekonomik düzeye , öğrenim seviyesine , dini ve kültürel değerlere göre değişebilmektedir. Toplumdaki değişmelere paralel olarak eşler arası ilişkiler de değişime uğramaktadır. Geleneksel karı – koca rolleri yerini daha eşitlikçi ilişkilere bırakmaktadır.

Erkek egemenliğindeki otorite örüntüsünün azalmasına bağlı olarak eşlerin birbirlerine verdiği değer de artmaktadır. Geniş aileler çözülmeye başlamış , küçük ailede yalnız kalan eşler aile içi rollerde ve çocukların geleceğini belirlemede birlikte karar vermeye doğru bir seyir göstermeye başlamıştır (Taylan , 2003 : 45).

Çocuklara karşı sert davranan annelerin eşleri ile ilişkilerinin bozuk olduğu, eşlerinden yeterince sevgi ve yakınlık göremedikleri; eşlerinden yakınlık görenlerin ise çocuklarından övgüyle söz ettikleri saptanmıştır. Eşlerine karşı düşmanlık duyguları olan anneler, disiplin yöntemi olarak çocuklarına karşı fiziksel cezalara daha çok başvurabilmekte, mutlu ortamlardaki eşler çocuklarına daha olumlu davranmaktadırlar. Anne-babaları sağlıklı iletişim içinde olan çocuklar yaşıtlarına göre daha az endişeli tavır sergilemekte ve ilişkilerinde daha başarılı olmaktadır (Lado ve Hart, 1992: 69).

1. 5. 2. Aile İçi Dikey İlişkiler

Aile içerisinde çocuğun konumu ile aile yapısı arasında önemli bir bağ vardır. Çocuğun değeri , ailelerin modern veya geleneksel oluşlarına , aynı toplumdaki aile biçimlerine , yerleşim yerlerine ve cinsiyetine göre farklılaşabilmektedir.

Farklı aile yapılarında kız ve erkek çocuğun anlamı da değişebilmektedir. Erkek çocuk , sosyal güvenlik kurumlarının yeterince yaygınlaşmadığı ve işgücü , yaşlılığın garantisi olarak görüldüğü geleneksel toplumlarda kıza oranla daha yüksek statüde bulunmakta; kız çocuğuna verilen değer ise uysallık , naziklik ve anne babaya yakınlık gibi davranışlardan kaynaklanmaktadır (Kağıtçıbaşı , 2000 : 31 – 48).

Özellikle geleneksel ailelerde erkek çocuk daha değerli olmaktadır. Neslin devamı ve ailenin geleceğinden sorumludur(Kıray , 1999 a:109).

Eğitim seviyesinin artmasıyla kız çocuğa verilen değer de artmış , geleneksel baba - oğul ilişkileri çözülmeye başlamıştır. Zamanla kız çocuğu da ana - baba için sosyal güvence olmaya başlamıştır.

Bu değişimde eğitimin yaygınlaşması , kitle iletişim araçları ve bir takım toplumsal gelişmelerin etkili olduğu düşünülmektedir (Taylan , 2003:46 – 50).

Çocukların ebeveynlerinden ne beklediği üzerine yaptığı bir araştırmada hem anne – baba hem de çocuklara ayrı anket uygulanmış , çocukların ebeveynlerinden ne istediği ve ebeveynlerin sonuçlar hakkındaki tahminleri karşılaştırılmıştır.Anne-babaların çoğu (%56), çalıştıklarından dolayı çocuklarının onlarla daha çok zaman geçirmek istediklerini düşünmüş , ancak şaşırtıcı bir şekilde çocukların isteklerinin çoğunluğu daha çok zaman geçirmek değil anne ve babalarının işlerinden eve daha az yorgun ve stresli gelmelerini istemeleri (%61.5) olmuştur. Araştırma sonucu anne-babaların çalışmasının çocuklarıyla ilişkilerine engel oluşturmayacağını , geçirilen zamanın uzunluğundan çok niteliğinin daha önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır (Galinsky 2001 : 24 – 28).

Kaliforniya'da okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 6 yaşındaki 63 çocuk üzerinde, arkadaş desteği ve ebeveynin sosyal beceriler kazandırmadaki etkileri araştırılmış ve sonucunda, anne-babaların sosyal davranışlar açısından çocuklara rehber ve örnek olmalarının, çocukların sosyal becerileri kazanmasında çok önemli olduğunu ortaya koymuştur (Taylor ve Machida , 1994: 3-4).

Anne-babaların çocukları ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri için kendilerine güvenli, saygılı, sorunlarına karşı duyarlı, işbirlikçi, çocuklarının duygu ve düşüncelerini paylaşabilen ve kabul edici bir tutum içinde olmaları gerekir. İnatçı bir tutum sergileyen, kendi görüşlerinin dışındakileri kabul etmeyen, çocuklarının düşüncelerinde mantık aramayan anne-babalar, çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramazlar (Stephen , 1993: 2).

a) Anne-Çocuk İlişkisi

Doğumdan hemen sonra bebeğin ilk etkileşimde bulunduğu kişi annesidir. Doğumla başlayan bu

etkileşim sonraki dönemlerde de devam eder. Açlık , uyku , temizlik ve korunma gibi ihtiyaçları anne tarafından karşılanmakta , annenin bebek için önemi sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması ile sınırlandırılmamaktadır. Doğduğu andan itibaren sıcaklık ve sevgiyi hissetmek isteyen bebek ilk yakınlaşmasını da anneyle yaşar (Çağdaş , 2003 : 25).

Bebeklik dönemi insan yavrusunun en aciz olduğu , bakıma en muhtaç olduğu dönemdir. Bebeklikte gelişim açısından en önemli rolü oynayan birey annedir. Okul öncesi dönem , bedensel , zihinsel , duygusal , sosyal ve kişilik gelişimin en hızlı olduğu yıllardır. İlk yıllarda anneye pek çok görev düşmektedir (Becerik Özdiker , 2001 : 69).

İlk haftalarda bebek ve anne birbirlerini ayrı bir kişi olarak değil kendi vücutlarının bir uzantısı olarak algılar (Çağdaş , 2003 : 25).

Bebek ve annesi doğumdan sonraki 2 - 3 gün içinde birbirlerine uyum sağlayarak birbirlerinden haz duyan bir ikili olurlar. İlk günlerde beraberliğin en yoğun anları beslenme zamanları olmakta , annesinin memesini emen bebeğin heyecanı anneye de yansımakta ve anneyi süt vermeye hazırlamaktadır. Anne aç olan bebeğini emzirerek rahatlatırken , bebek de annesinin dolu memesini boşaltarak onun rahatsızlığını gidermektedir. Anne – çocuk beraberliğinde fiziksel temas çok önemlidir. Annesinin kucağında meme emen bebek onun sıcaklığını ve kokusunu hissederek ihtiyacı olan duygusal besini almakta , böylece anne - bebek iletişiminin temelleri atılmaktadır. Özellikle ilk iki yılda olması gereken yakınlığın gerçekleşmemesi ileride birtakım davranış problemlerinin sebebi olabilmektedir (Gander ve Gardiner , 2001 : 310).

Anne ile çocuk arasında özel bir ilişki vardır. Anne çocuk için birtakım deneyimler oluşturmakta , çocuk da bu esnada ihtiyaçlarını karşılamayı , gerilimlerini yatıştırmayı öğrenmektedir. Anne henüz istikrarlı olmayan bir dünyada çocuk için güven , huzur ve anlayış kaynağıdır (Dönmezer , 2001 : 29 – 30).

Bebeğin fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanması temel güven duygusunun gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

Bebeklik döneminde annenin bebeğinin ihtiyaçlarını karşılamadaki dengeli ve kararlı tutumu sağlıklı bağın kurulmasını , temel güven duygusunun yerleşmesini sağlamaktadır.

Hayatın ilk yıllarında bebeğin psikososyal görevi güvenmeyi öğrenmektir. Anne ile ilişkiden doğan güven duygusu ileride kurulacak ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır (Yavuzer , 2003 : 15).

Anne çocuk için içinde yaşanılan dünyanın yorumlanması ve toplumun temsil edilmesinde ilk örnektir. Çocuğun çevresindeki nesne ve olaylarla kurduğu ilişki annesiyle ilişkisine göre biçimlenmektedir. Çocuk annesinin gözetimi altında yakın çevresini keşfetmekte , nasıl hareket edeceğini gözlemektedir. Böylece ilk bilgilerini taklit ve özdeşim yoluyla edinir (Özeri , 1994 : 50 – 51).

Anne okşayarak , besleyerek ve oynayarak kurduğu diyalogla çocuğun doyumunu sağlar , aralarındaki köprüyü pekiştirir (Yavuzer , 2003 : 16).

Çocuk doğduğu andan itibaren annesiyle bağlantılı yaşar. Amacı hep bu bağı ayakta tutmaktır. Anne çocuğun yaşamında önemli yere sahiptir. Toplumsallığın ilk tohumları erken yıllarda ilk kez anne sayesinde atılır (Becerik Özdiker , 2001 : 70).

Sosyal ilişkilerin gelişiminde annenin rolü büyüktür. Sağlıklı anne - çocuk iletişimi , çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini , başkalarıyla olumlu ilişkiler kurmasını sağlar. Çocuğu ile olumlu duygusal etkileşim içinde olan annelerin çocukları diğerlerine göre daha uyumlu kişilik geliştirmektedir (Flannagan ve Hadee, 1994: 40).

Çocuk ilk bilgileri anneden öğrenir. Özellikle iletişim yeteneğinin gelişmesinde anne etkilidir. Kullanılan dil ve iletişim sayesinde çocuk yeni kavramlar edinerek sosyal ilişkileri öğrenmekte , diğer insanlarla zihinsel etkileşime girmektedir (Dönmezer , 2001 : 31).

Çocuk hangi yaşta olursa olsun bir sorunla karşılaştığı zaman yol gösterecek , destekleyecek bir yetişkin arar. Bu , genellikle çocuğun örnek aldığı , hayranlık duyduğu bir bireydir. Yaklaşık ilköğretim çağına kadar kız veya erkek çocuğun gözündeki ideal insan annesidir ve onunla özdeşim kurma eğilimi

vardır (Ömeroğlu , 1996 : 64).

Anne – çocuk ilişkisinin sağlıklı olması , doğumun ilk günlerinden itibaren aralarında gelişmeye başlayan güvenli bağlanma ve daha sonraki dönemlerde yaşanacak sağlıklı kopmayla ilgili olmaktadır.

a . 1 . Bağlanma

Bağlanma , bebek ve anne arasında duygusal olarak olumlu ve yardım edici bir ilişkinin kurulmasıdır (Çağdaş , 2003 : 26).

Anne ile bebeği arasında kuvvetli bir bağın oluşmasında kritik bir dönemin varlığı ileri sürülmekte ve bağlanma için en uygun dönemin de doğumdan hemen sonraki dönem olduğu söylenmektedir. Doğumdan hemen sonra bebeklerini kucaklarına alan annelerin çocuklarına daha kuvvetli bir bağ ile bağlandıkları düşünülmektedir (Hunter, 1984: 20).

Bebekteki emme refleksi anne ve bebeğin birbirlerine bağlanmalarında önemli bir etkendir. Emme ile fiziksel temas , karşılıklı rahatlama ve haz alma gerçekleşmektedir. İnsanda bedensel temastan doğuştan bir haz alma eğilimi vardır ve bu anne-bebek bağlanmasını artırır (Gander ve Gardiner, 2001: 311).

Anneler bebekleriyle iletişimlerinde farkında olmadan iletişimi kolaylaştırıcı bazı abartılı davranışlarda bulunabilirler. Yüz ifadelerini abartıp , ses tonlarını inceltebilir , değişik ses tonları kullanabilir , önemli sözcükleri daha yavaş konuşur ve bebeğin tepki göstermesi için konuşma aralarında uzun ve sık duraklamalarda bulunabilirler. Tüm bu davranışlar bebeğin dikkatini çekmek için oldukça yararlıdır (Çağdaş , 2003 : 28).

Doğuştan var olan emme refleksi bebeğin anneye bağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Annenin emzirmesi , ihtiyaçlarını karşılaması bebek için bir ödül niteliği taşımaktadır (Yavuzer , 2003 : 14).

Bağlanmada bilişsel etmenler de önemli rol oynamaktadır. Fiziksel ihtiyaçlarının her ortaya çıkışında annenin yanına gelmesi ve ihtiyaçlarını gidermesi bebeğin bilişsel dünyasında sürekliliği olan bir nesne

ilişkisinin oluşumunu sağlamaktadır. Bebekte 5. - 6. aylar arasında anneye karşı gittikçe artan bir bağlanma duygusu oluşmakta , 6. - 7. aylarda iyice gelişmektedir. 8. - 12. aylar arasındaki bebeğin yabancılardan korkma davranışı da bu bağı kanıtlar niteliktedir. 12 aylık bebek annesinin sürekli yanında olmak isterken 2 - 3 yaşa doğru artık yürüme ve konuşmanın da etkisiyle anneye eskisi kadar bağımlı değildir , her an yanında olmasını istemez (Özdiker Becerik , 2001 : 79).

Anneye ait psikososyal problemler ile bebeklikteki güvensiz bağlanma arasında anlamlı bir bağ bulunmaktadır. Annenin evlilik algısı , sosyal izolasyon ve depresyon düzeyi , kendi çocukluk deneyimi ve şimdiki duyarlılığı çocuğun bağlanmasını etkilemektedir (Moss ve ark. , 1997 : 1391).

Güvenli bağlılık geliştiren çocuklar ileride yaşıtları arasında lider, sosyal açıdan ilgili, başkalarının ilgisini çeken, öğrenmeye istekli, çevresiyle ilgili ve işbirlikçi olarak tanımlanmakta ve yaşıtlarından daha olumlu tepkiler almaktadırlar (Jacobson ve Wille , 1986: 57).

Anneleri haftada 20 veya daha az saatlik işlerde çalışan çocukların gelişimleri incelenmiş ve çocukluğun ilk yıllarında annenin çalışması nedeniyle başkalarının bakmasının, 2-4 yaş çocuklarının sosyal-duygusal gelişimlerinde olumsuz etkiler yaratmadığı bulunmuştur (Scarr ve Thompson , 1994: 3).

a . 2 . Kopma

Çocukların annelerine en fazla bağlılık gösterdikleri dönem içinde bulundukları çevreyi tanımaya başladıkları dönemdir. Bunun için bir süre annesinden kopup ayrılması gerekir. 40 haftalık bebeklerin en önemli sorunlarından biri bağlılık ve kopma arasındaki çelişkiyi çözümleyebilmektir. Bu dönemde çocukların annelerine olan bağlılıkları devam eder. Çevreyi araştırdıktan bir süre sonra sığınabilmek için annelerine dönerler.

Yürümeye başlama girişimleri ile çocuğun hayatında daha enerjik ve bağımsız bir dönem başlamaktadır. Bağımsızlık duygusunun belirmesi çocukta hem heyecan hem de korku yaratır. Çünkü , bu döneme kadar çocuk annesinin yanında bulunmuş , onun kolları arasında kendini güvenli hissetmiştir.

Bu karmaşık duygular içinde hem anneden kopmak ve bağımsızlığını kazanmak üzere olduğunu belirtmek ister , hem de arkasına bakınca bütün gücüyle ona koşar (Çağdaş , 2003 : 31 – 32).

Anne yakınında ise çevreyi incelemek için uzaklaşmak ister. Yabancı ve korkutucu uyaranların olmadığı bir ortamda çocuk anneye çok yakın olmadan onu uzaktan görerek uzun süre yetinebilir. Korku yaratan davranışlar dışında 1 yaşın sonunda kopma davranışı egemen olur. Anne çocuğunun kopmasına ve araştırmasına izin verirken yakınında olmalı ve çevrede korku unsurlarının bulunmamasına dikkat etmelidir (Yavuzer , 1998 : 105).

Bebek - anne arasındaki düzenli alma - verme ilişkisi bebeğin zihninde annenin sürekliliğini sağlar. Anneden kopma çocuğun psikomotor, duygusal ve zihinsel gelişimi ile ilişkilidir (Çağdaş , 2003: 32).

0 – 3 yaş , özellikle anne – çocuk ilişkisinde en kritik dönem olmasına rağmen özellikle ekonomik koşullar nedeniyle annenin çalışması çocuğuyla ilişkilerinde sorunlara yol açabilmektedir. Anne gün boyu çocuğundan ayrı kaldığından eve gelince duyduğu suçluluk nedeniyle sevgi gösterisini abartabilmektedir. Oysa , önemli olan çocukla geçirilen zamanın uzunluğu değil niteliğidir (Yavuzer , 2003 : 62).

Hayatının ilk yıllarında sık el değiştiren yada anneden ayrı kalarak sağlıklı anne – çocuk ilişkisi kuramayan çocuklar ileride birtakım davranış problemleri yaşamaktadır. Anneleri ile olumlu bağ kuramadıkları için başkalarıyla ilişkilerinde de yüzeysellik , düşmanca ve sosyal olmayan davranışlar hakimdir. Yaşamının ilk yıllarında anne – çocuk ilişkisi yönünden doyurulmamış çocuklarda ahlak , vicdan , başkalarına sevgi ve saygı duyma gelişmemektedir (Ekşi , 1990 : 54).

Amerika ' da yapılan pek çok araştırma çocuğun annesi ev dışında çalışıyor diye kötüleştiği inancının ne kadar yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Michigan Üniversitesi ' nden Hoffman ve Youngblade, 1999 yılında annelerin çalışması ve çocuklar üzerine yaptıkları bir araştırmada , annelerin ev dışında çalışmasının çocuğa direkt olarak etki etmediğini bulmuşlardır. Annenin dışarıda çalışması değil annenin bunu nasıl algıladığı fark yaratmıştır.

Benzer şekilde , Amerika Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişimi Enstitüsü ' nün erken çocuk sağlığı ve bakımı üzerine yaptığı bir çalışmada on ayrı bölgeden 0-7 yaş arası 1200 çocuk ve annesi incelenmiş ve ev dışında çalışmanın anne – çocuk bağını olumsuz etkilemediği bulunmuştur. Önemli olanın çocuğun nasıl yetiştirildiği , anne babaların hangi değerlere sahip olduğu ve öğüt verdikleri şeyleri kendilerinin yapıp yapmadığının olduğu görülmüştür.

3 –6 yaş çocuğunun toplumsal gelişiminde annenin çocuk yetiştirme davranışları ve disiplin tekniklerinin etkilerinin incelendiği bir araştırmada 50 anneye anket uygulanmış , sonucunda yemek yeme , tuvalet alışkanlığı , arkadaş ilişkileri ve cinsel konularda soru sorma alanlarında annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasında farklar anlamlı bulunmuştur. Yemek yeme , arkadaş ilişkileri ve cinsel sorular sormayla ilgili alanlarda disiplin teknikleri farklılaşmış , güçlüğü olan çocukların annelerinin ödül kullanma durumları, cinsel rol ayrımı yapma , tuvalet alışkanlığı ve arkadaş ilişkilerinde farklılaşmıştır (Duman , 1992 : 1-2).

Anne yoksunluğu ile çocukların saldırganlığı ilişkisinin incelendiği araştırmada Ankara merkezde alt , orta ve üst sosyoekonomik düzeyde yaşayan toplam 300 çocuk ve ailesine Bilgi formu ve Saldırganlık Ölçeği uygulanmış , sonucunda anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur (Dizman , 2004: 7 – 17).

Annelerden algılanan duygusal istismarın çocukların öz kavramı , davranış sorunları ve okul başarılarına etkisi incelendiğinde yüksek düzeyde annesel istismar algılayan çocukların öz kavramlarının düşük , sosyal ve duygusal problemlerinin ve kaygılarının daha fazla olduğunu bulunmuştur (Taşdelen , 1995 : 1 – 2).

Çocukların dışsallaştırılmış davranış problemleri geliştirmelerinde anne-çocuk etkileşiminin rolü büyüktür. Annelerin depresif belirtileri ve çocukların davranış problemleri arasında önemli bir ilişki vardır. Anneleriyle zayıf etkileşimde bulunan çocukların daha sonraları farklı problemlerle karşılaştıkları , depresyonlu annelerin normal annelere oranla daha fazla davranış problemi olan çocuklara sahip

oldukları , çocukları ile ilişkilerinde normal annelere oranla daha az pozitif ton kullandıkları daha az soru , açıklama ve önerilerde bulundukları , ilgisiz davrandıkları , ihtiyaçlarını görmezlikten geldiklerini , aşırı denetleyici oldukları ve sorularına karşılık vermedikleri bilinmektedir (Harnish ve Ark., 1995 ; Akt. : Çağdaş , 2003).

Tanı konmuş tek ve çift taraflı kronik depresyonu olan ve normal sağlıklı kadınların yaşadığı toplam 100 çocuk ve annelerinin psikolojik durumu , fonksiyonları ve anlaşmazlık gösterdikleri alanlar yaklaşık altı ay süreyle gözlendiğinde, tek taraflı depresyonu olan annelerin çoğunlukla olumsuz ve geri planda kaldıkları, çocuklarının problemlerinin özellikle iletişim alanında olduğu , depresif ruh halinin en fazla geri planda durma ve yetersiz görev odağıyla uyuştuğu görülmüştür. Bulgular ailedeki disfonksiyonel ilişkileri çift taraflı olarak göstermiştir. Çocukların anneleri ile ilgili ifadeleri eleştirilerin çoğunun direk olarak anneye yöneldiğini göstermiştir. Çocuklar depresif annelerinin kesinlikle negatif davrandığını ifade etmişlerdir. Kardeşlerin anne ile ilgili raporlarının farklı olması , birinin iyi hissederken ötekinin kötü hissetmesi ise annelerin kardeşlere farklı davrandığını ortaya koymuştur. Annenin kendi ailesindeki deneyimleri , şimdiki ruh hali , stres durumları ve çocuğun davranışları gibi geçmiş faktörleri iletişimin kalitesini etkilemektedir (Constance , 1991 : 11).

Annenin sıcak ilgisi, şefkati ve bakımı olmadan büyüyen çocuklar tüm yönlerden sağlıklı gelişememekte, sağlam bir kişilik yapısı geliştirememektedirler. Çocuğun anneden yoksun kalması ne kadar erken başlar ve ne kadar uzun sürerse çocukta oluşacak davranış bozuklukları ve ruhsal gerginlikler de o oranda fazla olacaktır (Çağdaş, 2003: 35).

b) Baba – Çocuk İlişkisi

İlk yıllarda bebeğin bakımı genellikle anne tarafından yapıldığı ve anne zamanının çoğunu bebeğiyle geçirdiği için literatürde anne - bebek ilişkisi üzerinde daha çok durulmuştur. Ancak , babaların da bebekleriyle bir bağlanma yaşadıkları ve gelişimlerinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir.

Teknolojik ve ekonomik gelişmeler aile yapısında , bireylerinin görev ve sorumluluklarında

değişmelere neden olmaktadır. Ekonomik şartların ağırlaşması , teknolojideki gelişmeler , kadının eğitim düzeyinin artması , kadının işgücüne duyulan ihtiyacı arttırmış , annenin iş hayatına atılması babanın görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmuştur. Baba ailenin geçimini sağlamanın yanı sıra çocukların bakım ve eğitiminde de önemli rol oynamaya başlamıştır (Çağdaş , 2003 : 35).

Baba - bebek arasında duygusal bir bağ kurulabilmesi için fiziksel temas sağlaması , kucağına alarak ilgilenmesi , bakımında bazı sorumlulukları üstlenmesi ve oyun etkinliklerine katılması gerekir.

Baba özellikle erkek çocuğun maskülen (erkeksi) davranışları kazanması açısından önemlidir. Erkek çocuklar babalarıyla özdeşleşerek erkek gibi davranmayı öğrenmekte , bilişsel gelişimi ve okul başarısı etkilenmekte , babasıyla yakın ilişki kuran erkek çocuklar olumlu gelişim göstermektedir (Yavuzer , 2003 : 23).

Ailenin geçimini sağlaması ve eşine karşı davranışları , babanın çocuk üzerindeki dolaylı etkileridir. Anne - baba arasındaki ilişkilerin iyi olması anne - çocuk ilişkisini de olumlu yönde etkiler. Anne - baba ilişkisi sağlıklı değilse anne bu boşluğu doldurmak için bütün ilgisini çocuğuna yöneltip aşırı koruyucu bir tutum geliştirerek bağımsız bir kişilik geliştirmesini engelleyebilir. Babanın çocuğuna dokunması , konuşması , oyun oynaması , onunla ilgili kararlara aktif olarak katılması ise direkt etkileridir (Çağdaş , 2003 : 37).

Çocukların ebeveynlerinden ne istediğiyle ilgili yapılan bir araştırmada çocuklar aile yaşamları ve anne – babalarıyla ilişkileriyle ilgili verdikleri cevaplarda anneleriyle gereğinden çok vakit geçirdiklerini (%28) ve babalarıyla ise çok az vakit geçirebildiklerini (%35) söylemişlerdir. Bu da baba – çocuk ilişkisinin ve çocukların baba algılarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Galinsky , 2001 : 24 – 28).

Babalar da bebekleri ile bir bağlanma yaşanmakta ve bu bebeklerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Doğumda bulunan ve bebeğini tutmasına izin verilen babalar, bebeğinin doğumunda

bulunmayan babalara göre bebeklerine karşı daha güçlü bir bağlanma göstermişlerdir. Babalar da çocuklarının tepkilerine anneler kadar duyarlıdırlar ve bebekleriyle daha ayrıcalıklı bir ilişki kurarlar (Gander ve Gardiner, 2001: 312).

c) Kardeşler Arası İlişkiler

Kardeşleriyle ilişkileri de çocuğun sağlıklı gelişimi için önemlidir. Çocuk kardeşleri ile iyi ilişkiler kurabilir ancak zamanla aralarında birtakım problemler ve istemsizce oluşturdukları rekabet sonucu kıskançlık oluşabilir. Annelerinin yalnızca kendilerine ait olmasını , kardeşlerini sevmemesini isteyebilirler (Yavuzer , 2003 : 103).

Anne - babalar , yeni doğan bebekleriyle ilgilenirken bazen büyük çocuğun da ilgiye ihtiyacı olduğunu gözden kaçırmakta , bu da onda kıskaçlık duygularının oluşmasına neden olmaktadır. Bu yüzden , büyük çocuk hem kendisine hem de çevresindekilere zarar verecek davranışlar yapmaya çalışabilir (Oktay , 2000 : 160).

Eğer annenin sevgisi eşit dağılıyorsa rekabet olmaması gerekir diye düşünülür. Oysa rekabet kaçınılmazdır. Büyük çocuk kardeşi geldiğinde genelde yalnız kaldığını , anne babasının onu eskisi kadar sevmediğini düşünür. Kardeş kıskançlıkları , annenin ihmalkarlığı veya aşırı dikkatli olması halinde daha önemli hale gelmektedir.

Anne – babalar , kardeşler arası ilişkilerdeki güçlüklerin farkında olmalı , bütün çocuklara ayrı bir birey gibi davranmayı unutmamalıdırlar. Çocuklarına verecekleri sorumlulukları çocuğun yaşına , cinsiyetine , bilişsel ve toplumsal düzeyine uygun biçimde dağıtmalıdırlar (Yavuzer , 2003 : 104).

Kardeşlerin birbirlerini kabullenmeyi ve işbirliği yapmayı öğrenmeleri diğer insanlarla olan ilişkilerini de olumlu yönde etkilemektedir (Öğretir , 1999 : 32).

Lise öğrencilerinin saldırganlıklarına etki eden etmenleri incelemek amacıyla 276 öğrenciye Saldırganlık Envanteri uygulanmış , sonucunda çocukların kardeş ilişkilerinin saldırganlık düzeylerini

anlamlı ölçüde etkilemediğini, asıl etkinin anne – baba saldırganlık düzeyi olduğunu bulmuştur (Bolat Karataş , 2002:1-31).

Anne babaları ile sağlıklı ilişkiler kuran çocukların daha az endişeli oldukları , arkadaşlık ilişkilerinde daha sosyal oldukları görülmektedir. Anne – babalar sağlıklı aile ilişkileri için birbirlerini ve çocuklarını dinlemeli , duygu ve düşüncelerini paylaşmalı , olumsuz davranışları konusunda yargıçlık yapmamalıdırlar (Çağdaş , 2003 : 40 – 41).

Ailede iletişim kanallarının açık ve karşılıklı olması bireylerin sağlıklı gelişimi için çok önemlidir. Bunun için aile iletişimi sağlıklı , karşılıklı , geniş kapsamlı , düşünceli ve planlı olmalıdır. Aile büyükleri evdekileri bir araya getirmek için bazı organizasyonlar yapmalı , birbirlerini dinlemeli ve mutluluk ve üzüntülerini paylaşmayı öğretmelidirler (Moore , 2002 : 14–15).

Anne-babalar kardeşler arası ilişkilerde güçlüklerin farkında olmalı, her çocuğun bireyselliğini ve aynı davranılmaması gerektiğini unutmamalıdırlar. Çocuklara yaşlarına, gelişimsel düzeylerine ve ilgilerine uygun sorumluluklar verilmeli, demokratik bir anne-baba tutumu geliştirilmelidir (Gander ve Gardiner, 2001:313).

Anne – babalar çocuklarına her zaman kendileri yanındaymış gibi güvende ve hiç yanlarında değillermiş gibi özgür hissedebilecekleri bir ortam sağlamalıdırlar. Böyle bir aile ortamı çocuğa duygu ve düşüncelerini ifade etme imkanı sağlarken , sağlıksız aile ortamı çocuğun nasıl hareket etmesi gerektiğiyle ilgilenmektedir. Bu anne babalar için çocuğu istedikleri kalıba sokmak bağımsız gelişiminden daha önemlidir. Oysa önemli olan anne babanın beklentileri değil çocuğun ilgi ve yetenekleridir. Aile bireyleri kendilerini ve birbirlerini iyi tanımalı ve bireyselliklerine önem vermelidirler (Yavuzer , 2004 : 69).

2. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu bölümde bu araştırmayla benzer konularda (aile işlevleri , anne – çocuk ve aile ilişkileri) yapılmış olan yerli ve yabancı çalışmalar tarih sırasına göre verilmiştir.

Doğan (1995) , Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Biriminde işitme engelli çocuğa sahip anneler için düzenlenen aile merkezli erken eğitim programına devam eden annelerin çocuklarıyla iletişimleri ile aynı yaşlarda olan , işitme engelli olan ve olmayan çocukların bu programa devam etmeyen anneleriyle iletişimsel etkileşim biçimlerini karşılaştırmıştır. Araştırmanın örneklemini , 2 , 5 – 4 , 5 yaşlarındaki işitme engelli olan çocukların eğitim programına devam eden anneleri ile aynı yaşlardaki işitme engelli olan ve olmayan çocukların eğitim almayan anneleri oluşturmuştur. Veriler İletişimsel Etkileşim Gözlem Formu ve anne-çocuk etkileşimlerinin oyun ortamında 15'er dakikalık video kayıtları ile elde edilmiştir. Sonucunda , iletişim açısından gruplar arasında anlamlı farkların olduğu , eğitim alan annelerin iletişimdeki anlamlı yüz ifadelerinin sayısının ve eğitim almayan annelerin çocuklarının sessiz etkileşim başlatma girişimlerinin diğer gruplara göre yüksek olduğu , annelerin anlamlı yüz ifadelerinin etkileşimi pekiştirici ve çocuk için geri bildirim sağlayıcı olduğu bulunmuştur. Eğitimin sözel iletişim becerisini geliştirdiği, eğitim almayan annelerin çocuklarının anlamayacağını düşündükleri için sözel ifadeler kullanmadıkları , dokunma , jestler gibi fiziksel temas ve sessiz ifadeleri tercih ettikleri görülmüştür. Normal işiten çocuklar iletişimi başlatmak için

sözel ifadeler kullandıklarından eğitim programının işitme engelli çocukları normal çocuklara yakınlaştırdığı saptanmıştır.

Özaydın Emci (1995) , Almanya' da yaşayan Türk ve Alman annelerin 3 – 6 yaş grubu bedensel ve zihinsel engelli çocuklarına yönelik eğitim davranışlarını incelemiştir. Araştırmanın örneklemini , Köln ili sınırları içinde ikamet eden, 3-6 yaşlarındaki bedensel veya zihinsel engelli çocukları kaynaştırma anaokuluna devam eden Türk ve Alman anneler oluşturmuştur. Veriler Hamel Soru Listesi ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda ; annelerin farklı kültürlerden oluşlarına ve engelin türüne göre Türk annelerin bedensel engelli çocuklarına zihinsel engelli olanlara oranla daha baskıcı davrandıkları , Alman annelerin ise bedensel engelli çocuklarını daha fazla destekledikleri bulunmuştur. Çocuğun cinsiyetine göre, Türk anneler kız çocuklarına daha baskıcı , Alman anneler ise erkek çocuklarına daha destekleyici davrandıkları; çocuğun doğum sırasına göre Türk annelerin ilk ve son çocuklarına ortancalara oranla daha destekleyici , Alman annelerin ise son çocuğa doğru baskıcı davranışlarının azaldığı gözlenmiştir. Anne yaşlarına göre Türk anneler arasında anlamlı bir fark bulunmazken, Alman annelerde daha genç olanların daha az destekleyici oldukları görülmüştür. Türk annelerin daha düşük sosyokültürel seviyede oldukları , geleneksel rol ayrımının olduğu , kadının statüsünün erkeğe göre düşük olduğu , değişen sosyokültürel ve ekonomik değişimlere rağmen Türk annelerin geleneksel kültürün etkisinde oldukları ve korumaya çalıştıkları bulunmuştur. Almanya'da bulunma süresi, burada anne eğitim davranışları için anlamlı bir etken olmamıştır.

Şıngır (1996) , fiziksel cezanın çocuğun cezayı uygulayan anne ve babaya yönelik sevgisi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini , Ankara ilinde yaşayan ve orta okul 1. ve 2. sınıfta okuyan , 100 alt , 100 orta ve 100 üst sosyoekonomik düzeydeki toplam 300 öğrenci (150 kız , 150 erkek) oluşturmuştur. Veriler , Fiziksel Ceza ve Sevgi Ölçekleri ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda , fiziksel ceza gören ve görmeyen çocukların anne babalarına yönelik sevgileri arasında anlamlı farkın olmadığı bulunmuştur. Ceza görse de görmese de özellikle kızlar babalarını erkek çocuklardan daha çok

sevdiklerini ifade etmişlerdir. Anne-baba tarafından uygulanan fiziksel cezanın sıklığı , şiddeti , anne babanın ceza konusundaki zaman içindeki tutarlılıkları , çocuğun ne zaman cezalandırılıp ne zaman cezalandırılmayacağını tahmin edememesi , anne babasını ceza konusunda haklı görmesi , cezadan sonra çocuğa açıklama yapılıp yapılmaması ve kullanılan ceza çeşitleri ile anne babaya yönelik sevgi arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Çörüş (1996), 1982-1986 yılları arasında uygulanan Erken Destek Projesi'nin bir bölümü olan Anne Eğitim Programının anneler üzerindeki etkinliğini incelemiştir. Annelerin geleneksel bakış açılarını modern perspektife çevirmede Anne Eğitim Programının yararı olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini, düşük sosyoekonomik düzeyde yaşayan eğitilmemiş , düşük sosyoekonomik düzeyde yaşayan eğitilmiş ve orta sosyoekonomik düzeyde yaşayan eğitilmemiş anneler olmuştur. Veriler , Anne Görüşme Formu ile toplanmıştır. Sonuçlar, yaşam tatmini, kadının aile içi statüsü ve karar verme gücü, çocukla iletişim, çocuğun öğrenci rolünü destekleme ve annenin çocuğu olumlu değerlendirmesi alt boyutlarında değerlendirilmiş, yalnızca ailenin çocuğun öğrenci rolünü desteklemesi boyutunda gruplar arasında anlamlı fark bulunmuş , diğer boyutlarda anlamlılık saptanmamıştır.

Eryüksel (1996) , 12-18 yaşlarında orta sosyoekonomik düzeydeki normal ve psikiyatrik 429 ergen , 254 anne ve 204 baba olmak üzere toplam 887 denek üzerinde ergen-anne-baba ilişkilerinin problem çözme becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısına etkilerini incelemiştir. incelemiştir. Veriler Anne-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği (PARQ) ile toplanmıştır. Sonucunda , iletişimin ebeveyn ve ergen stres düzeyini belirleyen en önemli etken olduğu bulunmuştur. Ergenin cinsiyetinin önemli olduğu , anne - kız arasında daha sıcak , anne – oğul arasında ise babanın araya girmesi gereken daha çatışmalı bir ilişkinin olduğu , psikiyatrik grubun normallere göre daha çok çatışma , problem çözme ve iletişim beceriksizlikleri ifade ettikleri , psikiyatrik annelerin normallere göre kötü niyetle , babaların ise mükemmeliyetçilikle ilgili inanışlara daha bağlı oldukları saptanmıştır. Eğitim düzeyi düşük anne-babalar açık çatışma / beceri yetersizlikleri , aile yapısı ve içselleştirilmiş inançlarla ilgili basamaklarda sorunlu

bulunmuş , bu basamaklarda ergenin yaşı ve cinsiyeti etkili olmuş , anne-babalar aileyi daha olumlu görmeye çalışırken ergenler onları daha çok eleştirmişlerdir.

Kochanska (1997) , anne-çocuk ilişkilerini ve aralarındaki uyumu iki aşama halinde incelemiştir. Veriler , anne-çocuk arasındaki günlük etkileşimler ve anne ifadelerinden toplanmıştır. Anne ve çocuklar iki kez incelenmiştir. 26-41 aylık önce 103 , sonra 99 çocuğun anneleri ile etkileşimleri gözlenmiş , etkileşimde annenin güç kullanması , hem kendi ifadesi hem de çocuğun kabullenme düzeyi ile araştırılmıştır. Sonuçta , iletişimin yüksek olduğu ilişkilerde, annelerin daha az güce başvurdukları, çocuklarının topluma ve değer yargılarına daha iyi uyum sağladıkları , empatik annelerin çocukları ile daha sağlıklı ilişkiler kurdukları saptanmıştır.

Mize ve Pettit (1997) , annelerin sosyal yönetimleri , anne-çocuk ilişkileri ve çocuklarının akranları ile rekabetlerini inceledikleri çalışmada annelerin çocuklarına sosyal yardımlarının ve ilişkilerinin çocukların yaşıtlarıyla rekabetlerine etkilerini iki aşamada değerlendirmişlerdir. İlk aşamada , 43 anne ve çocuğu 3 ayrı laboratuar ortamında izlenmiş , oyun esnasındaki iletişimleri videoya kaydedilmiş , sadece küçük tavsiyelerde ve bulmaca oyunlarında sosyal olmayan öğretilerde bulunulmuş ve annelerin sosyal yönetimi ve stilleri serbest bırakılmıştır. İkinci aşamada ise , sosyal yönetim ve stil tamamen öğretmen tarafından belirlenmiş , stil çocuğun yaşıtları tarafından kabul edilmiştir. Sonucunda , sosyal yönetim ve stil arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı, ancak anne-çocuk etkileşimi az olduğunda sosyal yönetimin çocuğun arkadaşlarıyla ilişkilerinde agresifliğini arttırdığı bulunmuştur.

Şen (1997), Anne-çocuk iletişim dili eğitimi değişkeninin annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışları ve bunların çocukların bağımlılık eğilimlerine etkilerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, Selçuk Üniversitesi uygulama anaokuluna devam eden 4-5 yaşlarında 30 çocuk ve anneleri (15 deney ve 15 kontrol grubu) oluşturmuştur. Ön test – Son test ve kontrol gruplu araştırma deseni içinde çalışılmıştır. Veriler, Ebeveyn Kendi Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (anneler için) ve Gözlenen Bağımlılık Eğilimi Davranış Formu (çocuklar için) ile toplanmıştır. Eğitim öncesinde deney ve kontrol

grubu annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışları arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür. Eğitimden sonra ise deney grubunda çocuklarına karşı ilgi ve şefkat gösterme , amaçlarına ulaşmada yardımcı olma , tutarlı disiplin , standartların belirginliği ile ilgili tutum ve davranışlarda artma , fiziksel cezalandırma , koruyuculuk , başarı için baskı , ayrıcalıklardan yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırmaya ilişkin tutum ve davranışlarda ise azalma olmuştur.Eğitimden önce deney ve kontrol grubu annelerin çocuklarının bağımlılık eğilimlerinde anlamlı farkın olmadığı, eğitimden sonra ise deney grubu annelerin çocuklarının yüksek , orta ve düşük bağımlılık eğilimi ifade eden davranışlarında azalma , bağımlılık ifade etmeyen davranışlarında ise artma olduğu , kontrol grubu annelerin çocuklarında değişme olmadığı gözlenmiştir.

Ersoy (1997) , 30 işitme engelli ve 20 zihinsel engeli çocukların anneleri için gereksinimleri doğrultusunda iki farklı destekleyici anne eğitim programı hazırlamış ve bu programların annelerin kaygı düzeyleri ve çocuklarını kabullenme durumlarına etkisini incelemiştir. Veriler , Gereksinim Belirleme Formu , Aile Bilgi Formu , Kaygı ve Endişe Ölçme Aracı , Sürekli Kaygı Envanteri ve Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ)-Çocuk Formu ile toplanmıştır. Sonuçta , engel türüne göre annelerin kaygı ve çocuğunu kabullenme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Eğitim programı sonunda annelerin kaygı düzeylerinde düşme olduğu , zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygılarının ön ve son test sonuçları bakımından anlamlı farklılık gösterdiği , işitme engelli çocukların annelerinde ise bu farkın görülmediği saptanmıştır. Annelerin kaygılandıkları boyutlar incelendiğinde, ön test ve son testlerde Bilişsel Bozukluk ve Mali Kaygılar boyutlarında işitme engelli ve zihinsel engelli çocukların annelerinin anlamlı farklılıklar gösterdikleri; Bağımlılık ve Kendini Yönetme , Ömür boyu Bakım konularında eğitimden önce iki grup arasında anlamlı farklar saptanırken eğitimin sonunda farkın anlamlı olmadığı , Fiziksel Sınırlılıklar boyutunda eğitim sonrası iki grup arasında anlamlı farklar olduğu bulunmuştur. Annelerin çocuklarını kabullenme düzeyleri program sonunda artış göstermiştir.

Mathijssen ve diğerleri (1998), anne-çocuk, baba-çocuk ve anne-baba ilişkileri ile çocuk

psikopatolojisi arasındaki ilişki kalıplarını incelemişlerdir. Örneklemi, Akıl Sağlığı Merkezine başvurmuş 137 aile üyeleri oluşturmuştur. Aile İlişkilerini içeren anketler , çocuğun davranış problemleri bulguları ve mülakatlardan elde edilen farklı aile ilişkileri değerlendirmeleri, anne-çocuk ve anne-baba ilişkilerinin çocuğun davranış problemleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Anne-çocuk ilişkisi çocuğun dışsallaştırma davranışı ile sürekli ilişkili bulunurken , anne-baba ilişkileri çocuğun içselleştirme davranışıyla zaman zaman ilişkili bulunmuştur. Daha olumsuz aile ilişkileri daha fazla problem davranışıyla, en az bir veya iki olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi ise daha az miktardaki davranış problemiyle birlikte görülmüştür.

Moss ve arkadaşları (1999) , çocukların algıladığı aile baskıları ve anne-çocuk ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemin, 5-7 ve 7-9 yaşlarında 121 çocuk , anneleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Veriler , aile ilişkilerini ölçen anket , Toplumsal Ağ Ölçeği (SNQ) ve öğretmen gözlemlerinden elde edilmiştir. Sonucunda , her iki yaş dönemi için de iç ve dış problemlerin en riskli dönemler olduğu , 5-7 yaş grubunda dışsal problemlerin daha fazla olduğu , bekar anneli ailelerin iki ebeveynlilere göre daha az bağlı oldukları , bu ailelerdeki erkek çocukların erkek modeli eksikliğini belirgin olarak hissettikleri , etkisiz disiplin ve aşırı kontrolün olduğu bulunmuştur.

Sümer ve Güngör (1999) , ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin gencin bağlanma stilleri , benliği ve yakın ilişkilerine etkisini, ortalama 20 yaşındaki 279 üniversite öğrencisi üzerinde araştırmışlardır. Veriler , Çocuk Yetiştirme Stili Ölçeği , İlişki Anketi , Benlik Belirginliği Ölçeği , Sürekli Kaygı Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ile toplanmıştır. Sonucunda , yüksek düzeyde ilgi ve kabullenme gören gençlerin düşük düzeyde kabul , ilgi ve otoritenin olduğu ailelerden gelenlere göre anlamlı derecede güvenli bağlanma gösterdikleri , annenin sevgi ve ilgisinin gencin duygusal hayatına etki ettiği , babanın sevgi ve ilgisinin ise gencin benliği üzerinde etkili olduğu , sosyoekonomik düzeyin aile ilgisi ve kabulü ile doğru orantılı olduğu saptanmıştır.

Kuru Örgün (2000) , çocuğun anne baba tutumları ile benlik saygısı ve atılganlık seviyesi ilişkisini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemi, İstanbul ili Bakırköy ilçesindeki 11 resmi ilköğretim okulu sekizinci

sınıflarında okuyan 223 erkek ve 197 kız olmak üzere toplam 420 öğrenci oluşturmuştur. Veriler , Bireyi Tanıma Çizelgesi, Rathus Atılganlık Envanteri , Piers-Harris Benlik Saygısı Ölçeği , Anne Baba Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Sonucunda , farklı anne baba tutumu algısına sahip çocukların benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu , eşitlikçi demokratik tutum algılayan çocukların baskıcı otoriter ve aşırı koruyucu tutum algılayanlardan daha yüksek benlik saygısına sahip ve atılgan oldukları bulunmuştur. Atılganlık düzeyi ve benlik saygısı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Annenin eğitim düzeyi atılganlık seviyelerinde etkili bulunmuş , annesi lise mezunu olanların ilk okul mezunu olanlara göre daha atılgan oldukları görülmüştür.

Şahin (2000) , özel eğitime ihtiyaç duyan engelli çocukların ailelerinin çocuklarının eğitimi konusunda nasıl bir yol izledikleri , çocuğa gösterilen tutumun özrün tipi açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ve ailelerin tutumları ile çocuğun davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara ' da ikamet eden , resmi ve özel eğitim kurumlarına devam eden Mental Retardasyon, Down Sendromu , İşitme engeli , Dil ve Konuşma problemi , Cerebral Palsy , Otizm ve Öğrenme Güçlüğü tanılarından birisi konmuş çocuklar ile hastanelerin genetik , pediatrik nöroloji , kulak-burun-boğaz , ortopedi , fizik tedavi ve rehabilitasyon v.b. bölümlerine başvurmuş, 7-12 yaşları arasındaki toplam 296 çocuk ve aileleri oluşturmuştur. Veriler , Aile Bilgi Formu , Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) , 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Annelerle görüşme yapılarak engelli çocuk annelerinin tutumları , çocukların davranışları ve en belirgin özellikleri incelenmiştir. Sonuçta , engelli çocuk annelerinin çoğunun aşırı koruyucu tutuma sahip oldukları çocuklarında en beğendikleri özelliklerin " uyumlu ve ağırbaşlı olmaları ", kaygı duydukları özelliklerin ise " gelecek " ve " okuldaki başarısızlığı " olduğu bulunmuştur. Anneler çocuklarının sosyal etkinliklere katılımının normal yaşıtlarının oranında olduğunu ifade etmiş, ancak çocukların katıldıkları sosyal etkinlik sayısının yaşıtlarından daha az olduğu bulunmuştur. Çocukların davranışları (yeterlilik , sorun davranışlar) ile tanıları arasında anlamlı ve pozitif ilişki , annelerin tutumları ile çocuklarındaki sorun davranışlar

arasında anlamlı derecede ilişki saptanmıştır.

Kochanska ve Murray; (2000) bebeklik ve okul öncesi çağlarında kurulan erken anne-çocuk ilişkisinin ve yönlendirmesinin vicdan gelişimi için yararlı olup olmadığını test etmişlerdir. Karşılıklı yönlendirme yanıtları , anne ve çocuk arasında paylaşılan pozitif etki ve işbirliğini de içine almıştır. Bu , annelerin annelik ve anne-çocuk ilişkileriyle ilgili verdikleri raporlarında belirttikleri ve doğal etkileşim ortamlarında gözlenen kalitenin birleşimi olarak değerlendirilmiştir. Çocukların vicdani gelişimleri , yalnız emsalleri bağlamındaki ahlaki davranış ve bilişsel ahlak gözlemlerini içeren çoklu ölçümler kullanılarak test edilmiştir. Bebeklik ve okul öncesi dönemdeki anne-çocuk karşılıklı yönlendirme tepkileri , çocukların vicdani gelecekleri hakkında önceden ipuçları vermiştir. Model-biçimleme analizleri , bebeklikteki yönlendirme tepkisinin sonraki vicdana direk etki ettiğini , ancak okul öncesi dönemde yönlendirmenin arabuluculuk etmediğini ortaya koymuştur. Sonuçlar , anne-çocuk yönlendirme tepkilerinin çocuğun sosyalizasyonu için önemli olduğunu ortaya koymuş , uzun süreli sonuçları içeren ve sosyal gelişime benzeyen bir çeşit ilişkiyi doğrulamıştır.

Cenkseven (2000) , kekeme olan ve olmayan çocukların anne-çocuk ilişkilerini reddedici algılama düzeylerinin öz kavramlarına etkisini incelediği araştırmasında 9-12 yaş çocukların kekeme olup olmamaları , cinsiyetleri ve anne – çocuk ilişkilerini reddedici algılama düzeylerine göre , öz kavramlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiş , Araştırmanın örneklemini , 1999 yılında Adana Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Polikliniğine başvuran ve Adana ili merkez ilçelerinde yaşayan , ilköğretim okullarına devam eden 9-12 yaşları arasındaki 69 kekeme ve 78 kekeme olmayan toplam 147 çocuk oluşturmuştur. Veri toplama teknikleri olarak Aile Kabul Reddetme Ölçeği (PARQ) - Çocuk Formu - ve Piers-Harris Çocuklar İçin Öz Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Sonucunda , PARQ boyutları puanları ile kekeme olup olmama arasında anlamlı ilişki bulunmuş , cinsiyete göre ise değişmediği saptanmıştır. Kekeme olup olmama ve cinsiyetin ortak etkileşimi ile PARQ puanları ve Öz kavramı , mutluluk ve gözde olma alt boyutları puanlarıyla kekeme olup olmama arasında anlamlı ilişki

bulunmuş , Fiziksel Görünüm alt boyutu puanlarında cinsiyet yönünden anlamlı bir fark olduğu , kekeme olup olmama ve cinsiyet ortak etkileşiminin Konformite alt boyutu dışında Öz kavramı düzeylerini etkilemediği ; kekeme olan ve olmayan çocukların anne-çocuk ilişkilerini farklı düzeyde reddedici algılamalarına göre , Öz kavramı alt boyutlarında (Fiziksel Görünüm alt boyutu dışında) anlamlı fark bulunmuştur. Kekeme olup olmama ve anne-çocuk ilişkisini farklı düzeylerde reddedici algılamanın ortak etkileşiminin Öz kavramı üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur.

Soykan (2000) , şizofreni tanısı konmuş hastaların ailelerine verilen eğitimin aile işlevlerine etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara Üniversitesi Psikiyatri Polikliniğine başvuran ve DSM-IV' e göre Şizofreni tanısı konmuş hastaların 23 yakını (10 deney ve 13 kontrol grubu) oluşturmuş , veriler Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçek , başlangıçta iki gruba uygulanmış , sonra deney grubuna eğitim verilmiş ve yine ölçek uygulanmış , altı ay sonra her iki gruba ölçek son test olarak uygulanmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Sonucunda , eğitim programının uygulama sonrası ölçek puanlarının gruplar açısından problem çözme , iletişim , roller , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar basamaklarında deney grubu lehine anlamlı olduğu , gereken ilgiyi gösterme ve duygusal tepki verebilme basamaklarında fark olmadığı , eğitimin sonunda son test puanlarında iletişim , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar basamaklarında deney grubu lehine fark olduğu , gereken ilgiyi gösterme , roller , duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme basamaklarında anlamlı fark olmadığı , eğitimin sonunda deney grubunun uygulama öncesi ve sonrası puanlarında problem çözme , iletişim , roller , gereken ilgiyi gösterme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar basamaklarında, son test puanları lehine önemli bir iyileşme olduğu , duygusal tepki verebilme basamağında ise fark olmadığı bulunmuştur.

Yılmaz (2001), çocukların anne-babaları ile ilişkilerini incelemiş, araştırmanın örneklemini ilköğretim , lise ve üniversitede okuyan 534 öğrenci ve aileleri oluşturmuştur. Veriler , Çiftler Uyum Ölçeği , Anne - Baba Tutum Ölçeği ve Benlik Algısı Ölçeği ile toplanmıştır. Sonucunda , eşler arasındaki uyum arttıkça anne-babaların çocuklarına gösterdikleri ilginin de arttığı , çocuğun da bu olumlu ilgiyi fark ettiği ,

annelerin eğitim düzeyi arttıkça ilköğretim düzeyindeki çocuklarının okul başarılarının ve annenin çocuğuyla ilgilenme derecesinin de arttığı bulunmuştur. İlköğretim öğrencilerinde eşler arasındaki uyum-algılanan kabul/ilgi ilişkisi , üniversite öğrencilerinde ise eşler arasındaki uyum-algılanan kabul/ilgi/özerklik ilişkisi anlamlı bulunmuştur.Eşler arasındaki uyum lise öğrencilerinde davranıştan hoşnut olma ve özdeğer , üniversite öğrencilerinde ise atletik yeterlilik ve anne-baba ilişkilerini yordamada etkili görülmüştür. Her yaş grubunda , anne-baba kabul/ilgi/özerklik ve kontrol/denetleme boyutlarının benlik algısını anlamlı düzeyde etkilediği bulunmuştur.

Ökte (2001) , ergenlerin ailelerinin bazı değişkenler açısından aile işlevlerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, Burdur ili Ortaöğretim ve Liselerine devam eden 346 öğrenci (163 kız , 183 erkek) oluşturmuş , veriler Eysenck Kişilik Envanteri ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Sonuçta , içe dönüklük ve dışa dönüklük özellikleri ile yalnızca gereken ilgiyi gösterme basamağının anlamlı olduğu , sağlıksız aile çocuklarının daha dışa dönük olduğu , cinsiyet ve evlilik durumunun içe dönüklük ve dışa dönüklüğü etkilemediği bulunmuştur. Evlilik durumuna göre problem çözme , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı farklar görülmüş, evli olan ailelerin boşanmış veya ayrı yaşayanlara göre bu basamaklarda daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları , ebeveynlerinden biri ölmüş olan gençlerin ebeveynleri boşanmış olanlara oranla göre problem çözme ve iletişimde daha sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Doğum sırası içe ve dışa dönüklüğü etkilememiş, geliri 100 milyon TL ve altında olan ailelerin ise daha az dışa dönük oldukları bulunmuştur.

Bates ve diğerleri (2001), düşük gelirli adölesan annelerin okul çağındaki çocukları arasında sosyal becerileri ile ilgili faktörleri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, adölesan anneler için planlanmış bir anne destek programına dahil olmuş 83 anne ve okul çağındaki çocukları oluşturmuştur. Anne-çocuk karakteristikleri ve çocukların yaşam içeriği , çocukların sosyal becerileri ve problem davranışları ilişkileri açısından test edilmiştir. Sosyal yetenekler ve birkaç faktör arasında çift taraflı anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sosyal davranışları yüksek düzeyde ve problem davranışları az olan çocukların bulguları,

daha kaliteli ebeveynlik algısına sahip olduklarını , daha fazla akademik becerilere sahip olduklarını göstermiş ve bu çocukların muhtemelen daha az yoksul çevrede büyüdükleri ve daha az okul değişimi yaşadıklarını düşündürmüştür. Ebeveynlik kalitesi sosyal yeteneklerle anlamlı ilişkili bulunmuş ve sonuçlar akademik becerilerin gelişimine arabuluculuk etmiştir. Okul değişimleri de akademik becerilerle ilişkili bulunmuştur.

Türkbay ve Söhmen (2001) , ayrılık kaygısı bozukluğu olan çocuklardaki bireysel ve ailesel etmenleri incelemişlerdir. Örneklemi, 40 ayrılık kaygısı bozukluğu tanısı konmuş çocuk, 30 normal çocuk ve çocukların anneleri oluşturmuştur. Veriler , araştırmacılar tarafından hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu , Ayrılık Kaygısı Bozukluğu Tanı Ölçeği , 4-18 Yaş Çocuk Ve Ergenler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Eysenck Kişilik Envanteri ile elde edilmiştir. Sonucunda , tanı konmuş çocukların annelerinin güvensiz ve nevrotik davranışlar sergileyen , çocukları ile ilgili kaygıları daha çok olan ve bir an olsun yanlarından ayrılmayan anneler oldukları saptanmıştır.

Shek (2001) , Hong-Kong ' ta yaşayan Çinli aileler arasında aile işlevlerini , anne ve babadan kaynaklanan nedenleri incelediği araştırmada 378 Çinli ergen ve ailesine aile işlevleri ile aile ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ebeveynsel ve Annesel Davranış Ölçeği , Ebeveynlik Stili Ölçeği , Anne-Baba-Ergen Anlaşmazlık Ölçeği , Anne-Baba-Çocuk İlişkisel İstek Ölçeği ve İkili Uyum Ölçeği uygulamış , sonucunda ailedeki tüm üyelerin aile işlevleri algılarının aile içi ilişkilerde anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur. Baba-çocuk ilişkileri ve babaların evlilik ilişkileri algıları , aile işlevlerini nasıl algıladıkları ve zamanla bu işlevlerdeki değişimlerle çok güçlü olarak bağlantılı çıkmıştır.

Kabasakal (2001) , uyum sorunlu çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisini incelemiştir. Örneklemi , 80 deney grubu (Uyum sorunlu çocukların anneleri) ve 40 kontrol grubu (Uyum sorunu olmayan çocukların anneleri) olmak üzere toplam 120 anne oluşturmuştur. Veriler , araştırmacı tarafından geliştirilen Görüşme Formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Deney grubu anneler , 8 er kişilik gruplar halinde on oturumluk eğitimlere katılmışlardır. Sonucunda uyum

sorunlu çocukların ailelerinin de sağlıksız işlevler gösterdikleri , uyum sorunu olmayanların ise aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır. Eğitim sonunda , deney grubunun sağlıksız aile işlevlerinde iyileşmelerin olduğu, ADÖ son test uygulamasından sonra deney grubunun da kontrol grubu boyutlarında sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları bulunmuştur.

Evirgen (2002) , İstanbul Küçükçekmece' deki çok amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi (Belediye Anaokulu) 6 yaş grubuna devam eden çocuğu bulunan 37 deney ve 37 kontrol grubu olmak üzere toplam 74 anneyi seçmiş, kendi geliştirdiği okul destekli anne eğitim programına tabi tutmuş ve programın anne-çocuk ilişkilerine etkilerini incelemiştir. Veriler , Kişisel Bilgi Formu , Aile Tutum Envanteri ve Anne Mülakat Formundan uyarlanan Ev Ziyaretleri Görüşme Formu kullanılmıştır. Sonucunda , anne eğitim programına katılan deney grubu anneler ile katılmayan kontrol grubu annelerin tutumları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Çocukları ile ilişkilerinde olumlu tutum geliştiren annelerin çocukları ile daha çok etkileşime girdikleri , onları daha çok dinledikleri , konuştukları , onlara öyküler okudukları , oyunlar oynadıkları , basit kavramları öğrettikleri , daha olumlu disiplin yöntemlerini benimsediklerini ve kendilerini daha olumlu algıladıkları saptanmıştır.

Bıhum ve diğerleri (2002) , Aile Değerlendirme Ölçeği' nin okul çağındaki çocukların aile fonksiyonları ile 12 yaş ve üzerindeki çocukların aile fonksiyonlarının karşılaştırılmasında , Aile Değerlendirme Ölçeği' nin faydalı olup olmayacağını incelemiştir. 12 yaş altı 132 ve 12 yaş üzeri 62 , toplam 192 astımlı çocuktan alınan aile fonksiyonları, aile fonksiyonlarını ölçen diğer iki ölçekle (Aile Yaşam Olayları Envanteri ve Ailede Çatışma Ölçeği) karşılaştırılmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği' nde , küçük çocuklarda güvenirlik biraz düşük çıksa da üç farklı aile fonksiyonları ölçümlerinde anne değerleri iyi bir geçerlilik ortaya koymuştur. Daha büyük yaş grubu çocuklarda Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)değerleri daha fazla güvenirlik gösterse de annelerin çeşitli ölçümleri daha zayıf uyumsuzluk göstermiştir. Daha kolaylaştırılmış ve yapılandırılmış maddelerin eklenmesiyle ADÖ' nün küçük çocuklarda da kullanılabileceği görülmüştür. Ölçeğin okul çocuklarıyla kullanımından önce güvenirliğinin

geliştirilmesi için bir takım kanıtlara ihtiyaç duyulmuş , güvenirliğin geliştirilmesiyle daha küçük çocuklarda da anne değerleri ile daha iyi bir uyuşma bulunmuştur. Daha büyük çocukların ADÖ değerleri ile anne ölçümleri daha zayıf bir korelasyon göstermiştir.

Akar (2002) , aile içi ilişkilerin değişiminde televizyonun etkisi olup olmadığını incelemiş, Afyon ilinden evlerinde televizyon olan 520 aileyi seçmiş ve iki bölümden oluşan bir anket uygulamıştır. Sonucunda , ailelerin aile hayatı ve sorunları konulu programları daha çok izledikleri , televizyonun aile içi görüşme ve ortamını kısıtladığı , aile içi paylaşımları azalttığı , özellikle cinsellik ve şiddet içerikli programların zararlı bulunduğu ve sınırlama getirildiği bulunmuştur. Televizyonun ailede gençler ve yaşlılar arasındaki iletişimin bozulmasında etkili olduğu , kitap okuma gibi faaliyetlere zarar verdiği , eşler arasında iletişim çatışmalarında ve gençlerin başına buyruk davranışlar sergilemesinde etkili olduğu gözlenmiştir. Aile üyeleri arasında yeni arayış ve yönelmelere sebep olduğu , tüketimi arttırıp aile ekonomisine zarar verdiği gibi olumsuz etkilerin yanında, aile bireylerini buluşturma , sohbet konusu bulma , kendini ifade etmeye yardım etme ve geleneksel aile modelinden eşitlikçi yapıya geçişe yardım etme gibi olumlu etkilerinin de olduğu saptanmıştır.

Laible ve Ross (2002), bebeklik yıllarındaki anne-çocuk ilişkileri ve anlaşmazlıkları inceledikleri araştırmalarında 63 anne-bebek ikilisini altı ay süreyle incelemiş , çocukların sonraki duygusal ve sosyal gelişmelerinde etkili olabilecek anne-bebek çatışmalarını ve sıklıklarını incelemişlerdir. Çocuklar 30 haftalıkken anneleriyle bir dizi laboratuar çalışmasına ve 45'er dakikalık yapılandırılmamış ev gözlemlerine alınmışlardır. Anne ve çocuk arasındaki kaydedilen tüm sözel uyumsuzluk olayları kodlanmıştır. 36. ayda çocuklar duygusal anlama , sosyal yeterlilik ve erken vicdan gelişimi ölçümlerine katılmışlardır.Annelerin haklılığı, anlaşmazlık çözülmesini kullanmaları ve 30.ayda anlaşmazlıklarda azalmanın olması, 3 yaştaki sosyal ve duygusal gelişimin yüksek seviyeleri hakkında önceden ipuçları vermiştir.Sonuçlar, anlaşmazlıkların çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde önemli rol oynadığını ispatlamıştır.

Kayahan (2002) , Ege Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğinde tedavi gören 9-15 yaş arası toplam 204 çocuk (96 deney grubu ve 108 kontrol grubu) ve anneleri üzerinde anne bağlanma stilleri ve çocukların algıladıkları kabul ve reddin çocukların ruh sağlıkları ile ilişkilerini incelemiştir. Veriler , Ebeveyn Kabul-Ret / Kontrol Ölçeği (Çocuk Formu) , Kişilik Değerlendirme Ölçeği (Çocuk Formu) , Bilgi Formu , İlişki Ölçekleri Anketi , Ebeveyn Kabul-Ret / Kontrol Ölçeği (Yetişkin Formu) ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği (Yetişkin Formu) ile toplanmıştır. Sonucunda , deney ve kontrol grubunun ebeveyn ret-kabul ve psikolojik uyum açısından farklılaştığı , deney grubunun daha fazla anne reddi algıladığı ve psikolojik uyumlarının daha kötü olduğu bulunmuştur. Artan anne ret algısı uyumsuzluk puanlarını arttırmıştır. Deney grubundaki anneler kendi annelerinden diğer gruba göre daha fazla anne reddi algılamışlardır , öz saygıları daha düşüktür. Çocuk ve anne gruplarında ebeveyn kontrolü ve bağımlılık açısından fark olmadığı , grupların ceza yöntemleri , çocukların arkadaşlık ilişkileri , okul başarıları , annelerin çocukların bebekliklerinde yaşadığı fiziksel-ruhsal rahatsızlıklar ve yaşam olayları açısından farkların olduğu saptanmıştır.

Feldman ve diğerleri (2002), algılanan 30 zihinsel özürlü annenin ebeveynlik stresi , sosyal destek ve çocuklarıyla etkileşimleri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Katılımcılar , Ebeveynlik Stres Ölçeği , Telleen Ebeveyn Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Destek Geliştirme Listesini doldurmuşlardır. 18 anne ve 6 yaşından küçük çocuklar evlerinde 10 dk. lık küçük oyunlar sırasında gözlenmiştir. Ebeveynlik Stres Ölçeği toplam ve alt boyutları puanlarının ortalaması % 85 gibi önemli bir derecede stresi ortaya koymuştur. Telleen Destek Ölçeği ve Kişisel Destek Geliştirme Ölçeği toplam skorları ise , Ebeveynlik Stres Ölçeği ile anlamlı derecede negatif ilişkili ve Destek İhtiyacı anlamlı derecede pozitif ilişkili bulunmuştur. Yalnızca Sosyal destek Memnuniyeti , olumlu annesel etkileşimlerle anlamlı ilişkili bulunmuştur. Stresin yüksek seviyelerini deneyimleyen zihinsel özürlü anneler , anlamlı derecede sosyal izolasyon ve destek ihtiyacı belirtmişlerdir.

Topçugil (2002) , çocukların aile işlevselliğini ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik , sosyal ve

fiziksel gelişimlerine etkisini araştırdığı araştırmasında , Ankara Defterdarlığı Gündüz Bakımevine devam eden toplam 100 çocuğu ve ailesini incelemiş , verileri Gelişim Basamaklarını Değerlendirme dosyası ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplamış , sonucunda ailelerin tümünün sağlıklı işlevler gösterdiklerini , anne ve babaların aile işlevleri açısından benzer özellikler gösterdiklerini , annelerin Davranış Kontrolü boyutuyla çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin ilişkili olduğunu , babanın Davranış Kontrolü boyutunun ise çocuğun algılamasını etkilediğini , diğer basamaklar açısından bir ilişkinin olmadığını saptamıştır.

Connoly ve Q' Moore (2003) , kendilerinden küçükleri ezen ve güç gösterisinde bulunan çocukların aile içi ilişkilerini ve kişiliklerini inceledikleri çalışmalarında , 113' ü kontrol grubu olmak üzere toplam 228 çocuğu incelemiş , bu çocukların aile ilişkileri ile ilgili anket sonuçlarından , normal çocuklara oranla kendilerini daha olumsuz ifade ettikleri , daha fazla duygusal ket vurma yaşadıkları , aile içi ilişkilerinin çok değişken ve zıt olduğu , kontrol grubundaki çocukların ise , ailelerinin daha sağlıklı işlevler gösterdikleri ve olumlu davranışlarında kişilik ve ailevi etkenlerin önemli rol oynadığı bulunmuştur.

Öztop (2003) , depresyonu olan annelerin bebeklerinin ruhsal ve bilişsel gelişimsel düzeylerini , anne-çocuk ilişkilerinde bağlanma örüntülerini incelemiştir. Araştırmada, 14-38 aylık bebeği olan depresyonlu anneler deney grubunu; aynı yaşlarda çocuğu olan, sağlıklı ruhsal yapıya sahip, yaşı ve eğitim düzeyi açısından eşleştirilmiş annelerin yaş ve cinsiyet bakımından eşleştirilmiş bebekleri ise kontrol grubunu oluşturmuşlardır. Annelerin psikiyatrik tanısı DSM – IV tanı ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Bebeğin psikiyatrik öyküsü ve tanısı demografik verileri ve gelişimsel öyküsünü içeren bir anket formu ,

0-3 tanı sınıflamasına göre belirlenmiştir. Çocuğun psikolojik ve gelişimsel düzeyi Vineland Uyum Davranış Ölçeği , Ankara Gelişim Tarama Envanteri , Denver II Gelişim Tarama testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Anne-çocuk ilişkisi ve bağlanma örüntüsü Crowell Gözlemi ve 0-3 tanı sınıflaması ile değerlendirilmiştir. Sonuçta , depresyonlu annelerin bebeklerinin gelişimsel düzeylerinin diğerlerine göre geride olduğu , anne-çocuk ilişkisinde daha çok sorun yaşadıkları ve güvensiz bağlanma

tipi oranlarının fazla olduğu bulunmuştur. Ankara Gelişim Tarama Envanteri' ne göre , deney grubunda ve kontrol grubu bebekler arasında sadece genel gelişim ve dil bilişsel puanları açısından Denver-Iı testine göre genel gelişim açısından , Vineland Uyum Davranış Ölçeği' ne göre deney grubu puanları kontrol grubuna göre daha düşük , deney grubunun Anne-Bebek İlişkisi Genel Değerlendirmesi (PIRGAS) ortalaması düşük ve depresyonlu annelerin bebeklerinde güvensiz bağlanma oranı yüksek bulunmuştur.

Schudlich ve diğerleri (2004), anne ilişkileri ve çocukların aile tasvirleri arasındaki bağlantıları incelemişlerdir. Araştırmada,. 5-8 yaş arası 47 çocuk aile ilişkilerini tasvir eden öyküler elde etmek için Aile Hikayeleri Testini doldurmuş ve emsalleri arasında uyumsuzluk durumlarının değerlendirilmesi için bir çeşit kukla oyunu oynamışlardır. Ebeveynleri ise , annelik kalitesi hakkında anket doldurmuşlardır. Sonuçlar , anneye ait uyumsuzluk ve çocukların yaşıtları arasındaki uyumsuzluk durumları ilişkisini ortaya koymuştur. Çocukların emsallerine göre daha olumsuz olan uyumsuz yaratılışları , anne ve babalarının aleni uyumsuz davranışları ve annelerinin üstü kapalı uyumsuzluk davranışları ile birlikte gözlenmiştir. Ayrıca , çocukların ebeveyn-çocuk ilişkilerini içselleştirme yaratılışlarının , anne uyumsuzlukları ve çocuklarının yaşıtlarına göre fazla olan uyumsuz davranışları hakkındaki görüşleri arasında arabuluculuk yaptığı saptanmıştır.

Ross ve diğerlerinin (2004), ortalama yaşları 5.5 ve 8.5 arası olan iki çocuğa sahip 76 aile bireylerinin kuşaklar arası ve aile ilişkilerinin kalitesini incelemişlerdir. Ailedeki ebeveyn ve çocuklardan her ikisi de kendilik algıları ve ilişkide oldukları partnerleriyle ilgili algılarında olumlu ilişkiler ortaya koymuşlardır. (Ben anneme karşı sıklıkla kibarım ve annem babama karşı sıklıkla kibardır.) Kardeşlerle olan ilişkiler ise , diğer aile bireyleriyle olandan daha az olumlu değerlendirilmiştir. Aile ilişkileri kalıplarını test etmek için , Sosyal İlişki Modeli kullanılmıştır. Her bir aile üyesinde bağlılık ilişkisinin kalitesini işaret

eden erkek etkileri , özellikle kendini beğendirme için etkili bulunmuştur. Ailede diğer bireylerle ilişkilerde partner etkilerinin , çocukların partnerlerine kendini beğendirmesi için etkili olduğunu ortaya koymuştur. Özel aile ilişkileri çerçevesinde farklı kalitelerde ilişkiler bulunmuştur. Her bir aile bireyinin kendini ve diğerlerini beğenmeleri arasında güçlü bir korelasyon saptanmıştır.

Küntay ve Ahtam (2004) , çalışmalarında annelerin çocuklarıyla geçmiş hakkındaki konuşmalarının anne eğitim düzeyi ile ilişkisini incelemişlerdir. Toplam 22 yüksek ve düşük eğitim düzeyli anne çalışmaya alınmış , öncelikle ev ziyaretleri ile demografik özellikler belirlenmiş , sonra annelerle çocuklarının anıları hakkındaki konuşmaları ve etkileşimleri ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve analiz edilmek için kodlanmış , konuşurken kullandıkları ayrıntıcı ve tekrarcı konuşma biçimlerinin , eğitim düzeyleriyle ilişkisi değerlendirilmiştir. Sonucunda , iki gruptaki annelerin de aynı sayıda olaydan bahsettiği , yüksek eğitim düzeyli annelerin , olay başına daha fazla sözcük kullandığı ve daha ayrıntıcı ve daha az tekrarcı konuşma stili eğiliminde oldukları saptanmıştır. Farkın önemli kaynağı , kullanılan farklı soru oranları ve biçimleri değil , olayların detaylarını biçimleyen bildirim cümlelerinin , eğitimli annelerce daha fazla kullanılmasıdır. Farkın nedeni olarak , annelerin eğitim düzeyleri ile ilişkili olarak geliştirdikleri okul söylemiyle tanışıklıkları ve ayrıntıcı anlatı ve iletişim yetenekleri belirtilmiştir.

Shek (2004) , annelik ve anne-çocuk ilişkilerinin kalitesi ve Çinli adölesanların uyumunu incelemek amacıyla, iki yaşını geçmiş 378 Çinli aileyi araştırmış, incelenmiş ve ebeveynlerin annelik kalitesi ve ebeveynlik iyileştirilmesi hakkındaki ifadeleri , çocukların ebeveynleriyle ilişkileri hakkındaki ifadeleri (sözlü ve yazılı) ve adölesanların psikolojik uyumları arasındaki bağlantılar , yapılan gözlemler ve mülakatlar yoluyla test edilmiştir. Sonucunda ; annelik kalitesinin ebeveynlik iyileştirmesini önceden bildirdiği , babaların annelik kalitesi ve ebeveynlik iyileştirmeleri raporlarının ebeveyn-çocuk ilişkilerini önceden bildirdiği ancak annelerin bunu yapmadığı , adölesanın uyumunda anne etkisinden çok baba etkisinin daha güçlü görüldüğü ve ebeveynsel annelik kalitesi ve iyileştirmesi ile adölesanın psikolojik iyileştirmesi arasında direkt ve dolaylı ilişkilerin bulunduğu bulunmuştur.

Piotrowski ' nin (2004) günlük aile yaşamının kuralları ve anne- çoçuk-kardeş ilişkilerinde sosyal kuralların gelişimini incelemek amacıyla 33 ve 47 aylık kardeşlerin olduğu 47 ailede doğal ev gözlemleri yapmıştır. Aile bireyleri arasındaki sohbetler , belli kurallar için kodlanmıştır. Genellikle , anneler kurallardan saat başından daha az söz ederken , kardeşler kurallardan daha sıklıkla söz etmişlerdir. Orantılı olarak , anneler ahlaki kurallardan daha çok geleneksel kurallardan yararlanılmış ve kurallar daha fazla kullanılmıştır. Ahlaki kurallar , varsayımsal olarak kardeşlik ilişkilerinde daha simetrikken , anne-çocuk ilişkilerinde daha tamamlayıcı olmuştur. Çatışma esnasında , anneler sosyal kurallardan daha fazla söz ederken kardeşler yapmamışlardır. Sonuçta , daha küçük ve daha büyük kardeşlerce söz edilen ahlaki kurallar kardeşlik ilişkilerinde daha az uyumlu olarak bulunmuştur.

Ispa ve diğerleri (2004), düşük gelirli etnik ve ortak kültüre sahip gruplar arasında annesel zorla sokulma ve oyun esnasındaki annesel sıcaklığın derecesini incelemişlerdir. Araştırmaya çocukları yaklaşık 15 aylık olan 579 Avrupalı Amerikan , 412 Afrikalı Amerikan ve 110-130 arası Meksikalı Amerikan düşük gelirli aileler katılmıştır. Aileler on ay sonraki anne-çocuk ilişkilerinin üç boyutu hakkında önceden ipuçları vermişlerdir. Dört gruptaki annesel zorla sokulma davranışları da , çocukların sonraki olumsuz davranışlarındaki artışı önceden ortaya koymuştur. Sadece Afrikalı Amerikan aileler arasında , bu durum annesel sıcaklık davranışı ile azaltılmıştır. Avrupalı Amerikan annelerde zorla sokulma davranışı , anneleriyle bir arada olan çocuklardaki olumsuz değişimi önceden ortaya koymuştur. Sonucunda , zorla sokulma eğilimlerinin Avrupalı ve daha fazla ortak kültüre sahip olan Meksikalı Amerikan ailelerde karşılıklı olarak azaldığı , ancak Afrikalı Amerikan ve daha az ortak kültüre sahip Meksikalı Amerikan ailelerde azalma olmadığı saptanmıştır.

Terttu ve diğerleri (2004), ilk kez anne olanların çocukları 8 aylık olduğunda bakım vermek için yardım alma konusundaki güç ve kaynaklarını incelemişlerdir. Veriler , yapılandırılmış anket kullanılarak elde edilmiştir. Örneklemi , 254 tane ilk kez anne olan ve 248 tane posta yoluyla annelikle ilgili anketi dolduran anneler oluşturmuştur. Çocuk bakımının üstesinden gelmeyi amaçlayan Çoklu Değişken

Metodu , annenin yeteneği , çocuğuna tutumu , kendilik algısı , karı-kocalık ilişkileri , emzirme , ulusal sağlık bakımı ve çocuk aktiviteleri hakkında karar verme desteği gibi konuları içermiştir. Çalışma esnasında anneler bakımın üstesinden gelebilmek için çocuklarıyla daha fazla etkileşime girmiş ve kendilerini daha yeterli hissetmişlerdir. Annelik algısı ve karı-kocalık algısı , çocuk bakımında daha başarılı olan annelerde daha iyi bulunmuştur. Annenin çocuğunu emzirmesi , karı-koca ilişkileri ve karar vermede ulusal sağlık bakımından destek alma çocuk bakımının üstesinden gelmek için anlamlı derecede yararlı olmuştur. Sonucunda , ilk kez anne olanların daha çok kendi kaynaklarını kullanarak çocuklarıyla ilgilendikleri , emzirmeyle birleştirdiklerinde daha iyi bakım verdikleri bulunmuştur.

Chen ve diğerleri (2004) , anne otoritesi ve otoriter davranışın Çin kültüründe anne-çocuk ilişkisinde nasıl ortaya konduğunu incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemi, Pekin ve Şangay kentlerindeki 2 yaşındaki 166 çocuk ve annelerinden oluşmuştur. Annelerle yapılan mülakatlarda çocuk yetiştirme bilgileri ve anne-çocuk bağlanma biçimleri hakkındaki anne raporları toplanmış , annelere ait ebeveynlik yöntemleri , çocuk davranışları ve çocuğun annesiyle bir arada olmaya tepkileri hakkındaki bilgiler ise , anne ve çocuk gözlemlerinden elde edilmiştir. Sonucunda , düşük etkili ebeveynlik stratejilerinin annelerin otoriter davranışlarıyla uyuştuğu bulunmuştur. Anneye ait otoriter davranışlar zorlama ve yasaklama stratejileri ile uyum göstermiştir. Aynı zamanda , annesel düşünceler arabulucu ebeveynlik stratejileri sayesinde çocukların davranışları ile uyuşmuştur.

Sturgess ve diğerleri (2004), genç çocukların aile ilişkileri algılarını, aile ve arkadaşları ile bağlarını inceledikleri araştırmalarında bölünmüş yapıdaki 192 aileden 4-7 yaşlarındaki 258 çocuk ve ailelerini, çocukların aileleriyle ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmaya katılan çocuklar , çalışmada ilişkilerinin yakınlığını gösteren eş zamanlı çemberlere aile üyelerini ve arkadaşlarını yerleştirdikleri 4 Alan Haritasını doldurmuşlardır. Sonucunda , biyolojik ilişkisizlik ve aile tipleri babaların çocuklar için yerini anlamlı derecede etkilemiş fakat kardeşler ve anneler için etkilememiştir. Üvey babaların olduğu ailelerde , çocuklar onlara yakın olmayan daha uygun gördükleri yerleri vermişlerdir. Anne-çocuk ve kardeş-çocuk

ilişkileri ve çocukların yakın arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çocukların dışa vurma problemleri , babalarıyla ilgili algıları ve ebeveynleriyle yakınlık kurmak için sosyalleşme çabaları ile anlamlı derecede ilişkili saptanmıştır.

Özensel (2004) , Türk toplumunda çocuk yetiştirilmesinde annelerin rolünün belirlenmesi amacıyla, Konya ili örneğindeki 360 anneyi incelemiştir. Veriler , araştırmacı tarafından hazırlanan soru cetveli ile toplanmış , sonucunda her şeyden önce ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkilerde ciddi sorunların olduğu , çocukla ilişkilerinde dengenin olmadığı , evin günlük alışverişinin çoğunlukla babaya ait , ekonomik kararlarda annelerin daha etkili , çevreyle ilişkilerin düzenlenmesi görevinin babaya ait , çocukların yetiştirilmesi , eğitimi , ahlaki ve ruhsal eğitimlerinde de annenin daha etkin olduğu , babaların çocuklarına anneler kadar ilgili davranmadıkları , daha baskıcı ve sert oldukları , çocuk yetiştirmedeki görevlerini yerine getirmedikleri , aile uyuşmazlıklarının en çok komşu , arkadaş ve akraba ilişkilerinde yaşandığı ve çocuğun hala bir yaşlılık sigortası olarak görüldüğü bulunmuştur.

Kochanska ve diğerleri (2005), erken anne-çocuk ilişkisinin sonraki vicdan gelişimine etkisi , karşılıklı yönlendirme ve çocukların vicdanı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Anne-çocuk arasındaki Karşılıklı Yönlendirme tepkileri , çocuğun 9 , 14 ve 22. aylarında anne ve çocuk aktiviteleri içinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Arabulucular 33. ayda , çocukların vicdanı ise 45. ayda (moral-duygusal) ve 56. ayda (moral , iletişim ve idrak) gözlenmiştir. Arabuluculuk yapan kısayol davranışlar vicdanın her üç bölümü için de farklı olmuştur. Karşılıklı Yönlendirme tepkileri , moral-duygusal alanda direkt ve arabulucu olmayan bir etkiye sahipken , çocukların anneleriyle etkileşim zevklerini arttıran ve uyuma kendilerini adamalarını destekleyen iki arabulucu kısayol davranışı vasıtasıyla moral ve iletişimi etkilemiştir. Anne-çocuk etkileşim zevkini arttırarak moral-idrakı etkilemiştir.

Kırcaali (2005), Türk annelerin çocuklarının uyumsuz davranışlarının azalması ve uyumlarının artması için kullandıkları disiplin pratiklerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, okul öncesi eğitimi alan 4-6 yaşındaki 50 çocuk ve anneleri olmuştur. Veriler , açık uçlu sorulardan oluşan bir anket aracılığıyla

toplanmıştır. Sonucunda , çocukların uyumlu davranışlarının geliştirilmesi için sıklıkla kullanılan disiplin yöntemlerinin sözel övgüyü takip eden takdir ve sosyal güçlendiricilerin , davranış problemlerinin üstesinden gelebilmek için sözel açıklamalar sağladığı , katılımcıların çocuklarının uyumlu davranışlarının geliştirilmesi için çeşitli davranışsal tekniklerden yararlandıkları bulunmuştur. Çocukların uyumsuz davranışları engellenmeye başladığında daha az doyumlu oldukları saptanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Toplumun en küçük birimi olan ailenin insan hayatında önemli bir yeri vardır. Bireyin gelişim süreci

ailede oluşmaya başlar. Kişilerin beden ve ruh sağlığı için gerekli sevgi , şefkat ve yakın ilgiyi bulabilecekleri en doğal ve tek ortam ailedir. Yaşamdan doyum sağlamaları , işlevlerini beklenen biçimde yerine getirmeleri ve yaşadığı topluma uygun bir birey olarak yetişmeleri önce aile çevresinde sağlanmaktadır.

Doğumdan itibaren en önemli yıllar aile ortamında geçmekte , diğer kişi ve kurumlarla ilişki sonradan başlamaktadır.

Her sosyokültürel sistemde kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesi , doğan çocuğun bakımı , eğitiminden ve sağlığından aile sorumludur. Ailenin yasalarla belirlenen işlevleri yanında geleneklerle belirlenen görevleri de vardır. Aile , içinde bulunduğu toplumun alt birimi olarak onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını , gelenek ve göreneklerini , beğenilerini , inançlarını ve ön yargılarını yansıtır ve bunları üyeleri yoluyla nesilden nesle aktarır. Toplumla sürekli alışveriş içinde çalışır (Tok , 2001 : 34).

Sorunlarını bir araya gelerek çözebilen , birbirine duygusal olarak bağlı , özgürlüklerini önlemeyecek şekilde birbirleriyle ilgili , üyelerinin kendilerinden beklenen rolleri etkili bir biçimde yerine getirebildiği , birbirlerinin davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebilen ve aralarında açık , rahat , dolaysız bir iletişim bulunan aileler sağlıklı ailelerdir (Özgüven , 2001 : 34).

Bireyin sağlıklı olması , içinde yaşadığı ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmesiyle mümkündür. Aile işlevlerinin sağlıklı olması üyelerini olumlu etkiler. Üyelerinin kendileriyle ve birbirleriyle barışık ve iletişim halinde olması ailenin bütünlüğü için önemlidir. Aile içinde duygu ve düşüncelerin aktarılması , işlevlerin sağlıklı bir biçimde yerine getirilmesi ancak üyeler arası etkileşimle olmaktadır. Ailenin tüm işlevleri birbirine bağlı olup herhangi bir işlevde meydana gelebilecek bozulma diğerlerini de etkilemektedir. Aile içi iletişim açık ve dolaysız ise diğer işlevler de düzgün işleyecek, değilse öteki işlevler de beklenen düzeyde yerine getirilemeyecektir (Bulut, 1993:1).

Ailenin çocuğa karşı tutumları ve özellikle annesi ile ilişkileri çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde çok

önemlidir. Sağlıklı bir aile ve anne - çocuk ilişkileriyle büyüyen çocuklar sağlam bir kişilik kazanmakta, ilerleyen yıllarda onlar da sağlıklı aileler kurmaktadır. Bu durum nesilden nesle devam eder. Anne ve babasının davranışlarını kendisine model alan çocuk, iyi veya kötü davranışları onlardan öğrenmektedir (Yavuzer , 2003 : 39).

Bu araştırma , alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubu çocuğa sahip ailelerin demografik özelliklerine göre aile işlevlerini , anne – çocuk ilişkilerini ve aile işlevlerinin anne - çocuk ilişkisine etkilerini incelemek amacıyla planlanmıştır.

3 . 1. Temel Problem

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubunda çocuğa sahip ailelerin aile işlevleri , anne - çocuk ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık ve aile işlevleri ile anne-çocuk ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3 . 2 . Alt Problemler

1. Aile İşlevleri ;

a) Sosyoekonomik düzeye

b) Anne ve babaların yaşlarına

c) Anne ve babaların öğrenim durumlarına

d) Hane halkı büyüklüğüne (Aile tipine)

e) Yaşanılan evin tipine

f) Sahip olunan çocuk sayısına

g) Çocukların cinsiyetlerine

h) Eşlerin evlenme biçimlerine

ı) Eşlerin evlenme yaşlarına

i) Eşlerin evlilik sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2 . Anne - Çocuk İlişkileri ;

a) Sosyoekonomik düzeye

b) Annelerin yaşlarına

c) Annelerin öğrenim durumlarına

d) Annelerin mesleklerine

e) Hane halkı büyüklüğüne (Aile tipi)

f) Sahip olunan çocuk sayısına

g) Çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı farlılık göstermekte midir?

3 . Aile İşlevleri ile Anne - Çocuk İlişkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır ?

3. 3. Araştırmanın Önemi

Aile , çocukların ilk toplumsallaşma sürecini oluşturan , içinde yaşanılan toplumun kültürünü kuşaktan kuşağa aktaran bir kurumdur. Bireylerin gelişiminde çok önemli bir yeri vardır. Aile ortamının niteliği diğer insanlarla olan etkileşimde de etkilidir.

Sağlıklı bireyler yetiştirmek ailenin temel görevlerinden biridir. Bunun için önce ailenin sağlıklı ve güçlü olması gerekir. Ailenin sağlıklı olması ise üyelerinin birbirleriyle olumlu ilişkiler içinde olmaları ve rollerini beklenen düzeyde yerine getirmeleriyle mümkün olmaktadır. Anne – babanın uyumu yada uyumsuzluğu çocuğun uyumunu da etkilemektedir. Çocuğun kişiliğinin oluşumu , benlik saygısının gelişimi , özdeşim modeli olan anne – babasının kişilik yapılarına bağlıdır. Anne ve babasını model alan çocuk istenen veya istenmeyen davranışları onlardan öğrenir , kendini bu doğrultuda yönlendirir. Aile bireylerinin birbirleriyle ilişkilerinin sevgi , saygı temeline dayanması çocuğun gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Benlik saygısı , sosyal ve duygusal gelişimi gibi tüm gelişim özellikleri , ancak duygu ve

düşüncelerine değer verilen ve ifade etmesine imkan sağlanan bir aile ortamında filizlenip gelişebilir. Birbirlerini olduğu gibi kabul edip destekleyen aile üyeleri yeni nesillerin de benlik tohumlarını ekmektedirler (Yavuzer , 2003 : 41).

Anneyle yaşanan sıcaklık ve sevgi dolu bir ilişki temel güven duygusunun kazanılmasına neden olmakta , çocuğun yaşamı boyunca kazanacağı başarılara zemin hazırlamaktadır. Araştırmalar aile işlevleri ve annesiyle ilişkileri sağlıklı olan çocukların daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Başarı güdüsü yüksek bireyler başarısızlıklarının sebebini kendi içlerinde aramakta , zihinsel ve duygusal enerjilerini kendi içlerindeki faktörlere yöneltmektedirler. Bir problemle karşılaştıklarında , başkalarından ve şartlardan şikayet etmek yerine duygusal ve zihinsel enerjisini problemi çözmeye yönelterek başarılarını arttırabilirler. Aile içi uyum veya huzursuzluklar çocuğun okul başarısını yakından etkilemektedir (Elmacıoğlu , 1992 : 11).

Anne – babaların çocuklarının gelişim ihtiyaçlarının ve aile ortamının gelişimdeki öneminin farkında olması , sağlıklı bir etkileşim ve olumlu niteliklere sahip nesiller yetiştirilmesi açısından katkı sağlayacaktır. Anne – babaları tarafından kendi varlıklarından memnun bireyler olarak yetiştirilen çocukların daha mutlu ve başarılı olacağı unutulmamalıdır (Cenkseven , 2000 : 29 – 32).Yaşamın ilk yıllarından itibaren gösterilecek koşulsuz sevgi , saygı , güven ve belli ölçülerdeki özgürlük , sağlıklı kişilik gelişimi üzerinde çok etkili olmaktadır.

Bu araştırma , ailelerin demografik özelliklerine göre aile işlevlerini ve anne – çocuk ilişkilerini ortaya koyması , aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerini etkileyip etkilemediğini incelemesi ve bu alanda yapılacak çalışmalara kaynak olması açısından önemlidir.

3. 4. Varsayımlar

Örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

Aile Değerlendirme Ölçeği ' nin (ADÖ) , araştırmaya katılan ailelerin işlevlerini ölçtüğü

varsayılmaktadır.

Aile - Çocuk İlişkileri Ölçeği - Anne Formu ' nun (PARQ) , araştırmaya katılan annelerin çocuklarıyla ilişkisini ölçtüğü varsayılmaktadır.

Annelerin Kişisel Bilgi Formunda verdikleri cevapların objektif olduğu varsayılmaktadır.

3. 5. Kapsam Ve Sınırlılıklar

Bu araştırma , 2004 - 2005 Eğitim - Öğretim yılında , Ankara ili Çankaya ve Keçiören ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığı' na bağlı resmi ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 6 yaş grubundaki çocukları ve annelerini kapsamaktadır.

Araştırmanın örneklemi , alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki resmi ilköğretim okullarının ana sınıflarına devam eden 6 yaşındaki toplam 390 çocuk ve annesi ile sınırlıdır.

Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerini yalnızca anneler doldurmuştur. Bu nedenle , araştırma bulguları annelerden alınan verilerle sınırlıdır.

Aile işlevleri , " Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) " nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Anne - çocuk ilişkileri , " Aile - Çocuk İlişkileri Ölçeği - Anne Formu (PARQ) " nun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki , 6 yaş grubunda çocuğu olan ailelerin aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkileri incelenmiştir. Demografik verilere göre aile işlevleri ile anne – çocuk ilişkilerinde farklılık olup olmadığının ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etki edip etmediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

4 . 1 . Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Devlet İstatistik Enstitüsü 2000 yılı verilerine göre Ankara ilinde üst sosyoekonomik düzeyi temsil eden Çankaya ve alt sosyoekonomik düzeyi temsil eden Keçiören ilçelerindeki resmi ilköğretim okullarının ana sınıflarına devam eden çocukların anneleri oluşturmuştur (D. İ. E. , 2000 : 102 – 186).

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre evreni oluşturan ilçelerin belirlenmesinin ardından , Milli Eğitim Bakanlığı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü 2003 – 2004 Eğitim – Öğretim yılına ait İlköğretim Okulları Anasınıfları Listesi alınmış ve bu okullar arasından evreni temsil edebilecek ilköğretim okulları tabakalı rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Daha sonra ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerine ve mahalle muhtarlıklarına gidilerek seçilen okulların alt ve üst sosyoekonomik düzeyi tam olarak temsil ettiği teyit edilmiştir. Evrendeki ilköğretim okullarının anasınıfı öğrenci sayıları dikkate alınarak Çankaya ilçesinden Necla-İlhan İpekçi İ.Ö.O., Dr. Reşit Galip İ.Ö.O. , Teğmen Kalmaz İ.Ö.O. , Ulubatlı Hasan İ.Ö.O. , Gülen-Muharrem Pakoğlu İ.Ö.O ve Hamdullah Suphi İ.Ö.O. ; Keçiören ilçesinden ise , Cemal Gürsel İ.Ö.O. , Karacaoğlan İ.Ö.O , M. Emin Yurdakul İ.Ö.O , N. Taşkın İ.Ö.O. , Sancaktepe İ.Ö.O ve Şinasi İ.Ö.O. larının anasınıflarına devam eden çocukların anneleri örneklem grubu olarak belirlenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistik Şubesi 2003 – 2004 Eğitim – Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Anasınıfları Öğrenci Listesi). & = . 05 , d = % 2 olarak alınmış ve araştırmanın örneklemini bu değerler esas alınarak , 6 yaşında çocuğu olan , alt sosyoekonomik düzeyden 169 ve üst sosyoekonomik düzeyden 221 olmak üzere toplam 390 anne oluşturmuştur (Akgül , 1997).

Tablo 1 . Ailelerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımları

Sosyoekonomik Düzey (SED)	n	%
Alt SED	169	43.3

Üst SED	221	56.7
Toplam	390	100.0

4 . 2 . Veri Toplama Yöntemleri

Araştırmada veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu , Aile Değerlendirme Ölçeği ve Aile – Çocuk İlişkileri Ölçeği – Anne Formu kullanılmıştır. Uygulama için gerekli yasal izinlerin alınmasıyla birlikte, belirlenen İlköğretim Okulları ile bağlantıya geçilmiş ve anasınıflarına devam eden çocukların anneleri ile veli toplantıları yapılması planlanmıştır. Ardından , örneklem sayısı kadar veri toplama aracı çoğaltılarak uygulamaya geçilmiştir. Veli toplantılarında annelere araştırmanın amacı ve ölçeklerin tanıtımı yapılmış ve ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Son olarak , alt sosyoekonomik düzeyden 169 ve üst sosyoekonomik düzeyden 221 olmak üzere toplam 390 çocuğun annesinden elde edilen veriler istatistiksel değerlendirmeye alınmıştır.

4 . 3 . Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak ailelerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu , aile işlevlerini ölçmek amacıyla Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve anne – çocuk ilişkilerini ölçmek amacıyla ise Aile - Çocuk İlişkileri Ölçeği - Anne Formu (PARQ) kullanılmıştır.

I . Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada katılımcıların aile işlevleri ile anne – çocuk ilişkilerinin sosyoekonomik düzeye ve bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Kişisel Bilgi Formu , ailelerin demografik özellikleriyle ilgili bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup , ailelere ait demografik özelliklerin sorulduğu toplam 14 sorudan oluşmaktadır.

Formda , anne – babaların yaşları , öğrenim durumları , meslekleri , hanede yaşayan kişi sayısı (Aile Tipi) , yaşanılan evin tipi , sahip olunan çocuk sayısı ve cinsiyetleri , anne – babaların evlenme biçimleri ,

evlenme yaşları ve evlilik süreleri gibi bilgileri içeren sorular yer almaktadır.

II . Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)

Araştırmada annelere , aile işlevlerinin boyutlarını tespit etmek amacıyla Aile değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır.

Aile Değerlendirme Ölçeği , Amerika Birleşik Devletleri ' nde Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiştir ve ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirip getirmediğini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılır. Epstein ve Bishop tarafından 1983 yılında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek , daha önce geliştirilmiş olan McMaster Aile İşlevleri Modelinin klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiştir. Ölçek , Türkiye ' de Bulut (1989) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılarak dilimize kazandırılmıştır.

Ölçek , yedi alt boyuttan ve toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Her madde, aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden meydana gelmiştir ve her cümle yedi alt boyuttan birine aittir. Yedi alt boyutun altı tanesi Mc. Master ' in Aile İşlevleri Modelinin alt boyutları olup , aile işlevlerindeki her bir sorun alanını tek tek ele almakta sonradan eklenen yedinci boyut da genel işlevlere odaklaşmaktadır. Soruların bazıları sağlıklı işlevleri , bazıları ise sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır.

Mc. Master Aile İşlevleri Modeline göre 53 olan soru sayısı , üç alt boyutun (iletişim , problem çözme ve roller) geçerliliğini artırmak amacıyla boyutlar arası korelasyonu etkilemeyecek biçimde 60 soruya çıkarılmıştır. Yedi alt boyutun tanımları aşağıdaki gibidir.

1) Problem Çözme (Problem solving)

Ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmıştır. Sorunun ortaya çıkışından çözülmesine kadar olan dönemi kapsar. Aile Değerlendirme Ölçeği ' nin problem çözme ile ilgili ifadeleri 2 , 12 , 24 , 38 , 50 ve 60. sorularında yer almaktadır.

2) İletişim (Communication)

Aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı , kişilerin söylemek istediklerini direkt olarak ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. İletişim boyutu ile ilgili ifadeler 3 , 14 , 18 , 22 , 29 , 35 , 43 , 52 , ve 59. sorularda yer almaktadır.

3) Roller (Roles)

Roller ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. Ailenin kaynaklarının kullanımı , bakıp büyütme , destekleme ve kişisel gelişim sağlama , aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmediği üzerinde odaklaşmaktadır. İlave olarak , görevlerin belirgin ve eşit olarak dağılımı ile aile üyeleri tarafından sorumlu olarak yerine getirilip getirilmediğini de kapsamaktadır. Roller boyutu ile ilgili ifadeler 4 , 8 , 10 , 15 , 23 , 30 , 34 , 40 , 45 , 53 ve 58. maddelerde yer almaktadır.

4) Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness)

Üyelerin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi gösterebilmesi anlamına gelmektedir. Bu boyut ile ilgili cümleler 9 , 19 , 28 , 39 , 49 ve 59. maddelerde yer almaktadır.

5) Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement)

Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi , bakım ve sevgiyi içerir.En sağlıklı aile orta derecede ilgilenir , az veya çok ilgilenen aileler işlevlerini yerine getiremiyor demektir. Çok ilgilenme üyelerin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun , az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi duyduklarının belirleyicisidir. Bu ifadeler ölçeğin 5 , 13 , 25, 33 , 37 , 42 ve 54. maddelerinde yer almaktadır.

6) Davranış Kontrolü (Behavior Control)

Ailenin üyelerin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Bununla ilgili ifadeler , 7 , 17 , 20 , 27 , 32 , 44 , 47 , 48 ve 55. maddelerde yer almaktadır.

7) Genel Fonksiyonlar (General Functions)

Yukarıda belirtilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlayan boyuttur. Bunlar , 1 , 6 , 11 , 16 , 21 , 26 , 31 , 36 , 41 , 46 , 51 ve 56. maddelerde yer almaktadır.

- Ölçeğin A. B. D.' de Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Aile Değerlendirme Ölçeği , Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesinde geliştirilmiştir.

McMaster Aile İşlevleri Modeli , Aile Değerlendirme Ölçeği için 53 soruya indirgenirken her boyuttan tesadüfi yöntemle sorular seçilmiş ve her boyutun iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Her boyutun alfa katsayısı en az 0.70 olana kadar bu işleme devam edilmiştir. İç tutarlılık (alfa katsayısı) altı boyutta 0.72 ile 0.92 arasında değişmektedir. Bu da ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin geçerlik çalışması Epstein ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (1983). Ölçek , 218 normal 98 psikiyatrik hasta ailesinden yalnız birer kişiye uygulanmış , her ölçekte normal ailelerin aldıkları puan ortalamaları hasta ailelerin aldıkları puan ortalamalarından daha düşük (sağlıklı) çıkmıştır.

Aynı araştırmacılar Aile Değerlendirme Ölçeğinin benzer ölçeklerle geçerliğini saptamak amacıyla 178 emekli 60 yaşlarında çifte Aile Değerlendirme Ölçeğiyle birlikte Philadelphia Moral Ölçeği ve Locke Wallace Evlilik Doyum Ölçeğini aynı anda uygulayarak regresyon analizi yapmışlar ve Locke Wallace Evlilik Doyum Ölçeği ile aralarında önemli bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (benzer ölçekler geçerlik katsayısı $r = 0.53$). Aynı şekilde Aile Değerlendirme Ölçeğinden alınan puanlarla gerek erkekler gerekse kadınların Philedelphia Moral Ölçeği puanları arasında benzer ölçekler geçerlik

katsayısı r = 0.47 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin ikinci geçerlik ve güvenirlik çalışması 1985 yılında Miller ve ark. tarafından yapılmıştır. Ölçeğin sosyal beğenirlik yönelimlerinden etkilenme durumunu saptamak amacıyla 72 aile içindeki 164 aile üyesine Aile değerlendirme ölçeği , Marlowe – Crowne Sosyal Beğenirlik Yönelimlerinden Etkilenme Ölçeği ile birlikte verilmiş , bu ölçeğin her alt boyut ile yapılan korelasyonları düşük çıkmıştır. En düşük korelasyon Davranış kontrolü boyutunda olup –0.06 ; en yüksek korelasyon ise Gereken İlgiyi Gösterme boyutunda –0.019 dur. Bu sonuç Aile Değerlendirme Ölçeğinin sosyal beğenirlikten etkilenmediğini göstermiştir.

Puan değişmezliği konusundaki güvenirlik çalışması için ölçek 45 kişilik bir gruba on beş gün arayla iki kez uygulanmıştır. Ön – Son Test uygulaması ölçeğin puan değişmezliği konusunda güvenilir olduğunu ortaya çıkarmıştır. İki uygulama arasındaki ön - son test güvenirlik katsayısı 0.66 (problem çözme) ve 0.76 (duygusal tepki verebilme) arasında değişmektedir.

Aile Değerlendirme Ölçeğinin dış ölçütlere göre geçerliğinin incelenmesinde aile üyelerinin ölçek puanlarıyla deneyimli bir aile terapistinin aileye ait değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Davranış Kontrolü hariç , terapist ve ölçeğin değerlendirmeleri uyumlu çıkmıştır. Bu çalışmaya dayanılarak , ölçeğin davranış Kontrolü boyutu dışında psikiyatrik hasta bulunan ve normal ailelerin işlevlerini ayırt etmede etkilim olduğu ifade edilmiştir.

- Türkiye' de Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin Türkiye ' deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Bulut tarafından gerçekleştirilmiştir (1989). Ölçeğin orijinali Türkçe' ye çevrildikten sonra aile terapisi konusunda uzman olan bir öğretim üyesinin önerisi alınarak her maddeyi en iyi açıklayan çeviri kabul edilmiştir. Çeviriden sonra hazırlanan Türkçe form psikiyatrist , psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan 20 kişilik bir gruba dağıtılarak her madde gözden geçirilmiş ve ölçek uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliği bilinen grupların karşılaştırılması tekniğiyle sınanmıştır. Boşanmış ailelerin işlevlerinin sağlıksız olduğu düşünülerek 25 boşanma sürecinde olan çift ve 25 normal evlilik sürdüren çifte ölçek uygulanmış ve sonuçlar her boyut için t testi ile karşılaştırılmıştır. Yedi ölçeğin altı tanesi $p = 0.001$ düzeyinde önemli fark gösterirken Davranış Kontrolü boyutu $p = 0.01$ düzeyinde anlamlılık göstermiştir.

Yine, ölçeğin ruh hastası bulunan ve bulunmayan gruplar arasındaki ayırt ediciliğini belirlemek amacıyla Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniğinde 1985 – 1988 yıllarında yatarak tedavi görmüş 100 hastanın ailelerine ölçek uygulanmıştır. Duygusal Tepki Verebilme , Gereken İlgiyi Gösterebilme ve Genel Fonksiyonlar boyutlarında $p = 0.0001$ düzeyinde ; İletişim , Roller ve Davranış Kontrolü boyutlarında $p = 0.001$ düzeyinde ve Problem Çözme boyutunda ise $p = 0.01$ düzeyinde önemli farklar gözlenmiştir. Sonuçlar , grupları birbirinden ayırt ettiğini göstermiştir.

Benzer ölçekler geçerliğini incelemek amacıyla evli 25 kişiye Evlilik Yaşam Ölçeğiyle beraber uygulanmış ve sadece Genel Fonksiyonlar boyutuyla karşılaştırılmıştır. Her iki ölçekten alınan puanların Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı 0.66 dır ve $p = 0.001$ düzeyinde önemlidir.

İç tutarlılık ve test – tekrar test yöntemleriyle sınanmıştır. İç tutarlılığı , 67 deneğin verdikleri cevaplar üzerinden her bir boyut için Cronbach alfa katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Problem Çözme için 0.80 , İletişim için 0.71 , Roller için 0.42 , Duygusal Tepki Verebilme için 0.59 , Gereken İlgiyi gösterme için 0.38 , davranış Kontrolü için 0.52 , genel fonksiyonlar için 0.86 ($p = 0.001$). Ayrıca , Sosyal Hizmetler Yüksekokulu öğrencilerinden 51 kişilik gruba üç hafta süreyle iki kere uygulanmış ve test – tekrar test katsayıları Problem çözme için 0.90 , roller için 0.82 , İletişim için 0.84 , Gereken İlgiyi Gösterme için 0.62 , Duygusal Tepki Verebilme için 0.78 , Davranış Kontrolü için 0.80 ve genel Fonksiyonlar için 0.89 olarak gerek iç tutarlılığı gerekse test – tekrar test güvenirliği yüksek bulunmuştur ($p<0.001$).

Aile Değerlendirme Ölçeğinin geçerlik ve Güvenirliğine ilişkin bulgular , hemen tüm konularda ölçeğin orijinalinde yapılan çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir.

- Ölçeğin Puanlanması Ve Değerlendirilmesi

Her madde için cevap seçenekleri dört grupta toplanmıştır.Değerlendirmede , seçeneklere 1 ' den 4 ' e kadar puan verilmektedir. " Aynen Katılıyorum " seçeneğine 1 puan , " Büyük Ölçüde Katılıyorum " seçeneğine 2 puan ," Biraz Katılıyorum " seçeneğine 3 puan ve " Hiç Katılmıyorum " seçeneğine ise 4 puan verilmektedir. Ölçeği oluşturan maddelerde iki tür ifade bulunmaktadır. Bunlar sağlıklılık ve sağlıksızlık gösteren ifadelerdir. Bazı maddeler olumlu , bazıları da olumsuz yönde hazırlanmış olduğundan bazı sorularda aynen katılıyorum , bazılarında ise hiç katılmıyorum cevabı sağlıklı ilişkileri göstermektedir. Örneğin " Aynen Katılıyorum " seçeneği 34. maddede sağlıksız aile işlevini , 26. maddede ise sağlıklı aile işlevini göstermektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde , hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla sağlıksızlık gösteren maddelere verilen puanlar 5 ' ten çıkarılarak her maddede " Aynen Katılıyorum " seçeneğinin en sağlıklı ve " Hiç Katılmıyorum " seçeneğinin ise en sağlıksız aile işlevini göstermesi sağlanmaktadır. Tüm maddelerde 1 puanın sağlıklı , 4 puanın ise sağlıksız cevabı göstermesi sağlanır. Bu şekilde elde edilen puanlar her alt boyut için toplanıp boyuttaki soru sayısına bölünerek ortalaması alınır ve o boyutun puanı belirlenmiş olur. Her boyuttaki maddelerin % 40 ından fazlası cevapsız bırakılmışsa o boyut için ortalama puan hesaplanmaz ve o kişi fire olarak kabul edilir. Elde puanlama için ilk olarak en sol tarafa işaretlenen seçeneklerin puanları yazılır.Olumsuz maddelerde (* ile işaretlenmiştir.) ham puanlar 5 ' ten çıkarılarak gerçek puanlara dönüştürülür ve sonuç " dönüştürülmüş puanlar " başlığı altına yazılır. Çizelgenin sağ tarafında yedi sütun altında küçük kutucuklar bulunmaktadır. Her sütun yedi alt boyuttan birini göstermektedir. İkinci olarak , madde puanları (sağlıksızlık gösteren maddelerde dönüştürülmüş puanlar) sağ taraftaki uygun kutulara geçirilir. Her bir alt boyutun puanını bulmak için her sütundaki puanlar yukarıdan aşağıya toplanır ve bu toplam her alt boyut için cevaplanan madde sayısına bölünür. Böylece yedi alt boyut puanı elde edilir. Ölçek puanları 1 (sağlıklı) ile 4 (sağlıksız) arasında değişmekte ve her alt boyut için hesaplanan puanlar 4 'e yaklaştıkça o boyut açısından sağlıksızlığın arttığı yorumu yapılmaktadır. Teorik olarak , 2 ayırt edici puan olarak

belirlenmiştir.2 ' nin altı sağlıklı , 2 ' nin üzeri sağlıksız aile işlevlerini göstermektedir (Bulut , 1990 : 6 – 12).

III . Aile - Çocuk İlişkileri Ölçeği - Anne Formu - (PARQ)

Aile – Çocuk İlişkileri – Anne Formunun aslı İngilizce 'dir. (Parental Accoptance - Rejection Questionnaire - Mother Form, PARQ)

Rohner , Savedro ve Granum tarafından geliştirilmiş olup, Türkiye'ye uyarlaması ise , M. Angel ve F. Erkman tarafından yapılmıştır.

Aile - çocuk ilişkileri ölçeği - Anne Formu (PARQ) , annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamayı ölçmektedir. En az üç yaşında çocuğu olan annelere uygulanabilmektedir.

Toplam 56 maddeden oluşan ölçeğin 4 alt testi vardır

* Sıcaklık ve Sevgi (20 madde)

* Saldırganlık ve Kin (16 madde)

* İlgisizlik ve İhmal (12 madde)

* Ayrıştırılmamış Reddetme (8 madde)

Yanıtlar aynı form üzerinde işaretlenmektedir. Her madde için " Hemen hemen her zaman doğru " , " Bazen doğru ", " Nadiren doğru " ," Hiçbir zaman doğru değil " gibi Likert tipi derecelendirme vardır. Dört seçenekten birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenir. " Hemen hemen her zaman doğru " yanıtına 4 puan , " Bazen doğru " yanıtına 3 puan , " Nadiren doğru " yanıtına 2 puan ve " Hiçbir zaman doğru değil " yanıtına 1 puan verilir. 25 tane tersine çevrilmiş madde vardır. Alt testlerden alınan puanlar , toplam reddetmeyi gösterir. Bazı maddeler ters , bazıları ise düz olarak değerlendirilmektedir. Her alt boyut ve toplam için alınan puanlar yükseldikçe reddetme artmaktadır. " Sıcaklık ve Sevgi " alt boyutuna ait maddeler ters olarak değerlendirilmektedir. " Hemen hemen her zaman doğru " seçeneğine 1 puan , " Bazen doğru " seçeneğine 2 puan , " Nadiren doğru " seçeneğine 3

puan ve “ Hiçbir zaman doğru değil ” seçeneğine 4 puan verilir. 1, 5, 8, 12, 15, 18, 20, 24, 27, 30, 31, 34, 38, 41, 45, 48, 51, 53, 54 ve 56. maddeler bu boyuta aittir.sadece 30. madde düz değerlendirilir. “ Hemen hemen her zaman doğru ” seçeneğine 4 puan , “ Bazen doğru ” seçeneğine 3 puan , “ Nadiren doğru ” seçeneğine 2 puan ve “ Hiçbir zaman doğru değil ” seçeneğine 1 puan verilir. Bu boyut için minimum puan 20 , maksimum puan 80 olabilir.

“ Saldırganlık ve Kin ” boyutuna ait maddelerin hepsi düz değerlendirilir. 2, 6, 9, 13, 16, 19, 21, 25, 28, 32, 35, 39, 42, 43, 46 ve 49. maddeler bu boyuta aittir. Bu boyut için minimum puan 16 , maksimum puan 64 olabilir.

“ İlgisizlik ve İhmal ” boyutuna ait maddelerden 7, 14, 26, 33, 40 ve 47. maddeler ters ; 3, 10, 17, 22, 29 ve 36. maddeler düz değerlendirilir. Bu boyut için minimum puan 12 , maksimum puan 48 olabilir.

“ Ayrıştırılmamış Reddetme ” boyutuna ait maddelerin hepsi düz değerlendirilir. 4, 11, 23, 37, 44, 50, 52 ve 55. maddeler bu boyuta aittir. Bu boyut için minimum puan 8 , maksimum puan 32 olabilir.

Sonunda her alt boyutun puanları toplanıp toplam reddetme puanı bulunmaktadır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Kuder Richardson güvenirliği , Rohner ’ in (1991) 15 anne ile yaptığı bir çalışmada Cronbach alfa katsayıları Sıcaklık ve Sevgi boyutu için 0.74 , Ayrıştırılmamış Reddetme boyutu için 0.67 düzeyinde bulunmuştur. Form , 1988 yılında Polat ve Sunar tarafından Türkçe ’ ye çevrilmiş , son halini 1993 yılında Anjel ve Erkman vermiştir. Türkiye’deki güvenirlik çalışması 229 anne üzerinde yapılmıştır. Toplam puan alfa katsayısı 0.90 düzeyinde bulunmuştur. Ölçeğin iki ve üç hafta arayla tekrar uygulanması sonucu Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı 0.46 olarak bulunmuştur.

Çocuk ve yetişkin formlarına benzerliği nedeniyle anne formunun geçerliği yeterli olarak kabul edilmiştir (Öner , 1996 : 535 – 537).

4 . 4 . Verilerin Analizi

Örneklemi oluşturan anneler tarafından doldurulan toplam 390 veri toplama ölçeğine ait veriler kodlanarak bilgisayara girilmiştir. Elde edilen verilerin analizleri , S.P.S.S. istatistik programı ile yapılmıştır.

Annelerin Kişisel Bilgi formunda belirttikleri demografik özellikleri, frekans ve yüzde dağılımları ile belirtilmiştir.

Değişkenler arasındaki farklılıkları belirlemek için Varyans Analizi testi kullanılmıştır. Karşılaştırılan grup sayısı üç ve daha fazla ve ANOVA testi anlamlı ise , farklılığı yaratan grubu belirlemek amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır.

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) boyutları puanları ile Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) boyutları puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ise korelasyon tekniği ile test edilmiştir. İstatistiksel analizlerde 0.05 düzeyinde anlamlılık aranmıştır (Akgül, 1997)

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubunda çocuğu olan ailelerin aile işlevlerinin , anne – çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etki edip etmediğinin incelendiği araştırmada , Ankara ili Keçiören ilçesinden alt sosyoekonomik düzeyi temsil eden 169 ve Çankaya ilçesinden üst sosyoekonomik düzeyi temsil eden 221 olmak üzere toplam 390 çocuğun anneleri örneklem grubunu oluşturmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgular dört bölümde incelenmiştir.

1. Ailelerin demografik özellikleri ile ilgili bulgular Tablo 2 – Tablo 9 arasında ,

2. Aile işlevlerinin demografik özelliklere göre değişip değişmediği ile ilgili bulgular Tablo 10 – Tablo 22 arasında ,

3. Anne – çocuk ilişkilerinin demografik özelliklere göre değişip değişmediği ile ilgili bulgular Tablo

23 – Tablo 29 arasında ,

4. Aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etki edip etmediği ile ilgili bulgular ise Tablo 30 ' da verilmiştir.

1 . Ailelerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde , araştırmaya dahil edilen ailelerdeki anne - babaların yaş , öğrenim durumu , meslekleri , yaşadıkları evin tipi , hane halkı büyüklüğü (aile tipi) , sahip olunan çocuk sayıları ve cinsiyetleri , eşlerin evlenme biçimleri , evlenme yaşları ve evlilik sürelerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2 . Anne ve Babaların Yaşlarına Göre Dağılımları

YAŞ GRUPLARI		SED		
		ALT SED		
		N	%	n
Anne	26 Ve Altı	30	17.8	7
	27 - 35	113	66.8	133
	36 Ve Üstü	26	15.4	81
	Toplam	169	100.0	221
Baba	26 Ve Altı	3	1.8	4
	27 - 35	131	77.5	110
	36 Ve Üstü	35	20.7	107
	Toplam	169	100.0	221

Tablo 2 ' ye göre , alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 66.8 ' inin 27 – 35 yaş grubunda , % 17.8 ' inin 26 ve altı yaş grubunda ve % 15.4 ' ünün 36 ve üstü yaş grubunda oldukları görülmektedir. Üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 60.1 ' i 27 – 35 yaş grubunda , % 36.7 ' si 36 ve üstü yaş grubunda ve % 3.2 ' si ise 26 ve altı yaş grubunda bulunmaktadır.

Alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 77.5 ' i 27 – 35 yaş grubunda , % 20.7 ' si 36 ve üstü yaş grubunda ve % 1.8 ' i 26 ve altı yaş grubunda bulunmakta ; üst sosyoekonomik düzeydeki babaların % 49.8 ' i 27 – 35 yaş grubunda , % 48.4 ' ü 36 ve üstü yaş grubunda ve % 1.8 ' i ise 26 ve altı yaş grubunda bulunmaktadır.

Annelerin % 63.1 ' inin , babaların ise % 61.8 ' inin 27 – 35 yaş grubunda oldukları görülmektedir. Alt sosyoekonomik düzeydeki 26 ve altı yaş grubundaki annelerin üst sosyoekonomik düzeydekilere göre daha fazla olması , bu bölgedeki annelerin küçük yaşta evlenme oranlarının üst sosyoekonomik düzeydeki annelere göre daha fazla olması şeklinde açıklanabilir.

Tablo 3. Anne - Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

ÖĞRENİM DURUMU		SED			
		ALT SED		ÜST	
		n	%	n	
Anne	İlkokul	81	47.9	20	
	Ortaokul	36	21.3	20	
	Lise	52	30.8	88	
	Üniversite	0	0	93	
	Toplam	169	100.0	221	
Baba	İlkokul	50	29.6	13	
	Ortaokul	38	22.5	18	
	Lise	58	34.3	67	
	Üniversite	23	13.6	123	
	Toplam	169	100.0	221	

Tablo 3 ' e göre , alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 47.9 ' unun ilkokul , % 30.8 ' inin lise , % 21.3 ' ünün de ortaokul mezunu olduğu , üniversite mezunu anne bulunmadığı ; üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise % 42.2 ' sinin üniversite , % 39.8 ' inin lise , % 9 ' unun ortaokul ve % 9 ' unun da ilkokul mezunu olduğu görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 34.3 ' ünün lise , % 29.6 ' sının ilkokul , % 22.5 ' inin ortaokul ve % 13, 6 'sının üniversite mezunu olduğu ; üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise % 55.7 ' sinin üniversite , % 30.3 ' ünün lise , % 8.1' inin ortaokul ve % 5.9 ' unun ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki anne - babaların öğrenim düzeylerinin üst sosyoekonomik düzeyde yaşayanlardan daha düşük olması , ülkemiz genelinde sosyoekonomik düzeyin okullaşma ve ailelerin öğrenime verdiği önemi etkileyebileceğini , aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla gençlerin eğitimlerine devam etmek yerine erken yaşta iş hayatına atıldıklarını düşündürebilir.

Tablo 4. Anne – Babaların Mesleklerine Göre Dağılımları

MESLEK GRUBU		SED		
		ALT SED		
		n	%	n
Anne	Ev Hanımı	151	89.3	101
	Serbest	6	3.6	13
	Memur	5	3.0	41
	Meslek Profesyonel (doktor,mühendis,mimar,avukat)	0	0	55
	İşçi	7	4.1	11
	Toplam	169	100.0	221
Baba	Serbest	80	47.3	74
	Memur	26	16.0	32
	Profesyonel Meslek (doktor,mühendis,mimar,avukat)	23	13.0	95
	İşçi	40	23.7	20
	Toplam	169	100.0	221

Tablo 4 ' e göre , alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 89.3 ' ünün ev hanımı , % 4.1 ' inin

işçi , % 3.6 ' sının serbest meslek sahibi ve % 3 ' ünün memur oldukları ; üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise % 45.7 ' sinin ev hanımı , % 24.8 ' inin profesyonel meslek sahibi , % 18.6 ' sının memur , % 5.9 ' unun serbest meslek sahibi ve % 5 ' inin de işçi olduğu görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 47.3 ' ünün serbest meslek sahibi , % 23.7 ' sinin işçi , % 16 ' sının memur ve % 13 ' ünün profesyonel meslek sahibi olduğu ; üst sosyoekonomik düzeydeki babaların % 43 ' ünün profesyonel meslek sahibi , % 33.5 ' inin serbest meslek sahibi , % 14.5 ' inin memur ve % 9 ' unun da işçi olduğu görülmektedir.

Annelerin toplamda % 64.6 ' sının ev hanımı oldukları görülmektedir. Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin ev dışında çalışma oranlarının üst sosyoekonomik düzeydeki annelere göre daha düşük olması, üst sosyoekonomik düzeydeki çalışma olanaklarının daha fazla olması ve bu bölgelerdeki annelerin öğrenim düzeylerinin daha yüksek olması ile açıklanabilir. Alt sosyoekonomik düzeydeki babaların serbest meslek sahibi (%47.3) ve işçi (%23.7) olma oranlarının , üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise memur (%14.5) ve profesyonel meslek sahibi (%43.0) olma oranlarının daha fazla olmasının ise babaların öğrenim durumları ile ilişki olabileceği düşünülebilir.

Tablo 5. Ailelerin Hane Halkı Büyüklüklerine (Aile Tipleri) Göre Dağılımları

AİLE TİPİ	SED				TOPLAM	
	ALT SED		ÜST SED			
	n	%	n	%	n	
Çekirdek Aile	131	77.5	195	88.2	326	
Geniş Aile	38	22.5	26	11.8	64	
Toplam	169	100.0	221	100.0	390	

Tablo 5 ' e göre , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin % 77.5 ' inin çekirdek aile , % 22.5 ' inin geniş aile ; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise % 88.2 ' sinin çekirdek aile ve % 11.8 ' inin geniş aile özellikleri taşıdıkları görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin geniş aile olma oranları (%22.5) üst sosyoekonomik düzeydeki ailelere (%11.8) oranla biraz daha fazla olmakla birlikte , her iki sosyoekonomik düzeyde de çekirdek yapıdaki ailelerin daha fazla olmasının , değişen yaşam şartlarıyla birlikte geniş ailelerin çözülerek yerlerini çekirdek ailelere bıraktıklarını ve çekirdek aile oralarının hızla yaygınlaştığını düşündürebilir.

Tablo 6. Ailelerin Yaşadıkları Ev Tiplerine Göre Dağılımları

EV TİPİ	SED		
	ALT SED		
	n	%	n
Apartman Dairesi	104	61.5	221
Gecekondu	65	38.5	0
Toplam	169	100.0	221

Tablo 6 ' ya göre , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin % 61.5 ' i apartman dairesinde ve % 38.5 ' i gecekonduda yaşarken , üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise tamamının (%100) apartman dairesinde yaşadıkları görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki apartmanda yaşayan ailelerin oranının (%61.5) gecekonduda yaşayanlara (%38.5) göre fazla olması , tıpkı aile yapısı gibi yaşam yerlerinin de toplumsal değişimlere ayak uydurmaya başladığını , ilgili kurum ve kuruluşların da girişimleriyle büyük şehirde gecekonduların yıkılıp apartman hayatına geçilmeye başlandığını ve kentleşme sürecinin hızlanmış olduğunu düşündürebilir.

Tablo 7. Ailelerin Çocuk Sayıları ve Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

ÇOCUK SAYISI / CİNSİYETİ		SED			
		ALT SED		ÜST	
		n	%	n	
Çocuk Sayısı	1	50	29.6	92	
	2	93	55.0	103	
	3 ve üstü	26	15.4	26	
	Toplam	169	100.0	221	

Cinsiyeti	Kız	74	43.8	86
	Erkek	95	56.2	135
	Toplam	169	100.0	221

Tablo 7 ' ye göre , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin % 55 ' inin 2 , % 29.6 ' sının tek , % 15.4 ' ünün 3 ve üstü çocuk sahibi oldukları ; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise % 46.6 ' sının 2 , % 41.6 ' sının tek ve % 11.8 ' inin de 3 ve üstü çocuk sahibi oldukları ; alt sosyoekonomik düzeydeki 6 yaşındaki çocukların % 56.2 ' sinin erkek , % 43.8 ' inin kız ; üst sosyoekonomik düzeydekilerin ise % 61.1 ' inin erkek ve % 38.9 ' unun kız oldukları görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin öğrenim düzeylerinin daha düşük olmasından dolayı aile planlaması hizmetlerinden yeterince yararlanamadıkları ve ikiden fazla çocuk sahibi olmaları beklenirken , her iki sosyoekonomik düzey grubunda da 2 çocuk sahibi olma oranının fazla olduğu , bu durumun ekonomik zorluklar , ihtiyaçların yeterince karşılanamaması ve gelecek kaygısı gibi nedenlerle ailelerin fazla çocuk sahibi olmaktan kaçınmalarından kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Tablo 8. Anne – Babaların Evlenme Biçimlerine Göre Dağılımları

EVLENME ŞEKLİ	SED		
	ALT SED		
	n	%	n
Anlaşarak	67	39.6	163
Görücü Usulü	102	60.4	58
Toplam	169	100.0	221

Tablo 8 ' e göre , alt sosyoekonomik düzeydeki anne – babaların % 60.4 ' ünün görücü usulü ile ve % 39.6 ' sının anlaşarak evlendikleri ; üst sosyoekonomik düzeydekilerin ise % 73.8 ' inin anlaşarak ve % 26.2 ' sinin görücü usulü ile evlendikleri görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerde görücü usulü ile evlenme oranının (%60.4) üst sosyoekonomik düzeydekilere (%26.2) göre daha fazla olmasının , bu topluluklardaki aile büyüklerinin evlenecek gençlerin eşlerinin kendi kültürleri ile bağdaşan bir kişi olmasını istemelerinden ve gencin ailesinden koparak eşini kendisinin seçmesinin hoş karşılanmamasından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerde anlaşarak evlenme oranının (%73.8) daha fazla olması ise bu durumun öğrenim durumlarının yüksekliği ile bağlantılı olabileceğini ve okuyup meslek sahibi olan gençlerin eşlerini kendilerinin seçmek istediklerini düşündürebilir.

Tablo 9. Anne – Babaların Evlenme Yaşları ve Evlilik Sürelerine Göre Dağılımları

EVLENME YAŞI VE EVLİLİK SÜRESİ		SED				
		ALT SED		ÜST SED		
		n	%	n	%	
Anne Evlenme Yaşı	15 – 20	99	58.6	46	20.8	
	21 – 25	47	27.8	86	38.9	
	26 ve üstü	23	13.6	89	40.3	
	Toplam	169	100.0	221	100.0	
Baba Evlenme Yaşı	15-20	35	20.7	29	13.1	
	21 – 25	81	47.9	60	27.1	
	26 ve üstü	53	31.4	132	59.8	
	Toplam	169	100.0	221	100.0	
Evlilik Süresi	7 – 9	86	50.9	93	42.1	
	10 – 12	41	24.3	56	25.3	
	13 ve üstü	42	24.8	72	32.6	
	Toplam	169	100.0	221	100.0	

Tablo 9 ' da , alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 58.6 ' sının15 - 20 yaş grubunda , %

27.8 ’ inin 21 - 25 yaş grubunda ve % 13.6 ’ sının 26 ve üstü yaş grubunda evlendikleri ; üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise % 40.3 ’ ünün 26 ve üstü yaş grubunda , % 38.9 ’ unun 21 - 25 yaş grubunda ve % 20.8 ’ inin de 15 - 20 yaş grubunda evlendikleri ; alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 47.9 ’ unun 21 – 25 yaş grubunda , % 31.4 ’ ünün 26 ve üstü yaş grubunda ve % 20.7 ’ sinin 15 - 20 yaş grubunda ; üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise % 59.8 ’ inin 26 ve üstü yaş grubunda , % 27.1’ inin 21 - 25 yaş grubunda ve % 13.1 ’ nin de 15 - 20 yaş grubunda evlendikleri görülmektedir.

Evlilik sürelerine bakıldığında ise , alt sosyoekonomik düzeydeki anne - babaların % 50.9 ’ unun 7 – 9 yıllık , % 24.8 ’ ünün 13 ve üstü yıllık ve % 24.3 ’ ünün de 10 - 12 yıllık evli oldukları ;üst sosyoekonomik düzeydekilerin ise % 42.1 ’ inin 7 - 9 yıllık , % 32.6 ’ sının 13 ve üstü yıllık ve % 25.3 ’ ünün de 10 – 12 yıllık evli oldukları görülmektedir.

Her iki sosyoekonomik düzeyde de eşlerin çoğunluğunun 7 – 9 yıllık evli oldukları (%45.9) görülmektedir.Özellikle , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerde yaş gruplarının üst sosyoekonomik düzeydekilere göre daha düşük olmasına ilave olarak , 7 – 9 yıllık evli olma oranının (%50.9) da üst sosyoekonomik düzeydeki ailelere (%42.1) göre fazla olmasının , bu bölgedeki anne – babaların gelecek kaygısı yüzünden eğitimlerini yarıda bırakıp hayata erken atılmalarından ve evlenme yaşlarının küçüklüğünden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

2 . Aile Değerlendirme Ölçeğine İlişkin Bulgular

Bu bölümde , aile işlevlerinin bazı demografik özelliklerine göre değişip değişmediği ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 10. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Sosyoekonomik

Düzeye Göre Dağılımları

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	ALT SED

	n	$\bar{x}$	s
Problem Çözme	169	1.9	0.5
İletişim	169	2.4	0.3
Roller	169	2.4	0.4
Duygusal Tepki Verebilme	169	2.8	0.3
Gereken İlgiyi Gösterme	169	2.61	0.33
Davranış Kontrolü	169	2.86	0.29
Genel Fonksiyonlar	169	2.19	0.24

* $p < 0.05$

Tablo 10 ' da alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği boyutlarından aldıkları puanlar görülmektedir.

Aile Değerlendirme Ölçeğinin değerlendirmesinde 2 ayırt edici puan olarak kabul edilmektedir. 2 nin altında puan alan aileler sağlıklı , 2 nin üzerinde puan alanlar ise sağlıksız aile işlevleri göstermektedirler.

Tabloda alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin yalnızca problem çözme boyutu açısından sağlıklı puanlar aldıkları ($x=1.9$ ve $x=1.4$) , diğer aile işlevlerinde 2 ' nin üzerinde puan aldıkları için her iki sosyoekonomik düzeydeki ailelerin de sağlıksızlık gösterdikleri görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki aileler arasında , Aile Değerlendirme Ölçeği puanları açısından anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Aile Değerlendirme Ölçeği iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında alt sosyoekonomik düzeydeki aileler üst sosyoekonomik düzeydeki ailelere göre daha sağlıklı işlevler gösterirken , problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise üst sosyoekonomik düzeydeki aileler daha sağlıklı işlevler göstermişlerdir.

Üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutları açısından daha sağlıklı işlevler göstermesinin öğrenim durumları ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Öğrenim düzeyi daha yüksek olan anne – babaların birbirlerini ve diğer aile bireylerini dinleme , anlama ve sorunlarına çözüm bulabilme becerilerinin daha iyi olması beklenebilir. Üst sosyoekonomik düzeydeki öğrenim düzeyi yüksek anne – babaların birbirlerinin istek ve ihtiyaçlarının daha fazla farkında olarak

sorunlarına uygun çözümler bulabilme ve gerekli ilgiyi gösterebilme davranışlarının daha sağlıklı olduğu düşünülebilir. İletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında ise üst sosyoekonomik düzeydekilerin alt sosyoekonomik düzeydekilere göre daha sağlıksız işlevler göstermelerinin , öğrenim durumlarıyla bağlantılı olarak anne , baba ve çocuklar gün boyu ev dışında çalıştıklarından , okula gittiklerinden ve akşam eve yorgun gelme ihtimali gibi nedenlerle birbirlerine yeterince vakit ayırıp sorunlarıyla ilgilenememelerinden kaynaklanabileceği düşünülebilir. Ayrıca , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerde yaşanan kültürün bir özelliği olarak aile içi sınırlar ve roller , üst sosyoekonomik düzeydekilere göre daha kesin sınırlarla belirlenmiş olabileceğinden üyelerinin bu sınırlar dışına çıkması daha zor gözükmektedir. Dolayısıyla, aile reisinin de yönlendirmesiyle bu ailelerde davranışların kontrol edilmesi , rollerin beklenen biçimde yerine getirilmesinin daha sağlıklı olabileceği ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerdeki gibi rollerin üyeler arasında paylaşılmamış olduğu düşünülebilir.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu ' nun (1996) , yüksek enflasyonun sonuçlarını bilimsel bir tarzda ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmada Ankara ' da yaşayan toplam 800 hane halkına anket uygulanmış , sonucunda karı – koca arasındaki şiddet içeren kavgaların yüksek enflasyondan en çok etkilenen bölgelerde yaşayan ailelerde daha fazla ortaya çıktığı , ebeveyn – çocuk tartışmalarında fiziksel şiddete varan tartışmaların enflasyondan en çok etkilendiği düşünülen ailelerde yoğunlaştığı , bu ailelerde kadının daha karamsar bir hayat sürdüğü ve çocukların çalışmak için okulu bırakmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir.

Weiss ve diğerleri (1999) , 2-3 yaşındaki Latin çocuklardaki davranışsal ve duygusal problemlerin ortaya çıkışına aile ve kültürün etkilerini incelemiş , zihinsel ve bedensel problemleri olan bu çocuklara ve ailelerine anket uygulamış , sonucunda zor yaşam koşulları içinde oldukları ve yoksul ve alt kültürel düzeyden geldikleri , problemlerinin çoğunlukla depresyon ve geri çekilmişlikle ilgili olduğu , risk altında oldukları ve ebeveynlerinin aile etkileşimlerinde daha başarısız olduklarını tespit etmişlerdir.

Tablo 11 . Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Anne Yaş

Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Anne Yaş		SED				
		ALT SED			ÜS	
ADÖ	Anne Yaş	n	-x	s	n	
Problem Çözme	26 ve altı	87	1.9	0.4	56	
	27 – 35	56	1.9	0.5	84	
	36 ve üstü	26	1.9	0.5	81	
	Toplam	169	1.9	0.5	221	
İletişim	26 ve altı	87	2.4	0.3	56	
	27 - 35	56	2.4	0.3	84	
	36 ve üstü	26	2.4	0.4	81	
	Toplam	169	2.4	0.3	221	
Roller	26 ve altı	87	2.5	0.3	56	
	27 - 35	56	2.5	0.4	84	
	36 ve üstü	26	2.4	0.3	81	
	Toplam	169	2.4	0.4	221	
Duygusal Tepki Verebilme	26 ve altı	87	2.8	0.3	56	
	27 – 35	56	2.8	0.3	84	
	36 ve üstü	26	2.7	0.4	81	
	Toplam	169	2.8	0.3	221	
Gereken İlgiyi Gösterme	26 ve altı	87	2.6	0.3	56	
	27 – 35	56	2.6	0.4	84	
	36 ve üstü	26	2.6	0.4	81	
	Toplam	169	2.6	0.3	221	
Davranış Kontrolü	26 ve altı	87	2.9	0.3	56	
	27 – 35	56	2.9	0.3	84	
	36 ve üstü	26	2.8	0.3	81	
	TOPLAM	169	2.9	0.3	221	
Genel Fonksiyonlar	26 ve altı	87	2.2	0.2	56	
	27 - 35	56	2.2	0.3	84	
	36 ve üstü	26	2.2	0.2	81	
	TOPLAM	169	2.2	0.2	221	

* $p < 0 . 05$

Tablo 11 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının anne yaş gruplarına göre varyans analizi

sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde , Aile Değerlendirme Ölçeği puanları arasında anne yaş grupları açısından anlamlı farkların olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Anne yaş gruplarının Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Aile Değerlendirme Ölçeği iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında , üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda olan annelerin ailelerinin alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda olan annelerin ailelerine göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri ($p < 0.05$) ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubu annelerin ailelerinin üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubu annelerin ailelerine göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Annelerin yaşları aile işlevlerine etki etmemiştir. Bu durumun alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin (%66.8) ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin (%60.1) çoğunluğunun 27 – 35 yaş grubunda toplanmış olmalarından kaynaklanabileceği ve sosyoekonomik düzey grupları içerisinde anne yaş grupları arasında büyük farklılık olmadığı için anlamlı bulunmadığı düşünülebilir.

Anne yaşlarının sosyoekonomik düzey ile ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Ersoy (1997) , aile içi iletişimleri ve ailede meydana gelen sorunların hangi konularda olduğunu belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada Ankara ili kentsel kesimde yaşayan 617 evli ve çocuklu kadına anket uygulamış ve kadınların eş ve çocuklarıyla etkileşimlerinde öğrenim durumu , yaş , meslek , ilk evlenme yaşı , hane halkı sayısı , çocuğun yaşı, cinsiyeti ve evlilik sürelerinin etkilerini araştırmış , sonucunda kadının yaşının aile içi karar verme , problemlere çözüm arama , ekonomik ve ev yönetimi ile ilgili sorunlarla anlamlı derecede ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Çabukça (2003) , demografik değişkenlerin evlilik uyumuna etkilerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmasında 150 evli çifte Empatik Eğilim Ölçeği ve Evlilikte Uyum Ölçeği uygulamış , sonucunda kadınların yaşlarının evlilik uyumu ve aile ilişkilerini etkilemediğini bulmuştur.

Çabukça ' nın bu bulgusu anne yaşının aile işlevlerine etki etmemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 12. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Babaların

Yaş Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Baba Yaş		SED				
		ALT SED			ÜST S	
ADÖ	Baba Yaş	n	- x	s	n	- x
Problem Çözme	26 Ve Altı	55	1.9	0.4	36	1.3
	27-35	79	1,9	0,5	78	1.4
	36 Ve Üstü	35	2,0	0,6	107	1,4
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,4
İletişim	26 Ve Altı	55	2,4	0,3	36	2,5
	27-35	131	2,4	0,3	110	2,5
	36 Ve Üstü	35	2,3	0,3	107	2,5
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,5
Roller	26 Ve Altı	55	2,5	0,3	36	3,1
	27-35	79	2,5	0,4	78	3,2
	36 Ve Üstü	35	2,3	0,4	107	3,2
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,2
Duygusal Tepki Verebilme	26 Ve Altı	55	2,8	0,3	36	3,0
	27-35	79	2,8	0,3	78	3,0
	36 Ve Üstü	35	2,7	0,4	107	3,0
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,0
Gereken İlgiyi Gösterme	26 Ve Altı	55	2,6	0,3	36	2,4
	27-35	79	2,6	0,3	78	2,4
	36 Ve Üstü	35	2,6	0,4	107	2,4
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,4

Davranış Kontrolü	26 Ve Altı	55	3,0	0,2	36	3,0
	27-35	79	2.9	0,2	78	3,0
	36 Ve Üstü	35	2,7	0,3	107	3,0
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,0
Genel Fonksiyonlar	26 Ve Altı	55	2,2	0,2	36	2,5
	27-35	79	2,2	0,2	78	2,5
	36 Ve Üstü	35	2,2	0,2	107	2,6
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,6

* $p < 0.05$

Tablo 12 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının babaların yaş gruplarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde , Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının baba yaş grupları ile ilişkilerine bakıldığında " Davranış Kontrolü " ve " Roller " boyutlarında anlamlı farkların olduğu, alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerde " Davranış Kontrolü " boyutu açısından 26 ve altı yaş grubu babaların diğer yaştaki babalara göre daha sağlıksız (x=3.0) ; " Roller " boyutu açısından ise 36 ve üstü yaş grubu babaların daha sağlıklı (x=2.3) işlevler gösterdikleri görülmektedir.

Diğer boyutlar açısından sosyoekonomik düzey grupları içerisinde baba yaşları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Babaların yaş gruplarının Aile Değerlendirme Ölçeği alt boyutları ile ilişkisine sosyoekonomik düzey açısından bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Aile Değerlendirme Ölçeği iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubundaki babaların , alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubundaki babalara göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri ($p < 0.05$) ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubundaki babaların , üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubundaki babalara göre daha sağlıksız işlevlere sahip oldukları görülmektedir ($p < 0.05$).

Babaların yaş grupları ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkilerine

bakıldığında ise , “ İletişim ” , “ Roller ” ve “ Davranış Kontrolü ” boyutlarında anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , diğer boyutlar açısından anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde babaların yaşları “ Davranış Kontrolü ” ve “ Roller ” boyutları hariç aile işlevlerine etki etmemiştir. Alt sosyoekonomik düzeydeki 36 ve üstü yaş grubundaki babaların roller ve davranış kontrolü boyutlarında diğer yaş gruplarındaki babalara göre daha sağlıklı işlevler göstermelerinin , yaşın ilerlemesiyle beklentilerinin toplumsal değişimlere ayak uydurması , tecrübelerinin artması , olgunlaşmaları ve araştırmaya dahil edilen yaş grubundaki çocukların bu yaş grubundaki babaların genellikle 2. veya 3. çocuğu olmaları gibi sebeplerle aile içindeki rol dağılımı ve davranış kontrolü boyutları açısından daha hoşgörülü olmalarından kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Bulut (1993) , ruh hastalığının aile işlevlerine etkisini incelediği araştırmasında , ruh hastası bulunan 100 ve bulunmayan 70 olmak üzere toplam 170 aile ferdine Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamış , sonucunda ruh hastası bulunan ailelerde babaların yaşı ile “ Problem Çözme ” , “ İletişim ” ve “ Roller ” boyutları arasında bir ilişkinin olduğunu , ruh hastası olmayan sağlıklı ailelerde ise baba yaşı ile “ Problem Çözme ” ve “ Gereken İlgiyi Gösterme ” boyutları arasında ilişkinin olduğunu bulmuştur. Babaların yaşı , hem sağlıklı hem de ruh hastası bulunan ailelerde aile işlevlerini etkileyen önemli bir etken olarak bulunmuştur.

Tablo 13. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Anne Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Anne Öğrenim		SED		
		ALT SED		
ADÖ	Anne Öğrenim	n	- x	s
Problem Çözme	İlkokul	81	2,02	0,46
	Ortaokul	36	1,86	0,41
	Lise	52	1,80	0,48
	Üniversite	0	0,00	0,00
	Toplam	169	1,92	0,46
İletişim	İlkokul	81	2,37	0,31
	Ortaokul	36	2,38	0,34
	Lise Ve Dengi	52	2,39	0,29
	Üniversite Ve Üstü	0	0,00	0,00
	Toplam	169	2,38	0,31
Roller	İlkokul	81	2,35	0,31
	Ortaokul	36	2,44	0,40
	Lise Ve Dengi	52	2,54	0,35
	Üniversite Ve Üstü	0	0,00	0,00
	Toplam	169	2,43	0,35
Duygusal Tepki Verebilme	İlkokul	81	2,74	0,32
	Ortaokul	36	2,91	0,35
	Lise Ve Dengi	52	2,78	0,28
	Üniversite Ve Üstü	0	0,00	0,00
	Toplam	169	2,79	0,32
Gereken İlgiyi Gösterme	İlkokul	81	2,60	0,33
	Ortaokul	36	2,70	0,23
	Lise Ve Dengi	52	2,56	0,37
	Üniversite Ve Üstü	0	0,00	0,00
	Toplam	169	2,61	0,33
Davranış Kontrolü	İlkokul	81	2,83	0,30
	Ortaokul	36	2,89	0,30
	Lise Ve Dengi	52	2,89	0,27
	Üniversite Ve Üstü	0	0,00	0,00
	Toplam	169	2,86	0,29
Genel Fonksiyonlar	İlkokul	81	2,16	0,25
	Ortaokul	36	2,21	0,22
	Lise Ve Dengi	52	2,22	0,24
	Üniversite Ve Üstü	0	0,00	0,00
	Toplam	169	2,19	0,24

* $p<0.05$

Tablo 13 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının anne öğrenim durumlarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde , Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile annelerin öğrenim durumları ilişkilerine bakıldığında " Roller " ve " Duygusal Tepki Verebilme " boyutlarında anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). " Roller " boyutu açısından , alt sosyoekonomik düzeydeki lise mezunu annelerin , üst sosyoekonomik düzeyde ise ortaokul mezunu annelerin diğer öğrenim durumlarındaki annelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri ($p < 0.05$) ; " Duygusal Tepki Verebilme " boyutu açısından ise her iki sosyoekonomik düzeyde de ortaokul mezunu olan annelerin diğer öğrenim durumundaki annelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$). Diğer boyutlarda , sosyoekonomik düzey grupları içerisinde annelerin öğrenim durumları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Annelerin öğrenim durumları ile Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ilişkilerine sosyoekonomik düzey açısından bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farklar bulunmuştur ($p < 0.05$). Aile Değerlendirme Ölçeği iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim durumundaki annelerin ailelerinin , alt sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim durumundaki annelerin ailelerine göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir. Problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise , alt sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim durumundaki annelerin aileleri , üst sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim durumundaki annelerin ailelerine göre daha sağlıksız işlevler göstermişlerdir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde " Roller " ve " Duygusal Tepki Verebilme " boyutları hariç diğer işlevlerde annelerin öğrenim düzeyleri etkili olmamıştır. Bu işlevlerde ise , genel olarak ortaokul mezunu olan annelerin aile işlevlerinin daha sağlıksız bulunmasının , öğrenim düzeyi yükseldikçe annelerin aile üyelerine karşı daha anlayışlı ve demokratik davrandıklarını , ihtiyaçlarının daha

fazla farkında olup uygun tepkiler vermeye çalıştıklarını düşündürebilir. Eğitim sayesinde annelerin davranışlarında olumlu değişiklikler oluşabilmekte , davranışlarının daha istendik düzeyde değişime uğrayabileceği ve geleneksel otoriter tutumlardan uzaklaşabilecekleri düşünülebilir.

Anne öğrenim durumları ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin Aile değerlendirme Ölçeği puanlarıyla ilişkisi bulunmamıştır ($p<0.05$).

Kağıtçıbaşı ve diğerleri (2001) , düşük sosyoekonomik düzeydeki anneler ve çocuklarında erken müdahalenin etkilerini araştırdıkları araştırmalarında , 3-5 yaş arası 280 çocuk ve annesine iki ayrı çalışma uygulamışlardır. Birinci çalışmada dört yıl süreyle annelere anne – çocuk merkezli bir eğitim programı uygulanmış , ikincisinde ise projeden sonra on dokuz ay süreyle takip edilmişlerdir. Verilerin , okul başarısı yıl sonu not ortalaması , Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği ve Goodenough' s Draw-A-Person Test ile toplandığı araştırmanın sonucunda annelerin bazı demografik özellikleri , aile içi statüleri ve genel aile ilişkileri değerlendirilmiş ve eğitimli anne – babaların daha uyumlu , anlayışlı ve işbirlikçi oldukları , daha pozitif aile atmosferlerinin olduğu ve genel aile ilişkileri ve yakınlıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kağıtçıbaşı ve diğerlerinin bu bulgusu , anne öğrenim durumlarının aile işlevlerinde etkili olması açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 14 . Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Baba

Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Baba Öğrenim		SED				
		ALT SED			Ü	
ADÖ	Baba Öğrenim	n	$\bar{x}$	s	n	
Problem Çözme	İlkokul	50	2,00	0,50	13	
	Ortaokul	38	2,00	0,42	18	
	Lise	58	1,92	0,42	67	
	Üniversite	23	1,59	0,43	123	
	Toplam	169	1,92	0,46	221	
İletişim	İlkokul	50	2,33	0,31	13	
	Ortaokul	38	2,47	0,31	18	
	Lise	58	2,38	0,31	67	
	Üniversite	23	2,32	0,29	123	
	Toplam	169	2,38	0,31	221	
Roller	İlkokul	50	2,25	0,29	13	
	Ortaokul	38	2,45	0,35	18	
	Lise	58	2,43	0,30	67	
	Üniversite	23	2,76	0,38	123	
	Toplam	169	2,43	0,35	221	
Duygusal Tepki Verebilme	İlkokul	50	2,72	38,00	13	
	Ortaokul	38	2,83	0,30	18	
	Lise	58	2,75	0,30	67	
	Üniversite	23	2,96	0,21	123	
	Toplam	169	2,79	0,32	221	
Gereken İlgiyi Gösterme	İlkokul	50	2,62	0,33	13	
	Ortaokul	38	2,65	0,31	18	
	Lise	58	2,59	0,34	67	
	Üniversite	23	2,57	0,33	123	
	Toplam	169	2,61	0,33	221	
Davranış Kontrolü	İlkokul	50	2,78	0,28	13	
	Ortaokul	38	2,88	0,29	18	
	Lise	58	2,92	0,27	67	
	Üniversite	23	2,86	0,33	123	
	Toplam	169	2,86	0,29	221	
Genel Fonksiyonlar	İlkokul	50	2,15	0,23	13	
	Ortaokul	38	2,21	0,22	18	
	Lise	58	2,20	0,27	67	
	Üniversite	23	2,22	0,22	123	
	TOPLAM	169	2,19	0,24	221	

* $p < 0.05$

Tablo 14 ' te Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının baba öğrenim durumlarına göre varyans analizi

sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde babaların öğrenim durumları ile Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ilişkilerine bakıldığında " Problem çözme " , " İletişim " , " Roller " ve " Duygusal Tepki Verebilme " boyutlarında anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , problem çözme boyutu açısından üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul mezunu babaların (x=1.47) , diğer öğrenim durumundaki babalara göre ; iletişim boyutu açısından her iki sosyoekonomik düzeyde de ortaokul mezunu babaların (x=2.47 ve x=2.64) diğer öğrenim durumundaki babalara göre ; roller boyutu açısından her iki sosyoekonomik düzeyde de üniversite mezunu babaların (x=2.76 ve x=3.20) diğer öğrenim durumundaki babalara göre ve duygusal tepki verebilme boyutu açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki üniversite mezunu babaların (x=2.96) , üst sosyoekonomik düzeyde ise ortaokul mezunu babaların (x=3.08) diğer öğrenim durumundaki babalara göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Babaların öğrenim durumlarının Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutları açısından üst sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim grubundaki babaların , alt sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim grubundaki babalara göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutları açısından ise ,alt sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim grubundaki babaların , üst sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim grubundaki babalara göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Babaların öğrenim durumları ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşimlerinin , aile işlevleri ile ilişkilerine bakıldığında problem çözme, roller ve duygusal tepki verebilme boyutlarında anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde babaların öğrenim düzeyleri " Problem Çözme " , " İletişim " , " Roller " ve " Duygusal Tepki Verebilme " boyutlarında etkili olmuş , diğer boyutları

anlamlı derecede etkilememiştir. Problem çözme boyutunda alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki üniversite mezunu olan babaların diğer öğrenim düzeyindeki babalara göre daha sağlıklı işlevler göstermelerinin , eğitimin babaların aile içindeki problemleri fark edip uygun çözümler bulabilme becerilerine olumlu etki yapabilmesinden kaynaklanabileceği düşünülebilir. İletişim , roller ve duygusal tepki verebilme boyutlarında ise öğrenim düzeyinin yüksek olması genellikle daha olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu durum ise , öğrenim düzeyi yüksek olan ve yoğun tempolu işlerde çalışan babaların akşam eve yorgun gelme ve aile üyelerine yeterince vakit ayıramama gibi nedenlerle iletişim problemleri yaşayabileceklerini , ev halkını dinleme , ihtiyaç ve duygularına uygun tepkiler verebilme becerilerinin olumsuz etkilenebileceğini , rollerinin ailedeki diğer bireylerce paylaşılmış olabileceğini ve en önemlisi de ne kadar eğitimli olurlarsa olsunlar belli konularda babaların geleneksel yöntemlerden ve kendi anne – babalarından gördüklerinden etkilenebileceklerini düşündürebilir.

Nazlı (1997) , ailenin demografik özelliklerinin , madde bağımlılığı, ruh hastalığı ve şiddet gibi değişkenlerin aile işlevlerine etkisini incelediği araştırmasında 520 aile üyesine Aile Değerlendirme ölçeği ve Aile Bilgi formu uygulamış , sonucunda babanın öğrenim düzeyi arttıkça aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğunu bulmuştur.

Tuzgöl (1998) , aile tutumları ile lise öğrencilerinin cinsiyet , yaş , okul türü , anne – babanın öğrenim durumu ve gelir düzeyine göre saldırganlık düzeylerini incelediği araştırmasında babanın öğrenim durumunun aile bireylerinin saldırganlık düzeylerine etkilerinin anlamlı olmadığını bulmuştur.

Nazlı ' nın bulgusu , babaların öğrenim düzeylerinin aile işlevlerinde etkili olması açısından araştırma sonucunu desteklemektedir.

Tablo 15 . Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Hane Halkı

Büyüklüklerine (Aile Tipleri) Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Aile Tipi		SED			
		ALT SED			
ADÖ	Aile Tipi	n	-x	s	n
Problem Çözme	Çekirdek Aile	131	1,9	0,5	195
	Geniş Aile	38	2,0	0,5	26
	Toplam	169	1,9	0,5	221
İletişim	Çekirdek Aile	131	2,4	0,3	195
	Geniş Aile	38	2,4	0,3	26
	Toplam	169	2,4	0,3	221
Roller	Çekirdek Aile	131	2,4	0,4	195
	Geniş Aile	38	2,4	0,3	26
	Toplam	169	2,4	0,4	221
Duygusal Tepki Verebilme	Çekirdek Aile	131	2,8	0,3	195
	Geniş Aile	38	2,7	0,2	26
	Toplam	169	2,8	0,3	221
Gereken İlgiyi Gösterme	Çekirdek Aile	131	2,6	0,3	195
	Geniş Aile	38	2,6	0,4	26
	Toplam	169	2,6	0,3	221
Davranış Kontrolü	Çekirdek Aile	131	2,9	0,3	195
	Geniş Aile	38	2,9	0,3	26
	Toplam	169	2,9	0,3	221
Genel Fonksiyonlar	Çekirdek Aile	131	2,2	0,2	195
	Geniş Aile	38	2,2	0,3	26
	Toplam	169	2,2	0,2	221

* $p < 0.05$

Tablo 15 ' te Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının aile tiplerine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde aile tipleri açısından Aile Değerlendirme Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Aile tipinin Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkisine sosyoekonomik düzey grupları arasında

bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her iki aile tipinin , alt sosyoekonomik düzeydeki her iki aile tipine göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise , alt sosyoekonomik düzeydeki her iki aile tipinin de üst sosyoekonomik düzeydeki her iki aile tipine göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Aile tipleri ile Sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine bakıldığında , " Problem çözme " ve " Duygusal tepki verebilme " boyutlarında anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , diğer boyutlarda ilişki bulunmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde ailelerin çekirdek yada geniş yapıda olmalarının aile işlevlerine anlamlı bir etki yapmadığı görülmektedir. Bu durumun , araştırmaya alınan ailelerin büyük çoğunluğunun (% 83.6) çekirdek yapıda olmasından , geniş ailelerin zamanla çözülerek yerlerini çekirdek ailelere bırakıyor olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir.

İrmiş (1992) , kararlara katılma ve bunda ailenin rolünü incelediği araştırmasında Erzurum ' da özel ve kamu sektöründe çalışan toplam 110 bireyin aile ilişkilerini , aile içi karar verme işlevlerini ve bunu etkileyen etmenleri anket yoluyla araştırmış , sonucunda aile tipi ile aile içi karar verme işlevinin anlamlı ilişkili olduğunu , geniş ailede yaşayan bireylerin aile içinde kendi fikirlerini ifade etme becerilerinin düşük olduğunu , aile içinde her şeyi en iyi babanın bildiği düşüncesinin hakim olduğu , diğer fertlerin fikir beyan edemediklerini tespit etmiştir.

Çakır (2001) , lise öğrencilerinin aile tutumlarının , anne – baba öğrenim durumu ve aile tipi ile ilişkisini incelediği araştırmasında toplam 403 ergene genişletilmiş Objektif Ego kimlik Statüsü Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeği uygulamış , sonucunda ergenin aile yapısıyla anne baba ve aile algıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur.

Çakır ' ın bu bulgusu aile tipinin aile işlevlerine etki etmemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 16 . Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Yaşanılan Evin

Tipine Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Ev Tipi		SED			
		ALT SED			
ADÖ	Ev Tipi	n	-x	s	n
Problem Çözme	Apartman	104	1.9	0.5	221
	Gecekondu	65	2.0	0.4	0
	Toplam	169	1.9	0.5	221
İletişim	Apartman	104	2.4	0.3	221
	Gecekondu	65	2.4	0.3	0
	Toplam	169	2.4	0.3	221
Roller	Apartman	104	2.5	0.4	221
	Gecekondu	65	2.4	0.3	0
	Toplam	169	2.4	0.4	221
Duygusal Tepki Verebilme	Apartman	104	2.8	0.3	221
	Gecekondu	65	2.7	0.3	0
	Toplam	169	2.8	0.3	221
Gereken İlgiyi Gösterme	Apartman	104	2.6	0.3	221
	Gecekondu	65	2.6	0.3	0
	Toplam	169	2.6	0.3	221
Davranış Kontrolü	Apartman	104	2.9	0.3	221
	Gecekondu	65	2.8	0.3	0
	Toplam	169	2.9	0.3	221
Genel Fonksiyonlar	Apartman	104	2.2	0.2	221
	Gecekondu	65	2.2	0.3	0
	Toplam	169	2.2	0.2	221

* $p < 0.05$

Tablo 16 ' da Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının oturulan ev tipine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde ailelerin oturdukları evlerin tipleri arasında Aile Değerlendirme Ölçeği puanları açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Ev tipleri ile Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutları açısından üst sosyoekonomik düzeyde iki ev tipinde yaşayan ailelerin de alt sosyoekonomik düzeydeki her iki ev tipinde yaşayan ailelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutları açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki her ev tipindeki ailelerin üst sosyoekonomik düzeydeki her ev tipinde yaşayan ailelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Oturulan ev tipi ile Sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde ailelerin oturdukları evlerin aile işlevlerine anlamlı bir etki etmediği görülmektedir. Bunu sebebinin , üst sosyoekonomik düzeyde gecekonduda yaşayan aile olmaması ve ailelerin büyük çoğunluğunun (%81.8) apartman dairesinde oturuyor olmasından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Sosyoekonomik düzey grupları arasında ise anlamlı farklar bulunmuştur. Özellikle , problem çözme ve gereken ilgiyi gösterebilme boyutları açısından üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin daha sağlıklı işlevler göstermesinin , sosyoekonomik düzey – aile işlevleri etkileşimi tablosunda da görüldüğü gibi bu bölgedeki anne – babaların öğrenim ve gelir düzeylerinin yüksekliğinden dolayı aile üyelerinin problem , istek ve gereksinimlerinin farkında olma ve gereken ilgiyi gösterebilme becerilerinin daha fazla olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir.

Bulut (1993 : 73) , ruh hastalığının aile işlevlerine etkisini incelediği araştırmasında ruh hastası bulunan ailelerde oturulan evin tipi ile ailenin " Problem Çözme " işlevi arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Gecekonduda oturan aileler apartman dairesinde oturanlara göre " Problem Çözme " işlevi açısından daha sağlıksızlık göstermişlerdir. Ruh hastası olmayan sağlıklı ailelerde ise gecekonduda oturanların " İletişim " işlevi açısından sağlıksızlık gösterdikleri bulunmuştur.

Duyan (2000 : 125) , ailenin sosyoekonomik nitelikleri ve aile yaşam döngüsünün aile işlevlerine

etkisini incelediği araştırmasında ailenin oturduğu evin özelliklerinin aile işlevleri ile ilişkili olmadığını bulmuştur.

Duyan ' ın bu bulgusu yaşanılan evin tipinin aile işlevlerinde etkili olmaması açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 17 . Aile Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Çocuk Sayılarına Göre

Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Çocuk Sayısı		SED					
		ALT SED			ÜST SED		
ADÖ	Çocuk Sayısı	n	- x	s	n	- x	s
Problem Çözme	1	50	2,0	0,4	92	1,4	0,
	2	93	1,9	0,5	103	1,3	0,
	3 Ve Üstü	26	2,0	0,6	26	1,3	0,
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,4	0,
İletişim	1	50	2,4	0,3	92	2,5	0,
	2	93	2,4	0,3	103	2,5	0,
	3 Ve Üstü	26	2,4	0,4	26	2,6	0,
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,5	0,
Roller	1	50	2,4	0,3	92	3,2	0,
	2	93	2,5	0,4	103	3,2	0,
	3 Ve Üstü	26	2,3	0,4	26	3,2	0,
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,2	0,
Duygusal Tepki Verebilme	1	50	2,8	0,3	92	3,0	0,
	2	93	2,8	0,3	103	3,0	0,
	3 Ve Üstü	26	2,8	0,3	26	3,0	0,
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,0	0,
Gereken İlgiyi Gösterme	1	50	2,6	0,3	92	2,4	0,
	2	93	2,6	0,3	103	2,4	0,
	3 Ve Üstü	26	2,5	0,4	26	2,3	0,
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,4	0,
Davranış Kontrolü	1	50	2,9	0,2	92	3,0	0,
	2	93	2,9	0,3	103	3,0	0,
	3 Ve Üstü	26	2,8	0,3	26	3,0	0,
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,0	0,
Genel Fonksiyonlar	1	50	2,2	0,2	92	2,6	0,
	2	93	2,2	0,2	103	2,6	0,
	3 Ve Üstü	26	2,1	0,3	26	2,5	0,
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,6	0,

* $p < 0.05$

Tablo 17 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının çocuk sayılarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde çocuk sayılarının Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine bakıldığında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Çocuk sayılarının Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her çocuk sayısına sahip ailelerin , alt sosyoekonomik düzeydeki her çocuk sayısına sahip ailelere göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutları açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki her çocuk sayısına sahip ailelerin , üst sosyoekonomik düzeydeki her gruptaki ailelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Çocuk sayısı ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisinin bulunmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin sahip oldukları çocuk sayıları aile işlevlerine anlamlı bir etki yapmamıştır. Anne – babaların yaşları , bilgi , beceri ve tecrübelerinin artması sonucu çocuk sayılarının az yada çok olması aile işlevlerini etkilememiş olabilir. Ayrıca , bu duruma ailelerin çoğunluğunun (%50.3) 2 çocuğa sahip olmaları , ekonomik şartlar başta olmak üzere çeşitli sebeplerle fazla çocuk sahibi olmaktan kaçınmalarının , dolayısıyla da farklı çocuk sayılarına sahip olma oranının fazla olmamasından kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Gökçedağ (2001) , lise öğrencilerinin aile tutumlarının okul başarısı ve kaygı düzeylerine etkilerini incelediği araştırmasında toplam 205 öğrenciye Sürekli Kaygı Düzeyi Envanteri ile Anne Baba Tutum Ölçeği uygulamış , sonucunda ailedeki çocuk sayısı arttıkça aile büyüklerinin otoriter davranma oranlarının arttığını bulmuştur.

Ünal (1998) , Bipolar Affektif Bozukluğu olan hastaların aile işlevlerini bazı değişkenlere göre incelediği araştırmasında Dokuz Eylül Üniversitesi ' nde tedavi gören toplam 54 aileye Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamış , sonucunda ailelerin sahip oldukları çocuk sayılarına göre problem çözme , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerinde anlamlı farklılıklar gösterdiklerini bulmuştur.

Tablo 18. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Çocukların

Cinsiyetlerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Çocuk Cinsiyeti		SED					
		ALT SED			ÜST SED		
ADÖ	Çocuk Cinsiyeti	n	$\bar{x}$	s	n	$\bar{x}$	s
Problem Çözme	Kız	74	1,9	0,4	86	1,4	0,3
	Erkek	95	1,9	0,5	135	1,3	0,3
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,4	0,3
İletişim	Kız	74	2,4	0,3	86	2,5	0,2
	Erkek	95	2,4	0,3	135	2,5	0,2
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,5	0,2
Roller	Kız	74	2,4	0,3	86	3,2	0,2
	Erkek	95	2,5	0,4	135	3,2	0,2
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,2	0,2
Duygusal Tepki Verebilme	Kız	74	2,8	0,4	86	3,0	0,2
	Erkek	95	2,8	0,3	135	3,0	0,2
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,0	0,2
Gereken İlgiyi Gösterme	Kız	74	2,6	0,4	86	2,4	0,2
	Erkek	95	2,6	0,3	135	2,4	0,2
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,4	0,2
Davranış Kontolü	Kız	74	2,9	0,3	86	3,0	0,2
	Erkek	95	2,8	0,3	135	3,0	0,2
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,0	0,2
Genel Fonksiyonlar	Kız	74	2,2	0,2	86	2,6	0,1
	Erkek	95	2,2	0,3	135	2,6	0,2
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,6	0,1

* $p < 0.05$

Tablo 18 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının çocukların cinsiyetlerine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Sosyoekonomik düzey grupları içerisinde , çocuğun cinsiyeti ile Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ilişkilerine bakıldığında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Çocuğun cinsiyeti ile Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her iki cins çocuğa sahip ailelerin , alt sosyoekonomik düzeydeki her iki cins çocuğa sahip ailelere göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise , alt sosyoekonomik düzeydeki her gruptaki ailelerin üst sosyoekonomik düzeydeki her gruptaki ailelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Çocuğun cinsiyeti ile Sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisinin olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin sahip oldukları çocukların cinsiyetleri aile işlevlerini anlamlı derecede etkilememiştir. Bu bulgu , ailelerin çocuklarının cinsiyetleri ne olursa olsun işlevlerinde bir değişikliğin olmadığını ve çocuklarının cinsiyetleri arasında bir ayrım yapmadıklarını düşündürmektedir. Çocukların cinsiyetlerine göre aile işlevlerinin değişmemesinin , ailelerin çoğunluğunun (%59.0) erkek çocuğa sahip olmasından kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Hamamcı (2005) , 3 – 6 yaşlarında çocuğu olan ailelerin aile eğitim ihtiyaçlarını ve yeterlilik algılarını incelediği araştırmasında 248 anne ve 245 babaya Aile Bilgi Formu ve Aile Eğitim İhtiyaçlarını Belirleme Anketi uygulamış , sonucunda çocuğun cinsiyetinin sadece annelerin fiziksel yeterlilik algılarında etkili olduğunu , kız çocuğu olan annelerin algılarının erkek çocuğu olanlara göre anlamlı derecede fazla olduğunu , çocuğun cinsiyetinin babanın aile algılarını etkilemediğini bulmuştur.

De Fruyt ve Vollrath (2003) , sahip olunan çocuğun cinsiyetinin ebeveynler arası uyuma etkilerini incelediği araştırmasında 6 – 15 yaşlarında çocukları olan 144 Flaman ve 205 İsviçreli ebeveyne Hierrarchical Personality Inventory For Children ölçeğini uygulamış , sonucunda ebeveynler arası

ilişkilerin anlaşma ve uyum durumunun çocukların cinsiyetlerinden etkilenmediğini bulmuşlardır.

De Fruyt ve Vollrath' ın bu bulgusu sahip olunan çocuğun cinsiyetinin aile işlevlerinde etkili olmaması açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 19. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)Puanlarının Eşlerin Evlenme Biçimlerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Evlenme Biçimi		SED				
		ALT SED			ÜST S	
ADÖ	Evlenme Biçimi	n	- x	s	n	- x
Problem Çözme	Anlaşarak	67	1,9	0,5	163	1,
	Görücü Usulü	102	2,0	0,4	58	1,
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,
İletişim	Anlaşarak	67	2,4	0,3	163	2,
	Görücü Usulü	102	2,4	0,3	58	2,
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,
Roller	Anlaşarak	67	2,5	0,4	163	3,
	Görücü Usulü	102	2,4	0,4	58	3,
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,
Duygusal Tepki Verebilme	Anlaşarak	67	2,8	0,4	163	3,
	Görücü Usulü	102	2,8	0,3	58	3,
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,
Gereken İlgiyi Gösterme	Anlaşarak	67	2,6	0,3	163	2,
	Görücü Usulü	102	2,6	0,3	58	2,
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,
Davranış Kontrolü	Anlaşarak	67	2,9	0,3	163	3,
	Görücü Usulü	102	2,9	0,3	58	3,
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,
Genel Fonksiyonlar	Anlaşarak	67	2,2	0,3	163	2,
	Görücü Usulü	102	2,2	0,2	58	2,
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,

* $p < 0.05$

Tablo 19 ' da Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının eşlerin evlenme biçimine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde eşlerin evlenme biçimlerinin Aile Değerlendirme

Ölçeği puanları ile ilişkilerine bakıldığında problem çözme ve roller boyutlarında anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , problem çözme boyutunda her iki sosyoekonomik düzeyde de görücü usulü ile evlenen annelerin anlaşarak evlenen annelere göre ; roller boyutunda ise , alt sosyoekonomik düzeydeki anlaşarak evlenen eşlerin görücü usulü ile evlenenlere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$). Diğer işlevlerde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Eşlerin evlenme şekillerinin Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki iki biçimde evlenen eşlerin de , alt sosyoekonomik düzeydeki her iki biçimde evlenen eşlere göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise alt sosyoekonomik düzeydeki her iki biçimde evlenen eşlerin de üst sosyoekonomik düzeydeki her iki biçimde evlenen eşlere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Eşlerin evlenme şekillerinin sosyoekonomik düzey ile ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisinin olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Eşlerin evlenmeden önce birbirlerini tanımaları , paylaşımlarının olması , evlilik yaşamından memnun olmalarını ve doyumlarını etkileyebilir. İçinde bulunduğu evlilik yaşamından doyum sağlayan eşlerin aile işlevlerinin daha sağlıklı olması beklenebilir. Eğer evlilik karşılıklı sevgi , saygı ve ilgi üzerine kurulmuşsa eşlerin birbirlerinin ihtiyaç ve sorunlarının farkında olmaları , kişisel veya başkalarıyla ilgili sıkıntılarının üstesinden gelmeleri daha kolaylaşabilir. Problem çözme boyutu açısından görücü usulü ile evlenen eşlerin daha sağlıksız bulunmasının bu durumdan kaynaklanabileceği düşünülebilir. Aile işlevlerinin problem çözme ve roller dışındaki boyutlar açısından evlenme biçiminden etkilenmemesi , eşlerin çoğunluğunun (%59.0) anlaşarak evlenmiş olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir.

Ay (2000) , birliktelikleri devam eden ailelerle boşanmış ailelerin yapı ve işlevlerini karşılaştırdığı araştırmasında Samsun ' da yaşayan evli ve boşanmış toplam 100 kadına Aile yapısını Değerlendirme

Aracı uygulamış , sonucunda anlaşarak ve görücü usulüyle evlenen ailelerin aile yapıları ve işlevleri arasında anlamlı farkların olduğunu , anlaşarak evlenen eşlerin görücü usulüyle evlenenlere göre aile birlikteliği puanlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Ay ' ın bu bulgusu , anlaşarak evlenme durumunun aile işlevlerini etkilemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir

Tablo 20 . Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Anne Evlenme Yaşlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Anne Evlenme Yaşı		SED					
		ALT SED			ÜST SED		
ADÖ	Anne Evlenme Yaşı	n	-x	s	n	-x	s

Problem Çözme	15-20	99	2,0	0,5	46	1,3	0,3
	21-24	47	1,9	0,5	86	1,3	0,3
	25-47	23	1,9	0,5	89	1,4	0,4
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,4	0,3
İletişim	15-20	99	2,4	0,3	46	2,5	0,2
	21-24	47	2,4	0,4	86	2,5	0,2
	25-47	23	2,3	0,3	89	2,5	0,2
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,5	0,2
Roller	15-20	99	2,4	0,4	46	3,2	0,2
	21-24	47	2,4	0,3	86	3,2	0,3
	25-47	23	2,5	0,4	89	3,2	0,2
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,2	0,2
Duygusal Tepki Verebilme	15-20	99	2,8	0,3	46	3,0	0,2
	21-24	47	2,8	0,4	86	3,0	0,2
	25-47	23	2,8	0,3	89	3,0	0,2
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,0	0,2
Gereken İlgiyi Gösterme	15-20	99	2,6	0,3	46	2,4	0,2
	21-24	47	2,6	0,3	86	2,4	0,2
	25-47	23	2,6	0,3	89	2,4	0,2
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,4	0,2
Davranış Kontrolü	15-20	99	2,9	0,3	46	3,0	0,2
	21-24	47	2,9	0,3	86	3,0	0,2
	25-47	23	2,9	0,3	89	3,0	0,2
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,0	0,2
Genel Fonksiyonlar	15-20	99	2,2	0,2	46	2,6	0,2
	21-24	47	2,2	0,3	86	2,5	0,1
	25-47	23	2,2	0,2	89	2,6	0,1
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,6	0,1

* $p < 0.05$

Tablo 20 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının anne evlenme yaşlarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde annelerin evlenme yaşları açısından Aile Değerlendirme Ölçeği puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Annelerin evlenme yaşlarının Aile Değerlendirme Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst

sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen annelerin ailelerinin , alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen annelerin ailelerine göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen annelerin ailelerinin , üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen annelerin ailelerine göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir .

Anne evlenme yaşları ile Sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisinin olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin evlenme yaşları aile işlevlerine anlamlı etki yapmamıştır. Bu durum , kadın hangi yaşta evlenirse evlensin aile üyelerine karşı olan tutum ve davranışlarının , rollerinin değişmediğini düşündürebilir. Aile yaşamı içinde sevgi , mutluluk ve üzüntü gibi duyguların paylaşımı ancak etkili bir iletişimle olmaktadır. Aile içinde , eş ve ebeveyn olma gibi iki kilit rolü üstlenen annelerin de ailede etkili iletişimin gelişmesindeki rolü tartışılmazdır. Aile işlevlerinin böyle önemli rollere sahip annelerin evlenme yaşlarından etkilenmemesinin zamanla yaş , bilgi , beceri ve tecrübelerinin artması sonucu annelerin olgunlaşmalarından ve aile üyelerine tutumlarının değişmemesinden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Duyan (2000) , demografik nitelikler ile aile yaşam döngüsünün aile işlevlerine etkisini incelediği araştırmasında , 250 evli çifte Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamış ve sonucunda kadının evlenme yaşı ile " Duygusal Tepki Verebilme " işlevi arasında anlamlı ve negatif bir ilişkinin olduğunu bulmuştur.

Tablo 21. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Baba Evlenme

Yaşlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ / Baba Evlenme Yaşı		SED				
		ALT SED			ÜST SE	
ADÖ	Baba Evlenme Yaşı	N	-x	s	N	-x
Problem Çözme	15-20	35	1,9	0,4	29	1,4
	21-24	81	2,0	0,5	60	1,4
	25-47	53	1,9	0,5	132	1,3
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,4
İletişim	15-20	35	2,4	0,3	29	2,6
	21-24	81	2,4	0,3	60	2,5
	25-47	53	2,4	0,3	132	2,5
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,5
Roller	15-20	35	2,4	0,3	29	3,1
	21-24	81	2,4	0,3	60	3,2
	25-47	53	2,5	0,4	132	3,2
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,2
Duygusal Tepki Verebilme	15-20	35	2,8	0,3	29	3,0
	21-24	81	2,8	0,3	60	3,0
	25-47	53	2,8	32,0	132	3,0
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,0
Gereken İlgiyi Gösterme	15-20	35	2,7	0,3	29	2,4
	21-24	81	2,6	0,3	60	2,4
	25-47	53	2,6	0,3	132	2,4
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,4
Davranış Kontrolü	15-20	35	2,9	0,3	29	3,0
	21-24	81	2,8	0,3	60	3,0
	25-47	53	2,9	0,3	132	3,0
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,0
Genel Fonksiyonlar	15-20	35	2,2	0,3	29	2,5
	21-24	81	2,2	0,2	60	2,5
	25-47	53	2,2	0,2	132	2,6
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,6

* $p < 0.05$

Tablo 21 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının baba evlenme yaşlarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde baba evlenme yaşları açısından Aile Değerlendirme Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Baba evlenme yaşlarına göre ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına sosyoekonomik düzey

grupları arasında bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen babaların ailelerinin , alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen babaların ailelerine göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise , alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen babaların ailelerinin , üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda evlenen babaların ailelerine göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Baba evlenme yaşlarının sosyoekonomik düzey ile ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki babaların evlenme yaşları aile işlevlerine anlamlı etki yapmamıştır. Aile içinde başta ekonomik olmak üzere üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması , üyeleri arasında sevgi , saygı ve rol dağılımı gibi birçok görevi bulunan babaların aile işlevlerindeki etkileri tartışılmazdır. Eş ve ebeveyn olarak babaların aile üyelerine etkileri çok fazla olmaktadır. Böyle önemli bir yere sahip babaların evlenme yaşlarının aile işlevlerine etki etmemesinin , hangi yaşta evlenirlerse evlensinler babaların aileye ve üyelerine bakış açısının değişmediğini , sorumlulukları ve toplumun onlara yüklediği babalık rollerinin her yaşta taşındığını düşündürebilir.

Duyan (2000 : 96 - 136) , demografik nitelikler ile aile yaşam döngüsünün aile işlevlerine etkilerini incelediği araştırmasında , 250 evli çifte Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamış , sonucunda babaların evlenme yaşları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Çabukça (2002) , demografik değişkenlerin evlilik uyumuyla ilişkisini incelediği araştırmasında toplam 150 evli çifte Empatik Eğilim Ölçeği ve Evlilikte Uyum Ölçeği uygulamış , sonucunda eşlerin evlenme yaşlarının evlilik uyumunu etkilemediğini bulmuştur.

Çabukça ve Duyan' ın bu bulguları , baba evlenme yaşlarının aile işlevlerine etki etmemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 22. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanlarının Eşlerin Evlilik Sürelerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

ADÖ/Evlilik Süresi		SED					
		ALT SED			ÜST SED		
ADÖ	Evlilik Süresi	N	- x	s	n	- x	
Problem Çözme	7 – 9	86	1,9	0,4	93	1,3	
	10 -12	41	1,9	0,5	56	1,4	
	13+	42	2,0	0,5	72	1,4	
	Toplam	169	1,9	0,5	221	1,4	
İletişim	7 - 9	86	2,4	0,3	93	2,5	
	10 –12	41	2,4	0,4	56	2,5	
	13+	42	2,4	0,3	72	2,5	
	Toplam	169	2,4	0,3	221	2,5	
Roller	7 – 9	86	2,5	0,3	93	3,2	
	10 – 12	41	2,4	0,4	56	3,1	
	13+	42	2,4	0,3	72	3,2	
	Toplam	169	2,4	0,4	221	3,2	
Duygusal Tepki Verebilme	7 – 9	86	2,8	0,3	93	3,0	
	10 – 12	41	2,8	0,3	56	3,0	
	13+	42	2,8	0,4	72	3,0	
	Toplam	169	2,8	0,3	221	3,0	
Gereken İlgiyi Gösterme	7 – 9	86	2,6	0,3	93	2,4	
	10 – 12	41	2,7	0,3	56	2,4	
	13+	42	2,6	0,4	72	2,4	
	Toplam	169	2,6	0,3	221	2,4	
Davranış Kontrolü	7 – 9	86	2,9	0,3	93	3,0	
	10 – 12	41	2,8	0,3	56	3,0	
	13+	42	2,8	0,3	72	3,0	
	Toplam	169	2,9	0,3	221	3,0	
Genel Fonksiyonlar	7 – 9	86	2,2	0,3	93	2,5	
	10 – 12	41	2,2	0,2	56	2,6	
	13+	42	2,2	0,3	72	2,6	
	Toplam	169	2,2	0,2	221	2,6	

* $p < 0.05$

Tablo 22 ' de Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarının eşlerin evlilik sürelerine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde evlilik süreleri açısından Aile Değerlendirme Ölçeği puanları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Eşlerin evlilik süresine göre Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme , davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar boyutlarında üst sosyoekonomik düzeydeki her evlilik süresine sahip ailelerin , alt sosyoekonomik düzeydeki her evlilik süresine sahip ailelere göre ; problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme boyutlarında ise , alt sosyoekonomik düzeydeki her evlilik süresine sahip ailelerin , üst sosyoekonomik düzeydeki her evlilik süresine sahip ailelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Eşlerin evlilik süreleri ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin aile işlevleri ile ilişkisinin bulunmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki eşlerin evlilik süreleri ailelerin işlevlerini anlamlı derecede etkilememiştir. Geçen yılların , çocuk sayılarının , sorumlulukların, aile içi problemlerin artması ve beklentilerin değişebilmesi sonucu aile işlevlerinde bir olumsuzluk yaşanabileceği beklenirken , evlilik süresinin artmasıyla aile ilişkilerinin ve anne – babaların aile üyelerine tutumlarının değişmemesi , anne – babaların kaç yıllık evli olurlarsa olsunlar kendilerinden beklenen rolleri yerine getirme çabalarının ve iletişimlerinin evlilik yılının artmasından olumsuz etkilenmediğini göstermektedir. Bu durum , yaşanılabilecek bir takım sorunlara rağmen anne - babaların her türlü güçlüğe karşı koyabileceğini ve şartlar ne olursa olsun toplumun onlardan beklediği rolleri yerine getirmeye çalıştıklarını düşündürebilir.

Karaca (1993) , Bipolar Bozukluk tanılı hastaların aile işlevlerini incelediği araştırmasında 65 hasta ve 60 normal bireyin eşlerine Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamış , sonucunda evlilik yılları ile aile işlevleri arasında bir ilişkinin olmadığını bulmuştur.

Nazlı (1997) , bazı değişkenlere göre aile fonksiyonlarını incelediği araştırmasında 520 aile bireyine Aile Bilgi Formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulamış , sonucunda evlilik yıllarıyla aile işlevleri arasında bir ilişkinin olduğunu , eşlerin evliliklerinin ilk yıllarında işlevlerini daha iyi yerine getirdiklerini bulmuştur.

Karaca ' nın bu bulgusu , eşlerin evlilik sürelerinin aile işlevlerine etki etmemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

3. Aile – Çocuk İlişkileri Ölçeğine – Anne Formu – (PARQ) İlişkin Bulgular

Bu bölümde , annelerin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeğinden aldıkları puanların bazı demografik değişkenlere göre değişip değişmediği ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 23 . Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının

Sosyoekonomik Düzeye Göre Dağılımı

PARQ	SED			
	ALT SED			
	n	- x	s	
Toplam	169	95.9	11.8	
Sıcaklık Ve Sevgi	169	28.9	4.4	
Saldırganlık Ve Kin	169	32.3	5.1	
İlgisizlik Ve İhmal	169	17.9	2.8	
Ayrıştırılmamış Reddetme	169	16.7	2.6	

* $p < 0.05$

Tablo 23 ' de Anne - Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının sosyoekonomik düzeye göre dağılımı görülmektedir.

Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin toplam ve alt boyutlar açısından üst sosyoekonomik düzeydeki annelere göre anlamlı derecede yüksek puanlar aldıkları görülmektedir ($p < 0.05$).

Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeğinin (PARQ) değerlendirilmesinde alınan puan yükseldikçe annenin çocuğu ile ilişkisinin daha sağlıksızlaştığı , çocuğunu reddetme düzeyinin arttığı bilinmektedir. Buna göre , alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin çocukları ile ilişkilerinin üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin çocuklarıyla ilişkilerine göre daha sağlıksız olduğu söylenebilir.

Annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin sosyoekonomik düzeyden etkilendiği görülmektedir. Alt

sosyoekonomik düzeydeki annelerin puanlarının (x=95.9) , üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin puanlarına göre (x=65.0) daha yüksek dolayısıyla daha sağlıksız olmasında , üst sosyoekonomik düzeyde yaşayan annelerin öğrenim durumlarının yüksekliği , değişik meslek gruplarında görev yapma , gün boyu ev dışında çalışarak daha çok insanla iletişim kurarak iletişim becerilerini geliştirme şansı bulma , bu beceriler sayesinde çocuklarını daha iyi dinleme ve anlayabilme , ihtiyaç ve duygularına uygun tepkiler verebilme yoluyla ikili ilişkilerini daha nitelikli kılmaya çalışma çabalarının etkili olacağı düşünülebilir.

Aile Araştırma Kurumunun (1995) , Türkiye genelinde ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarını tespit etmek , konuyla ilgili kurum ve kuruluşların çocuğa , aileye ve eğitime yönelik politikalar oluşturmalarına yardımcı olmak amacıyla yapılan bir araştırmada 91 yerleşim yerinden 5 – 12 yaş grubunda çocuğu olan toplam 6156 aile örneklem olarak seçilmiş ve 124 soruluk bir mülakat formu kullanılmıştır. Sonucunda kırda ve kentte ailelerin büyük çoğunluğunun çekirdek yapıya sahip oldukları , kırsal kesime yaklaşıldıkça annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde değişikliklerin olduğu , ılımlı müdahale eğiliminin azaldığı , çocuk eğitiminde sıkı disiplinin gerektiği görüşünün yaygınlaştığı görülmüştür.

Aile Araştırma Kurumu ' nun bu bulgusu sosyoekonomik düzeyin annelerin çocuklarıyla ilişkilerini etkilemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 24 . Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının

Anne Yaşlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ / Anne Yaş		SED					
		ALT SED			ÜST SED		
PARQ	Anne Yaş	n	- x	s	n	- x	

Toplam	26 ve altı	87	95.8	10.5	56	64.1
	27 – 35	56	96.7	13.3	84	65.1
	36 ve üstü	26	94.4	13.2	81	65.6
	Toplam	169	95.9	11.8	221	65.0
Sıcaklık Ve Sevgi	26 ve altı	87	28.8	3.8	56	24.5
	26-30	56	29.03	5.4	84	24.6
	36 ve üstü	26	28.4	4.0	81	24.8
	Toplam	169	28.9	4.4	221	24.7
Saldırganlık Ve Kin	26 ve altı	87	32.3	4.5	56	17.6
	27 – 35	56	32.6	5.9	84	18.4
	36 ve üstü	26	31.6	5.8	81	18.1
	Toplam	169	32.3	5.1	221	18.1
İlgisizlik Ve İhmal	26 ve altı	87	17.8	2.6	56	13.1
	27 – 35	56	18.3	3.0	84	12.7
	36 ve üstü	26	17.6	3.2	81	13.4
	Toplam	169	17.9	2.8	221	13.1
Ayrıştırılmamış Reddetme	26 ve altı	87	17.0	2.2	56	8.9
	27 – 35	56	16.4	3.0	84	9.3
	36 ve üstü	26	16.8	3.0	81	9.3
	Toplam	169	16.7	2.6	221	9.2

* $p < 0.05$

Tablo 24 ' de Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının annelerin yaşlarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde annelerin yaş grupları arasında PARQ toplam ve alt boyutları puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Annelerin yaşları , anne – çocuk ilişkilerini etkilememiştir.

Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının annelerin yaşları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Alt sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubunda olan annelerin , üst sosyoekonomik düzeydeki her yaş grubu annelere göre anlamlı derecede sağlıksız ilişkiler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Annelerin yaşları ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği

puanları ile ilişkisi bulunmamaktadır (p > 0.05).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin yaşları çocuklarıyla ilişkilerine etki etmemiştir. Bu durumun , alt (%66.8) ve üst (%60.1) sosyoekonomik düzeydeki annelerin çoğunluğunun 27 – 35 yaş grubunda olmasından , farklı yaş grubundaki annelerin oranının fazla olmamasından kaynaklanabileceği ve yaşam şartları ne olursa olsun annelerin bu durumu kabullenip , öyle yaşamaya alışabilecek bir yapıya sahip olduklarını , yaşadıkları dezavantajlara rağmen toplumun yüklediği annelik sorumluluğunu başarıyla gerçekleştirmeye çalıştıkları düşünülebilir.

Pektaş (1998) , ilköğretim öğrencilerinin anne – çocuk ilişkilerini algılamaları ile bu ilişkiyi etkileyen etmenleri incelediği 369 öğrenciden oluşan örnekleme Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeğini (PARQ) uygulamış , sonucunda annelerin yaş grupları ile PARQ toplam ve alt boyutları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Annelerin yaşları , çocukları tarafından algılanan anne reddini etkilememiştir.

Lopez Turley (2003) , çocuklardaki davranış problemlerinin anne yaşları ile ilişkilerini davranış problemine sahip çocuğu olan 512 aile üzerinde incelediği araştırmasında Peabody Individual Achievement Test , Peabody Picture Vocabulary Test ve Achenbach Behavior Problems Checklist ölçeklerini kullanmış , sonucunda çocukların bu durumlarının annelerinin yaşları ile ilişkili olmadığını , ailevi geçmişlerinden kaynaklandığını bulmuştur.

Pektaş ve Lopez Turley ' in bulguları , anne yaşlarının çocuklarıyla ilişkilerini etkilememesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 25 . Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının Annelerin

Öğrenim Durumlarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ / Anne Öğrenim		SED				
		ALT SED			ÜST	
PARQ	Anne Öğrenim	n	- x	s	n	

Toplam	İlkokul	81	99.3	12.0	20	6
	Ortaokul	36	93.9	9.8	20	6
	Lise	52	91.9	11.5	88	6
	Üniversite	0	0.0	0.0	93	6
	Toplam	169	95.9	11.8	221	6
Sıcaklık Ve Sevgi	İlkokul	81	29.9	4.5	20	2
	Ortaokul	36	28.3	4.1	20	2
	Lise	52	27.7	4.2	88	2
	Üniversite	0	0.0	0.0	93	2
	Toplam	169	28.9	4.4	221	2
Saldırganlık Ve Kin	İlkokul	81	33.4	5.2	20	1
	Ortaokul	36	31.4	4.5	20	1
	Lise	52	31.1	5.3	88	1
	Üniversite	0	0.0	0.0	93	1
	Toplam	169	32.3	5.1	221	1
İlgisizlik Ve İhmal	İlkokul	81	18.5	3.1	20	1
	Ortaokul	36	17.9	2.3	20	1
	Lise	52	17.1	2.7	88	1
	Üniversite	0	0.0	0.0	93	1
	Toplam	169	17.9	2.8	221	1
Ayrıştırılmamış Reddetme	İlkokul	81	17.4	2.6	20	9
	Ortaokul	36	16.3	2.0	20	8
	Lise	52	16.0	2.7	88	9
	Üniversite	0	0.0	0.0	93	9
	Toplam	169	16.7	2.6	221	9

* $p < 0.05$

Tablo 25 ' te Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının annelerin öğrenim durumlarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde , annelerin öğrenim durumları ile Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) toplam ve alt boyutları puanları ilişkilerine bakıldığında Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği toplam , " Sıcaklık ve Sevgi " ve " Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur ($p < 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin öğrenim durumları ," İlgisizlik ve İhmal " ve "

Saldırganlık ve Kin " boyutları hariç toplam ve diğer boyutlarda etkili olmuştur. PARQ toplam , sıcaklık ve sevgi ve ayrıştırılmamış reddetme boyutlarında alt sosyoekonomik düzeydeki ilkokul mezunu anneler (x=99.3 , x=29.9 , x=17.4) ; üst sosyoekonomik düzeyde ise PARQ toplam ve ayrıştırılmamış reddetme boyutlarında ilkokul mezunu olan anneler (x=68.0 , x=9.9) ve sıcaklık ve sevgi boyutunda ortaokul mezunu olan anneler (x=26.4) çocuklarıyla daha sağlıksız ilişkiler göstermişlerdir. Her iki sosyoekonomik düzeyde de öğrenim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarıyla daha sağlıksız ilişkiler göstermiş olması , öğrenimin ve bilinçli olmanın çocuk yetiştirmedeki önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Annelerin öğreniminin yüksek olmasının çocuklarını etkin dinleme ve anlama , sorunlarını ve ihtiyaçlarını fark edebilme ve zamanında yeterince karşılayabilme çabalarını direk ve olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarıyla ilişkileri konusunda daha gelişmiş oldukları , sosyal statüleri yüksek olan annelerin ev içi statülerinin de daha yüksek olacağı , bunun da çocuklarıyla ilişkilerine olumlu yansıyacağı düşünülebilir.

Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının annelerin öğrenim durumları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise , her boyutta anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Alt sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim düzeyinde olan annelerin, üst sosyoekonomik düzeydeki her öğrenim düzeyinde olan annelere göre daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri görülmektedir.

Annelerin öğrenim durumları ile sosyoekonomik düzeyin ortaklaşa etkileşiminin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Demirtaş (2001) , annelerin tutumları ile çocukların öz bakım becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında , İstanbul ' da yaşayan 7 yaşında çocuğu olan 131 anneye Bireysel Soru Listesi , Özbakımı ve Bazı Temel Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve Anne baba Tutum Ölçeği (PARI) uygulamış, sonucunda annelerin eğitim düzeylerinin düşük olmasının çocuklarına gösterdiği tutumu dolayısıyla da çocuğun öz bakım becerilerini olumsuz yönde etkilediğini saptamıştır. Annelerin eğitim durumu yükseldikçe çocuklarına tutumlarının daha demokratik olduğunu , çocukların da öz bakım

becerilerinin daha olumlu geliştiğini saptamıştır.

Köse (2003), anne tutumları , kardeş ilişkileri ve anne tutumlarının kardeş ilişkilerine etkilerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada K.K.T.C. Lefkoşa ilçesindeki ilköğretim okullarına devam eden 9 yaşındaki 300 öğrenci ve annelerine Kişisel Bilgi Formu , Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Kardeş İlişkileri Anketi uygulamış , sonucunda annelerin öğrenim durumlarının çocuk yetiştirme tutumlarını etkilediğini , öğrenim durumu yükseldikçe tutumlarının daha sıcak / yakın ve demokratik olduğunu bulmuştur.

Demirtaş ve Köse ' nin bulguları , annelerin öğrenim durumlarının çocuklarıyla ilişkilerinde anlamlı etkili olması açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 26 . Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının Anne

Meslek Gruplarına Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ / Anne Meslek		SED			
		ALT SED			
PARQ	Anne Meslek	n	- x	s	n

Toplam	Ev Hanımı	151	96.78	11.58	101
	Serbest	6	85.5	7.66	13
	Memur	5	88.8	14.14	41
	Profesyonel Meslek**	0	0	14.91	55
	İşçi	7	90.14	14.14	11
	Toplam	169	95.86	11.84	221
Sıcaklık Ve Sevgi	Ev Hanımı	151	29.23	4.43	101
	Serbest	6	25.16	1.47	13
	Memur	5	26.33	1.41	41
	Profesyonel Meslek**	0	0	2.88	55
	İşçi	7	26.71	4,02	11
	Toplam	169	28.89	4.4	221
Saldırganlık Ve Kin	Ev Hanımı	151	32.61	4.98	101
	Serbest	6	29.16	3.12	13
	Memur	5	29.42	12.02	41
	Profesyonel Meslek**	0	0	7.23	55
	İşçi	7	29.85	6.74	11
	Toplam	169	32.28	5.14	221
İlgisizlik Ve İhmal	Ev Hanımı	151	18.09	2.85	101
	Serbest	6	16.5	1.87	13
	Memur	5	16.25	2.12	41
	Profesyonel Meslek**	0	0	2.64	55
	İşçi	7	17.14	3.18	11
	Toplam	169	17.94	2.84	221
Ayrıştırılmamış Reddetme	Ev Hanımı	151	16.83	2.62	101
	Serbest	6	14.66	2.33	13
	Memur	5	16.83	1.41	41
	Profesyonel Meslek**	0	0	4.16	55
	İşçi	7	16.42	2.29	11
	Toplam	169	16.73	2.62	221

* $p < 0.05$ ** Profesyonel Meslek : Doktor , mühendis , mimar , avukat vb.

Tablo 26 ' da Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının annelerin mesleklerine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde , annelerin meslek grupları arasında Anne –

Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Annelerin mesleklerinin çocukları ile ilişkilerini etkilemediği görülmektedir.

Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile anne meslekleri ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında , her boyutta anlamlı farkların olduğu ($p < 0.05$) , alt sosyoekonomik düzeydeki her meslek grubunda olan annelerin , üst sosyoekonomik düzeydeki her meslek grubunda olan annelere göre daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri görülmektedir.

Annelerin meslekleri ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin Anne- Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin meslekleri çocuklarıyla ilişkilerini etkilememiştir. Öğrenim düzeyi ve sahip olunan mesleğin , ailedeki duygusal etkileşimi sağlayan en önemli bireylerden biri olan annelerin kendilerini geliştirme ve aile içi iletişimi sağlıklı hale getirme becerilerine katkı sağlayacağı düşünülebilir. Annelerin meslekleriyle PARQ puanlarının ilişkili bulunmamasının annelerin çoğunluğunun (%64.6) ev hanımı olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

Özcan (1996) , 426 ilköğretim öğrencisinin özgüvenleri ile anne tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında Piers Harris Öz Kavramı Ölçeği ve Anne – Baba Tutum Envanterini uygulamış , sonucunda anne tutumlarının meslek açısından çocuğun özgüvenini etkilemediğini bulmuştur.

Akyıl (2000) , anne ve babaların çocuk yetiştirme davranışlarının Türk ergenlerin sosyal anksiyeteleri üzerine etkilerini incelediği araştırmasında 13 yaşındaki toplam 284 öğrenciye EMBU (Yetiştirme Anılarım) , IIS (Kişilerarası Durum Envanteri) ve STAI – T (Durumluk - Sürekli Kaygı Envanteri) uygulamış , sonucunda annelerin çalışmasının erkek öğrencilerin sosyal anksiyetesini anlamlı derecede etkilediğini bulmuştur.

Hill , Martinson ve Ferris (2004) , iş ve aile sorumluluklarını başarılı biçimde bütünleştiren , uzman mesleklerde çalışan , okul öncesi dönem çocuğa sahip annelerin iş ve ailedeki yeteneklerini etkileyen

part-time çalışma kavramını araştırmışlardır. Veriler , anket ve mülakat yoluyla toplanmıştır. Part-time çalışan 250 ve full-time çalışan 279 kadın karşılaştırılmış , part-time çalışan anneler full-time çalışan annelere göre daha büyük iş başarısı , daha fazla çocuk bakım tatmini , aile başarısı , daha az aile çatışması ve daha az gereksiz çalışma kaydetmişlerdir.

Özcan ' ın bu bulgusu , anne mesleklerinin çocuklarıyla ilişkilerini etkilememesi açısından araştırma sonucunu desteklemektedir.

Tablo 27. Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının Hane Halkı Büyüklüğü (Aile Tipi) Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ / Aile Tipi		SED			
		ALT SED			
PARQ	Aile Tipi	n	- x	s	n
Toplam	Çekirdek Aile	131	95.63	12..36	195
	Geniş Aile	38	96.65	9.95	26
	Toplam	169	95.86	11.84	221
Sıcaklık Ve Sevgi	Çekirdek Aile	131	28.93	4.45	195
	Geniş Aile	38	28.76	4.25	26
	Toplam	169	28.89	4.4	221
Saldırganlık Ve Kin	Çekirdek Aile	131	32.15	5.49	195
	Geniş Aile	38	32.73	3.73	26
	Toplam	169	32.28	5.14	221
İlgisizlik Ve İhmal	Çekirdek Aile	131	17.87	2.97	195
	Geniş Aile	38	18.15	2.33	26
	Toplam	169	17.94	2.84	221
Ayrıştırılmamış Reddetme	Çekirdek Aile	131	16.66	2.73	195
	Geniş Aile	38	17.0	2.23	26.0
	Toplam	169	16.73	2.62	221

* p < 0 . 05

Tablo 27 ' de Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının hane halkı büyüklüklerine (aile tipi) göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde ailelerin tipleri ile Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği

puanları ilişkilerine bakıldığında Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği toplam ve " İlgisizlik ve İhmal " boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu boyutlar açısından her iki sosyoekonomik düzeydeki geniş ailelerin çekirdek ailelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri görülmektedir. Diğer boyutlarda ise aile tipi açısından anne – çocuk ilişkileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Aile tipinin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise her boyutta anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Alt sosyoekonomik düzeydeki iki aile tipinin de üst sosyoekonomik düzeydeki iki aile tipine oranla her boyutta daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri görülmektedir ($p < 0.05$).

Ailelerin tipi ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin büyüklükleri , annelerin çocuklarıyla ilişkilerine PARQ toplam ve " İlgisizlik ve İhmal " boyutu hariç etki etmemiştir. Aile içi rollerin ve duygusal iletişimin düzenlenmesi konularında köprü olma görevi dolayısıyla annelerin yeri ayrıdır. Ailede anne – baba ve çocuklar dışında yaşayan başka bireyler de varsa annelerin yükü daha da ağırlaşmakta , aile üyelerine ayıracağı vakti daha da kısıtlamaktadır. Ailede yaşayan birey sayısının fazla olmasının annelerin çocuklarıyla ilişkilerine yansımasının , gösterdikleri ilgi ve ihmale etki etmesinin , zaten yoğun olan ev içi görevlerine yenilerinin eklenmesi , işlere yetişebilmek için özellikle çocuklarıyla geçireceği vakitlerden fedakarlık yapma gereği duyması ve sadece zaruri ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmesinden kaynaklanabileceği , dolayısıyla bu durumun da çocuklarının ihtiyaç ve sorunlarını fark edip karşılama çabalarını olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir. Ayrıca , sosyoekonomik düzey ayrımındaki anlamlılık da dikkate alındığında özellikle alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin yaşadıkları kültürel ortamın da etkisiyle aile büyüklerinin yanında çocuklarını sever ve ilgilenirlerse , bunun onlara saygısızlık olacağını ve çocuklarının şımaracağını düşünerek sevgiyi kısıtlıyor olabilecekleri de düşünülebilir.

Bulut (2000) , 6 yaşındaki çocukların davranış problemleriyle anne ve öğretmenlerinin uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada , Ankara ' da yaşayan orta sosyoekonomik düzeydeki 180 çocuğun annesi ve 30 öğretmenine Aile Bilgi Formu , Öğretmen Bilgi Formu , 4 – 18 yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Hacettepe Kişilik Envanteri uygulanmış , sonucunda ailelerin çekirdek veya geniş aile olmasının annelerin uyum düzeyini etkilemediğini bulmuştur.

Tablo 28. Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının Çocuk

Sayısına Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ / Çocuk Sayısı		SED				
		ALT SED				
PARQ	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	s	n	
Toplam	1	50	93.86	12.1	92	
	2	93	95.37	11.16	103	
	3+	26	101.46	12.47	26	
	Toplam	169	95.86	11.84	221	

Sıcaklık Ve Sevgi	1	50	28.06	3.96	92	
	2	93	28.93	4.38	103	
	3+	26	30.38	4.99	26	
	Toplam	169	28.89	4.4	221	
Saldırganlık Ve Kin	1	50	31.86	5.49	92	
	2	93	32.01	5.08	103	
	3+	26	34.07	4.43	26	
	Toplam	169	32.28	5.14	221	
İlgisizlik Ve İhmal	1	50	17.46	2.9	92	
	2	93	17.82	2.68	103	
	3+	26	19.26	3.0	26	
	Toplam	169	17.94	2.84	221	
Ayrıştırılmamış Reddetme	1	50	16.48	2.45	92	
	2	93	16.6	2.59	103	
	3+	26	17.73	2.9	26	
	Toplam	169	16.73	2.62	221	

* $p < 0.05$

Tablo 28 ' de Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının sahip olunan çocuk sayılarına göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde sahip olunan çocuk sayıları ile Anne – Çocuk ilişkileri Ölçeği puanları ilişkilerine bakıldığında " İlgisizlik ve İhmal " ve " Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu iki boyutta , alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 3 ve üstü sayıda çocuğu olan annelerin diğer çocuk sayılarına sahip annelere göre daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri , çocuk sayısı arttıkça annenin çocuğunu ihmal ve ret düzeyinin arttığı görülmektedir.

Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının çocuk sayısı ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında ise , tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Alt sosyoekonomik düzeydeki her çocuk sayısına sahip annelerin üst sosyoekonomik düzeydeki her çocuk sayısına sahip annelere göre tüm boyutlarda daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri görülmektedir.

Annelerin çocuk sayıları ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşimlerinin Anne – Çocuk İlişkileri

Ölçeği puanları ile ilişkisi bulunmamıştır (p > 0.05).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin sahip oldukları çocuk sayıları onlarla ilişkilerini " İlgisizlik ve İhmal " ve " Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutları açısından etkilemiştir. Tıpkı ailede yaşayan birey sayısının fazla olması gibi sahip olunan çocuk sayısının artması da , annelerin aile içi rol ve sorumluluklarının artması demek olduğundan , günlük yaşam koşuşturmacası içinde çocuklarının sorun ve ihtiyaçlarına yetişmeye çalışan annelerin bu becerilerinin olumsuz etkilenmesine yol açabilir. Anneler mevcut imkanlar çerçevesinde çocuklarının ihtiyaçlarına ve annelik rollerine yetişmeye çalışmakta, çocuk sayısı arttıkça gösterilecek sevgi ve ilginin de miktarı çocuklar arasında paylaştırılmakta, hatta bazı aileler sadece çocuğun elzem ihtiyaçlarının karşılanması ile yetinmektedir. Özellikle , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin yaşadıkları ekonomik güçlükler ve yaşam zorlukları da göz önüne alındığında , annelerin çocuklarıyla geçirecekleri nitelikli zamanın bir hayli azalacağı , dolayısıyla da çocuğu ihmal ve ret düzeyinin artabileceği düşünülebilir.

Becerik Özdiker (2001) , 80 Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu tanısı konmuş çocuk ve annesine Bilgi formu , Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (Anne Formu) ve Anne – Çocuk ilişkileri Ölçeği (Çocuk formu) uygulayarak çocukların anneleriyle ilişkilerini algılamaları ile annelerin çocuklarını reddetme algılamaları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının sonucunda annelerin çocuk sayılarının Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) toplam ve alt boyutlarına etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını bulmuştur.

Solmaz ve Alisinanoğlu (2004) , lise son sınıf öğrencilerinin kimlik statüleri ile anne – baba tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında lise son sınıfta okuyan 392 gence Kişisel Bilgi Formu , Anne – Baba Tutum Ölçeği ve Geliştirilmiş Objektif Ego – Kimlik Statüsü Ölçeği kullanmış , sonucunda ailenin çocuk sayısının algılanan anne – baba tutumunda anlamlı farklılığa neden olduğunu bulmuşlardır.

Solmaz ve Alisinanoğlu ' nun bu bulgusu sahip olunan çocuk sayısının annelerin çocuklarıyla

ilişkilerini etkilememesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Tablo 29. Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) Puanlarının Çocukların

Cinsiyetlerine Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ / Çocuk Cinsiyet		SED			
		ALT SED			
PARQ	Çocuk Cinsiyeti	n	$\bar{x}$	s	n
Toplam	Kız	74	94.81	11.91	86
	Erkek	95	96.68	11.78	135
	Toplam	169	95.86	11.84	221
Sıcaklık Ve Sevgi	Kız	74	28.41	4.29	86
	Erkek	95	29.27	4.46	135
	Toplam	169	28.89	4.4	221
Saldırganlık Ve Kin	Kız	74	32.31	5.16	86
	Erkek	95	32.26	5.16	135
	Toplam	169	32.28	5.14	221
İlgisizlik Ve İhmal	Kız	74	17.66	2.83	86
	Erkek	95	18.15	2.84	135
	Toplam	169	17.94	2.84	221
Ayrıştırılmamış Reddetme	Kız	74	16.41	2.67	86
	Erkek	95	16.98	2.57	135
	Toplam	169	16.73	2.62	221

* $p < 0.05$

Tablo 29 ' da Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarının çocukların cinsiyetlerine göre varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Alt ve üst sosyoekonomik düzey grupları içerisinde çocukların cinsiyetleri ile Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Çocukların cinsiyetlerinin anneleriyle ilişkilerini etkilemediği görülmektedir.

Çocukların cinsiyetlerinin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile ilişkilerine sosyoekonomik düzey grupları arasında bakıldığında , tüm boyutlarda anlamlı farkların olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Alt sosyoekonomik düzeydeki her iki cins çocuğa sahip anneler , üst sosyoekonomik düzeydeki her

iki cins çocuğa sahip annelere göre tüm boyutlarda daha sağlıksız ilişkiler göstermişlerdir.

Çocukların cinsiyetleri ile sosyoekonomik düzeyin ortak etkileşiminin Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanları ile ilişkisi bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin çocuklarının cinsiyetleri , anne – çocuk ilişkilerine etki etmemiştir. Bu durum , araştırmaya dahil edilen çocukların çoğunluğunun (%59.0) erkek olmasından kaynaklanabileceği ve annelerin çocuklarının cinsiyetleri ne olursa olsun onlara gösterdikleri sevgi ve ilginin değişmediği , çocuklarını cinsiyet ayrımı yapmaksızın sevdikleri , bunun da ilişkilerine olumlu yansıdığı düşünülebilir.

Hatipoğlu (1996) , ergenlerin benlik tasarımları ile anne davranışları arasındaki ilişkiyi 619 ergen ve annesi üzerinde Piers Harris ve Algılanan Anne baba Davranışları Envanterini uygulayarak araştırmış , sonucunda anne davranışlarıyla ergenin benlik tasarımı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ancak bunun cinsiyete göre farklılaşmadığını bulmuştur.

Goldberg (1993) , anne – kız ilişkilerini , bunun genç kızın benlik saygısı ve sosyal uyumuna etkilerini incelediği araştırmasında Amerika ' da yüksek öğrenim kurumunda okuyan 18 – 22 yaşlarındaki toplam 260 genç kıza Karşılıklı İlişki göstergesi , Sosyal Uyum Göstergesi ve Benlik Saygısı Göstergesi ölçeklerini uygulamış , sonucunda anne – kız ilişki oranlarının kızların benlik saygısı ve sosyal uyumları üzerinde anlamlı düzeyde olumlu ilişkinin olduğunu bulmuştur.

Hatipoğlu ' nun bu bulgusu , sahip olunan çocuğun cinsiyetinin annelerin çocuklarıyla ilişkilerine etki etmemesi açısından araştırma sonucunu desteklemektedir.

4 . Aile Değerlendirme Ölçeği – Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği - Anne Formu – İlişkisine Ait Bulgular

Bu bölümde , aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etki edip etmediği ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 30. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Puanları ile Anne - Çocuk

İlişkisi Ölçeği (PARQ) Puanları Korelasyonu

ADÖ / PARQ		Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme
Sıcaklık Ve Sevgi	r	,387	,000	-,458	-,202
	p	**,0001**	1,000	**,0001**	**,0001**
	n	390	390	390	390
Saldırganlık Ve Kin	r	,566	-,218	-,786	-,438
	p	**,0001**	**,0001**	**,0001**	**,0001**
	n	390	390	390	390
İlgisizlik Ve İhmal	r	,553	-,122	-,690	-,358
	p	**,0001**	**,016**	**,0001**	**,0001**
	n	390	390	390	390
AyrıştırılmamışReddetme	r	,576	-,194	-,776	-,422
	p	**,0001**	**,0001**	**,0001**	**,0001**
	n	390	390	390	390

* $p < 0.05$

Tablo 30 ' da , Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) alt boyutları puanları ile Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği (PARQ) alt boyutları puanları arasındaki Korelasyon Testi sonuçları görülmektedir.

Ailelerin " Problem Çözme " boyutu puanları ile annelerin " Sıcaklık ve Sevgi " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun pozitif yönde olduğu ($r = 0,387$) görülmektedir. Ailelerin problem çözme puanları artarken , annelerin sıcaklık ve sevgi puanları da artmaktadır.

Ailelerin " İletişim " boyutu puanları ile annelerin " Sıcaklık ve Sevgi " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($r=0$) görülmektedir. Ailenin iletişim işlevi ile annenin çocuğuna gösterdiği sıcaklık ve sevgi arasında bir etkileşim bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Ailelerin " Roller " boyutu puanları ile annelerin " Sıcaklık ve Sevgi" boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu ($r = -0,458$) görülmektedir. Ailelerin roller puanları artarken annelerin sıcaklık ve sevgi puanları azalmaktadır.

Ailelerin “ Duygusal Tepki Verebilme ” boyutu puanları ile annelerin“ Sıcaklık ve Sevgi ” boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu ($r = - 0,202$) görülmektedir. Ailelerin duygusal tepki verebilme işlevi puanları arttıkça annelerin sıcaklık ve sevgi puanları azalmaktadır.

Ailelerin “ Gereken İlgiyi Gösterme ” boyutu puanları ile annelerin“ Sıcaklık ve Sevgi ” boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun pozitif yönde olduğu ($r = 0,166$) görülmektedir. Ailelerin gereken ilgiyi gösterme işlevi puanları artarken annelerin sıcaklık ve sevgi puanları da artmaktadır.

Ailelerin “ Davranış Kontrolü ” boyutu puanları ile annelerin“ Sıcaklık ve Sevgi ” boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu ($r = - 0,118$) görülmektedir. Ailelerin davranış kontrolü işlevi puanları artarken annelerin sıcaklık ve sevgi puanları azalmaktadır.

Ailelerin “ Genel Fonksiyonlar ” boyutu puanları ile annelerin “ Sıcaklık ve Sevgi ” boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu ($r = - 0,321$) görülmektedir. Ailelerin genel fonksiyonlar işlevi puanları artarken annelerin sıcaklık ve sevgi puanları azalmaktadır.

Ailelerin “ Problem Çözme ” boyutu puanları ile annelerin “ Saldırganlık ve Kin ” boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun pozitif yönde olduğu ($r = 0,566$) görülmektedir. Ailelerin problem çözme işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları da artmaktadır.

Ailelerin “ İletişim ” boyutu puanları ile annelerin “ Saldırganlık ve Kin ” boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu ($r = - 0,218$) görülmektedir. Ailelerin iletişim işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları azalmaktadır.

Ailelerin “ Roller ” boyutu puanları ile annelerin “ Saldırganlık ve Kin ” boyutu puanları arasında

anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r =- 0,786) görülmektedir. Ailelerin roller işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Duygusal Tepki Verebilme " boyutu puanları ile annelerin " Saldırganlık ve Kin " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r = - 0,438) görülmektedir. Ailelerin duygusal tepki verebilme işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Gereken İlgiyi Gösterme " boyutu puanları ile annelerin " Saldırganlık ve Kin " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun pozitif yönde olduğu (r = 0,204) görülmektedir. Ailelerin gerekli ilgiyi gösterme işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları da artmaktadır.

Ailelerin " Davranış Kontrolü " boyutu puanları ile annelerin" Saldırganlık ve Kin " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r = -0,218) görülmektedir. Ailelerin davranış kontrolü işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Genel Fonksiyonlar " boyutu puanları ile annelerin " Saldırganlık ve Kin " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r = -0,646) görülmektedir. Ailelerin genel fonksiyonlar işlevi puanları artarken annelerin saldırganlık ve kin puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Problem Çözme " boyutu puanları ile annelerin " İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun pozitif yönde olduğu (r = 0,553) görülmektedir. Ailelerin problem çözme işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları da artmaktadır.

Ailelerin " İletişim " boyutu puanları ile annelerin " İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında

anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun negatif yönde olduğu (r =-0,122) görülmektedir. Ailelerin iletişim işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Roller " boyutu puanları ile annelerin " İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun negatif yönde olduğu (r =-0,690) görülmektedir. Ailelerin roller işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Duygusal Tepki Verebilme " boyutu puanları ile annelerin" İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun negatif yönde olduğu (r=-0.358) görülmektedir. Ailelerin duygusal tepki verebilme işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Gereken İlgiyi Gösterme " boyutu puanları ile annelerin" İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun pozitif yönde olduğu (r=0.251) görülmektedir. Ailelerin gereken ilgiyi gösterme işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları da artmaktadır.

Ailelerin " Davranış Kontrolü " boyutu puanları ile annelerin" İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun negatif yönde olduğu (r=-0.180) görülmektedir. Ailelerin davranış kontrolü işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları azalmaktadır.

Ailelerin " Genel Fonksiyonlar " boyutu puanları ile annelerin " İlgisizlik ve İhmal " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun negatif yönde olduğu (r =-0.531) görülmektedir. Ailelerin genel fonksiyonlar işlevi puanları artarken annelerin ilgisizlik ve ihmal puanları azalmaktadır.

Ailelerin "Problem Çözme" boyutu puanları ile annelerin "Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu (p < 0.05) ve bunun pozitif yönde olduğu (r=0,576)

görülmektedir. Ailelerin problem çözme işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme puanları da artmaktadır.

Ailelerin "İletişim" boyutu puanları ile annelerin "Ayrıştırılmamış Reddetme" boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r=- 0,194) görülmektedir. Ailelerin iletişim işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme puanları azalmaktadır.

Ailelerin "Roller" boyutu puanları ile annelerin " Ayrıştırılmamış Reddetme" boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r=-0,776) görülmektedir. Ailelerin roller işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme puanları azalmaktadır.

Ailelerin "Duygusal Tepki Verebilme" boyutu puanları ile annelerin "Ayrıştırılmamış Reddetme" puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r =-0,422) görülmektedir. Ailelerin duygusal tepki verebilme işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme puanları azalmaktadır.

Ailelerin "Gereken İlgiyi Gösterme" boyutu puanları ile annelerin " Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun pozitif yönde olduğu (r=0,221) görülmektedir. Ailelerin gereken ilgiyi gösterme işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme puanları da artmaktadır.

Ailelerin "Davranış Kontrolü" boyutu puanları ile annelerin "Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r=-0,227) görülmektedir. Ailelerin davranış kontrolü işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme puanları azalmaktadır.

Ailelerin "Genel Fonksiyonlar" boyutu puanları ile annelerin "Ayrıştırılmamış Reddetme " boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p < 0.05$) ve bunun negatif yönde olduğu (r=-0,623) görülmektedir. Ailelerin genel fonksiyonlar işlevi puanları artarken annelerin ayrıştırılmamış reddetme

puanları azalmaktadır.

Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin işlevlerinin sağlıklı yada sağlıksız olmasının , anne – çocuk ilişkilerini İletişim – Sıcaklık ve Sevgi boyutları ilişkisi dışında her boyutta anlamlı derecede etkilediği ve bu etkileşimin bazı boyutlarda pozitif bazılarında ise negatif yönde gerçekleştiği görülmektedir.

Ailelerin problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme işlevleri sağlıksızlaştıkça , annelerin çocuklarına gösterdikleri sıcaklık ve sevgi de azalmaktadır. Bu durum , günlük yaşam koşuşturmacası içinde aile üyeleri arasındaki problemlerin fark edilip uygun çözümler bulma yoluna gidilmesi becerilerinin azalmasının , annelerin duygu durumunu ve aile birliği algılarını olumsuz etkilediğini ve çocuklarıyla ilişkilerine olumsuz yansıdığını ve aile algısı olumsuzlaşan annelerin çocuklarına gösterdikleri sevginin de olumsuzlaştığını düşündürebilir.

Ailelerin roller , duygusal tepki verebilme davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevleri sağlıksızlaştıkça ise , annenin çocuğuna gösterdiği sıcaklık ve sevgi artmaktadır. Bu durum , aile üyelerinin kendilerinden beklenen rolleri yerine getirme , birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarını fark edip uygun tepkiler verebilme , birbirlerinin davranışlarını rahatsız etmeden kontrol edebilme ve genel aile işlevleri becerilerinin azalmış olmasının annelerin çocuklarına duyduğu sıcaklık ve sevgiyi etkilemediğini , aile içi şartlar ne olursa olsun annelerin çocuklarını kayıtsızca sevdiklerini ve sıcak davrandıklarını düşündürebilir.

Ailelerin problem çözme , iletişim , roller , duygusal tepki verebilme gereken ilgiyi gösterme davranış kontrolü ve genel aile işlevleri sağlıksızlaştıkça , annelerin çocuklarına kin ve saldırganlık beslemelerinin artabilmektedir. Bu durum , alt sosyoekonomik düzeyde zaten var olan ekonomik sorunların ve günlük yaşam dezavantajlarının üzerine bir de ailenin işlevlerini istendik biçimde yerine getirememesi ve olumsuz aile algısının eklenerek , annelerin çocuklarına davranışlarına olumsuz şekilde yansıyabileceğini , özellikle öğrenim düzeyi düşük annelerde aile üyelerine karşı beslenen olumsuz duyguların çocuklara da yansıtılmış

olabileceğini düşündürebilir.

Genel olarak , ailelerin tüm boyutlardaki işlevleri sağlıksızlaştıkça annelerin çocuklarına gösterdikleri ilgisizlik ve ihmal de artmıştır. Bu durumun da yine ailenin işlevlerini kendisinden beklenen düzeyde yerine getirememesi sonucu , annelerin olumsuz aile algılarının ve diğer aile üyelerine karşı besledikleri olumsuz duyguların çocuklarına yansıtılmış olabileceğini ve annelerin çocuklarına ayırması gereken vaktin ev işleri ve günlük yaşam koşuşturmacası ile geçiştirildiğini , çocuklarını ihmal ve reddetme düzeylerinin zamanla artmış olabileceğini düşündürebilir.

Barbato , Elizabeth ve Elizabeth (2003) , aile iletişim ortamının ebeveyn - çocuk ilişkilerine etkisi olup olmadığını inceledikleri araştırmalarında iki ayrı çalışma yapmış , toplam 258 anne ve çocuğun iletişimlerinden yola çıkarak aile iletişim ortamlarını değerlendirmek için Aile İletişim Ortamını Algılama Anketi uygulamışlar , sonucunda aile iletişiminin ebeveyn-çocuk ilişkilerini her boyutta etkilediğini , aile iletişim ortamının hem çocuk hem de ebeveynlerin motivasyonunda güçlü bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. İletişim ortamlarındaki farklılıkların , ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerini de farklılaştırdığı saptanmıştır.

Barbato , Elizabeth ve Elizabeth ' in bu bulgusu , aile işlevlerinin ebeveyn – çocuk ilişkisini anlamlı etkilemesi açısından araştırma sonucunu destekler niteliktedir

6 . SONUÇLAR

Bu araştırmada , alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile işlevlerini ve anne – çocuk ilişkilerini , belirlenen bazı demografik değişkenlere göre incelemek ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etkisi olup olmadığını test etmek amaçlanmıştır. Araştırma evrenini , Ankara ili Keçiören ve Çankaya merkez ilçelerindeki Milli Eğitim Müdürlüğü ' ne bağlı resmi ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 6 yaş grubundaki çocukların anneleri oluşturmuştur. Örneklem olarak ise , evreni temsil ettiği düşünülen resmi ilköğretim okullarından tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 11 okulun anasınıfına devam eden , 169 alt sosyoekonomik düzeyde yaşayan ve 221 üst sosyoekonomik düzeyde yaşayan olmak üzere toplam 390 çocuk ve anneleri belirlenmiştir. Veri toplama araçları olarak, ailelerin demografik özelliklerinin sorgulandığı Kişisel Bilgi Formu , aile işlevlerini ölçmek amacıyla Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve anne – çocuk ilişkilerini belirlemek amacıyla da Aile – Çocuk İlişkileri Ölçeği – Anne Formu (PARQ) kullanılmıştır.

Araştırmada şu bulgular elde edilmiştir :

- Araştırmaya katılan alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 66 . 8 inin , üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise % 60.1 inin 27 – 35 yaş grubunda oldukları ; alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 77 . 5 inin , üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise % 49.8 inin 27 – 35 yaş grubunda oldukları belirlenmiştir (Tablo. 2).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 47 . 9 unun ilkokul , üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 42 . 2 sinin üniversite mezunu oldukları; alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 34 . 3

ünün lise, üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise % 55 . 7 sinin üniversite mezunu oldukları belirlenmiştir (Tablo . 3).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 89 . 3 ünün , üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise % 45 . 7 sinin ev hanımı oldukları ; alt sosyoekonomik düzeydeki babaların % 47 . 3 ünün serbest meslek sahibi, üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise % 43 ünün profesyonel meslek sahibi oldukları belirlenmiştir (Tablo . 4).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin % 77 . 5 inin , üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise % 88 . 2 sinin çekirdek aile yapısına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo . 5).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin % 61 . 5 inin , üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise % 100 ünün apartman dairesinde yaşadıkları belirlenmiştir (Tablo . 6).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin % 55 inin , üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise % 46 . 6 sının 2 çocuk sahibi oldukları belirlenmiştir (Tablo . 7).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerden % 56 . 2 sinin ,üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerden ise % 61 . 1 inin erkek çocuğa sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo . 7). - Alt sosyoekonomik düzeydeki eşlerden % 60 . 4 ünün görücü usulü ile , üst sosyoekonomik düzeydeki eşlerden ise % 73 . 8 inin anlaşarak evlendikleri belirlenmiştir (Tablo . 8).

- Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin % 58 . 6 sının evlenme yaşlarının 15 – 20, üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise % 40 . 3 ünün 26 ve üstü olduğu ; alt sosyoekonomik düzeydeki babaların evlenme yaşlarının % 47 . 9 unun 21 – 25 , üst sosyoekonomik düzeydeki babaların ise % 59 . 8 inin 26 ve üstü olduğu belirlenmiştir (Tablo . 9).

- Evlilik sürelerine bakıldığında , alt sosyoekonomik düzeydeki eşlerin % 50.9 unun , üst sosyoekonomik düzeydeki eşlerin ise % 42 . 1 inin 7 – 9 yıllık evli oldukları belirlenmiştir (Tablo . 9).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) puanlarına sosyoekonomik düzey açısından

bakıldığında , alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin “ problem çözme ” ve “ gereken ilgiyi gösterme ” boyutları açısından ; üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ise “ iletişim ” , “ roller ” , “ duygusal tepki verebilme ” , “davranış kontrolü” ve “ genel fonksiyonlar ” boyutları açısından daha sağlıksız işlevler gösterdikleri belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 10).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına annelerin yaşları açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$) , (Tablo . 11).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına babaların yaşları açısından bakıldığında , “ roller ” ve “ davranış kontrolü ” boyutları açısından anlamlı farkların olduğu , “roller” boyutunda alt sosyoekonomik düzeydeki 36 ve üstü yaş grubundaki babaların , üst sosyoekonomik düzeyde ise 26 ve altı yaş grubundaki babaların daha sağlıklı ; “davranış kontrolü” açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki 26 ve altı yaş grubundaki babaların diğer yaşlardaki babalara göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 12).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına annelerin öğrenim düzeyleri açısından bakıldığında , “ duygusal tepki verebilme ” boyutu açısından ortaokul mezunu olan annelerin ; “ roller ” boyutu açısından ise alt sosyoekonomik düzeydeki lise ve üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul mezunu annelerin diğer öğrenim durumlarındaki annelere göre daha sağlıksız işlevler gösterdikleri belirlenmiştir ($p < 0.05$),(Tablo . 13).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına babaların öğrenim düzeyleri açısından bakıldığında , “ problem çözme ” , “ iletişim”,“ roller ” ve “ duygusal tepki verebilme ” boyutları açısından anlamlı farkların olduğu , “problem çözme” boyutunda alt sosyoekonomik düzeydeki ilkokul , üst sosyoekonomik düzeydeki ortaokul ; “iletişim” boyutunda her iki düzeyde de ortaokul , “roller” boyutunda her iki düzeydeki üniversite mezunu ve “duygusal tepki verebilme” boyutunda ise alt sosyoekonomik düzeydeki üniversite ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilkokul mezunu babaların daha sağlıksız işlevlere sahip oldukları belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 14).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına aile tipleri açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) , (Tablo . 15).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına yaşadıkları ev tipleri açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05), (Tablo . 16).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına çocuk sayıları açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) , (Tablo . 17).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına sahip olunan çocukların cinsiyetleri açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) ,(Tablo . 18).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına eşlerin evlenme biçimleri açısından bakıldığında , " problem çözme " ve " roller " boyutları açısından anlamlı farklılıkların olduğu , "problem çözme" boyutunda görücü usulü ile evlenen eşlerin , "roller" boyutunda ise anlaşarak evlenen eşlerin daha sağlıksız işlevler gösterdikleri belirlenmiştir (p < 0.05) , (Tablo . 19).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına annelerin evlenme yaşları açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) , (Tablo . 20).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına babaların evlenme yaşları açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) , (Tablo . 21).

- Ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarına eşlerin evlilik süreleri açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) , (Tablo . 22).

- Annelerin Anne – Çocuk İlişkisi Ölçeği (PARQ) puanlarına sosyoekonomik düzey açısından bakıldığında alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin tüm boyutlarda üst sosyoekonomik düzeydeki annelere göre daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri belirlenmiştir (p < 0.05) , (Tablo . 23).

- Anne Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarına annelerin yaşları açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir (p > 0.05) , (Tablo . 24).

- Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarına annelerin öğrenim düzeyleri açısından bakıldığında PARQ toplam , " sıcaklık ve sevgi " ve " ayrıştırılmamış reddetme " boyutları açısından anlamlı farkların olduğu , öğrenim düzeyi düşük annelerin , yüksek olan annelere göre daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 25).

- Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarına annelerin meslek grupları açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$) , (Tablo . 26).

- Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarına aile tipleri açısından bakıldığında , PARQ toplam ve " ilgisizlik ve ihmal " boyutları açısından anlamlı farkların olduğu , geniş ailede yaşayan annelerin çekirdek ailede yaşayan annelere göre anlamlı derecede sağlıksız ilişkiler gösterdikleri belirlenmiştir ($p< 0.05$) , (Tablo . 27).

- Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarına sahip olunan çocuk sayıları açısından bakıldığında , "ilgisizlik ve ihmal " ve " ayrıştırılmamış reddetme " boyutları açısından anlamlı farkların olduğu , 3 ve üstü sayıda çocuğa sahip olan annelerin diğer çocuk sayılarına sahip annelere göre daha sağlıksız ilişkiler gösterdikleri belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 28).

- Anne – Çocuk İlişkileri Ölçeği puanlarına çocukların cinsiyetleri açısından bakıldığında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 29).

- Aile işlevlerinin , anne-çocuk ilişkilerine etki edip etmediğine bakıldığında , iletişim ve sıcaklık ve sevgi etkileşimi hariç aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkisini her boyutta anlamlı derecede etkilediği ve bu etkileşimin bazı boyutlarda pozitif , bazılarında ise negatif yönde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$) , (Tablo . 30).

7. ÖNERİLER

Sağlıklı bireyler sağlıklı ailelerde yetişmektedirler. Eşler arasındaki dolaysız , açık ve sevgi dolu bir ilişki

çocuklarına da yansıyacak ve çocukların gelişimi bu doğrultuda şekillenecektir.

Çocukların her türlü tutum ve davranışları ailelerinden öğrendikleri ile şekillenmektedir. Dolayısıyla anne – babalar çocuklarını yetiştirirken sadece bir çocuk yetiştirdiklerini düşünmemeli , topluma sağlıklı bir birey yetiştirmek zorunda olduklarını unutmamalıdırlar. Çocuklarına sunacakları mutlu , huzurlu ve sağlıklı aile ortamı , verebilecekleri en iyi eğitim , bırakacakları en değerli miras olacaktır. Anne ve babaların çocuklarını bir birey olarak görüp , yaşları ve kapasiteleri ölçüsünde sorumluluklar vererek yaşamı tanımalarına fırsat vermeleri , en önemlisi koşulsuz ve tutarlı bir sevgi göstermeleri önerilebilir.

Ailenin eğitim başta olmak üzere bazı ihtiyaçlarının karşılanması , toplumun ilgili kurum ve kuruluşları ve bazı sivil toplum örgütlerince yerine getirilmektedir.Ailenin ihtiyaçlarının belirlenmesi , giderilmesi için gerekli planlamaların yapılarak uygulamaya geçilmesi , ailelerin çocuk ve aile ilişkileri konusunda bilgilendirilmesi gibi görevler topluma ve kurumlarına düşmektedir. Özellikle sosyoekonomik düzeyi düşük bölgelerde yaşayan ailelere ulaşılması ve ihtiyaçlarının giderilmesi için belediyeler , ilgili resmi kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerince ailelere ulaşılarak seminer , kurs v.b. faaliyetlerin planlanması ve katılımın sağlanması önerilebilir. Sağlık , eğitim ve iletişim gibi alanlarda çalışan personelin hizmet içi eğitimden geçirilerek , özellikle sosyoekonomik düzeyi düşük bölgelerdeki ailelere eğitim verebilecek seviyeye getirilmeleri sağlanabilir.

Halk Eğitim Merkezleri gibi kurumlar aracılığıyla anne – baba okulları kurularak , çocuk yetiştirilmesi ve aile konularında kendilerini daha fazla ifade etme ve geliştirme imkanı bulmalarına yardımcı olunması sağlanabilir.

Üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarınca , evlenme öncesi gençleri bilgilendirmek amacıyla çocuk ve aile konulu derslerin müfredata eklenerek zorunlu hale getirilmesi sağlanabilir.

Okullarda öğretmenler aracılığıyla daha fazla anne – babaya ulaşılarak ailelerin bilgi düzeyleri ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve eğitilmelerine katkıda bulunulması önerilebilir.

Kitle iletişim araçları yoluyla daha çok bireye ulaşılarak ailelerin bilgilendirilmesi sağlanabilir. Televizyon

ve gazetelerde çocuğun gelişim dönemleri ve özellikleri , ihtiyaçları ve ailenin önemi konularını içeren kısa ve öz içerikli , anlaşılır programlara daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

Çalışan anne ve babalara işyerlerinde bilgilendirme amaçlı kurs ve toplantılar düzenlenerek aile yaşamlarının daha kaliteli hale getirilmesi sağlanabilir.

Bu çalışma Ankara ilinde alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 6 yaş grubu çocuğa sahip annelerle yapılmıştır. Bundan sonraki aileyle ilgili yapılacak çalışmalarda aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkilerinin kırsal ve kentsel kesim ayrımında incelenmesi önerilebilir.

Araştırmada aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkilerine ilişkin veriler yalnızca annelerden elde edildiğinden , aile işlevleri ve anne – çocuk ilişkileri annelerin algıladığı biçimde doğru kabul edilmiştir. Bundan sonra yapılacak benzeri çalışmalarda diğer aile bireylerine ait verilerin toplanması önerilebilir.

Bu araştırmada ailelerin aile işlevleri , anne – çocuk ilişkileri ve aile işlevlerinin anne – çocuk ilişkilerine etkileri incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak olan benzeri çalışmalarda aile işlevlerinin baba – çocuk ilişkilerine etkileri incelenebilir.

Unutmamalıyız ki ; ancak sağlıklı bireyler sağlıklı aileleri , sağlıklı aileler de sağlıklı toplumları oluşturabilirler.

8 . KAYNAKÇA

AİLE ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU YAYINLARI , Ankara , 1994.

AİLE ARAŞTIRMA KURUMU , Ailede Çocuk Eğitimi , Ankara , 1995.

AKAR , İ. ; “ Aile İçi İlişkilerin Değişiminde Televizyonun Etkisi ” , Dumlupınar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Kütahya , 2002.

AKTAŞ , G. ; “ Şehirleşmenin Türk Aile Yapısı Üzerine Etkileri ” , İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 1992.

AKTAŞ , A. ; “ Kırsal Kesim Ailesinin Yapı Ve İşlevleri : Hıdırbaba ve Karaçavuş Köyleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir araştırma ” , Fırat Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Elazığ , 1996.

AY , S. ; " Birliktelikleri Devam Eden Ailelerle Boşanmış Ailelerin Yapı ve İşlevlerinin Karşılaştırılması " , On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Samsun , 2000.

AYDOĞAN , F. ; " Ailenin Fonksiyonları Ve Bu Fonksiyonlardaki Değişmeler " , İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi , İstanbul , 1992.

BAL , H. ; Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi , Doğa - İnsan Yayınları , İstanbul , 1995.

BARBATO , C.A. ; ELIZABETH , M. ; ELIZABETH , E. ; " Communicating In The Family : An Examination Of The Relationship Of Family Communication Climate And Interpersonal Communication Motives " , The Journal Of Family Communication, V: 3 , I: 3 , p: 123 , 26p , 2003.

BATES , L. And others ; " Factors related To Social Competence In Elementary School Among Children Of Adolescent Mothers " , Social development , 2003 , 107.

BELL , J. E. , Family Therapy , Jason Aronson Inc. , New York , U.S.A. , 1975.

BIHUM , J.T. and the others ; " Can The Family Assessment device be Used With School Aged Children? " , Family Process , 2002 , 723.

BİLEN, M. ; Sağlıklı İnsan İlişkileri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004

BİLGİN, V. ; Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü, Türkiye'de Aile Yıllığı, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991

BULUT , Ş. ; " Altı Yaş Çocuklarında Davranış Problemleri İle Anne Ve Öğretmenlerinin Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " , Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , Ankara , 2000.

BULUT , I. ; Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı, Özgüzeliş Matbaası, Ankara, 1990

BULUT , I. ; Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi , Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları , Ankara , 1993.

CEBALLO , R. ; LANSFORD , J. ; ABBEY , A. And STEWART , A. ; " Gaining A Child : Comparing The Experiences Of Biological Parents , Adoptive Parents , and Stepparents " , Family Relations , 2004 (53) , 38 – 48.

CENKSEVEN , F. ; " Kekeme Ve Kekeme Olmayan Çocukların Anne – Çocuk İlişkisini Reddedici Düzeylerinin Öz Kavramlarına Etkisinin Araştırılması " , Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , Adana , 2000.

CHEN , X. and the others ; " Maternal Authoritative And Authoritarian Attudes And Mother – Child Interactions And Relationships In Urban China " , Psychology Press , p :119 – 126 , 2004.

COLTRANE , S. ; PARKE , R. And ADAMS , M. ; " Complexity Of Father Involvement In Low – Income Mexican American Families " , Family Relations , p : 179 – 189 , 2004.

CONSTANCE , H. ; Mother – Child Interactions In families of Depressed Women ; Biennial Meeting of The Society For research In Child Development ; 1991.

CÜCELOĞLU , D. ; İletişim Donanımları , Remzi Kitapevi , İstanbul , 2002.

ÇABUKÇA , F. ; " Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi ", Aile ve Toplum Dergisi , Nisan-Haziran 2002 , s : 35 – 41.

ÇAĞDAŞ , A. ; Anne Baba Çocuk İletişimi , Eğitim Kitapevi Yayınları , Konya , 2003.

Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Resmi İlköğretim Okullarına Bağlı Anasınıfları (Üst sosyoekonomik düzeydeki mahallelere bulunan okulların isimleri) , 2004.

ÇÖRÜŞ , G. ; " Anne Eğitim Programının Anneler Üzerindeki Etkinliğini İzleme Çalışması " , Boğaziçi Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , İstanbul , 1996.

DEMİRTAŞ , K. ; " Annelerin Değerlendirmesine Göre Çocukların Özbakım Becerileri İle Anne tutumları Arasındaki İlişki " , Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 2001.

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sosyal ve Ekonomik Nitelikler , Ankara , 2000.
DİKEÇLİGİL , B. ; Türk Toplumunun Aile Tipleri , Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi , Cilt: 11 , İletişim Yayınları , İstanbul , 1995.

DİLEK , Y . ; " Okul Öncesi Çocukların Toplumsal Cinsiyet Kimliği Kazanmasında Anne Babaların Rolü " , Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 1997.

DİZMAN , H . ; " Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi " , Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , C : 2 , S : 27 , 2004 , s :7 – 17.

DODD , A.W. ; " Parents : Problems Or Partners ? " , High School magazine , 1998 , p : 14 – 17.

DOĞAN , Ö. ; " Aile Merkezli Erken Eğitim Programına Devam Eden İşitme Engelli Çocuklarda Anne – Çocuk Etkileşiminin İncelenmesi " , Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 1995.

DÖNMEZER , İ. ; Ailede İletişim ve Etkileşim , Sistem Yayıncılık , İstanbul , 2001.

DUMAN , N . , " 3 – 6 Yaş Çocuğunun Toplumsal Gelişiminde Kreş Ve Gündüz Bakımevi Öğretmeni İle Annenin Çocuk Yetiştirme Davranışları Ve Disiplin Tekniklerinin Çocuğun Toplumsallaşma Başarısına Etkisi " , Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 1992.

DUYAN , G .Ç . ; " Aile İşlevleri ile Ailenin Sosyal , Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yaşam Döngüsü Arasındaki İlişkiler " , Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 2000.

EKŞİ , A. ; Çocuk – Genç ve Anne – Babalar , Bilgi Yayınevi , İstanbul , 1990.

ELMACIOĞLU , T. ; " Aile İçi İlişkilerin Gencin Okul Başarısına Etkileri " , İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 1992.

EMCİ , L.Ö. ; " Almanya' da Yaşayan Türk Ve Alman Annelerin 3-6 Yaş Grubu Bedensel Ve Zihinsel

Engelli Çocuklarına Yönelik Eğitim Davranışları " , Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , Ankara , 1995.

ENGEL , S.; Learning To Reminisce : A Developmental Study of How Young Children Talk About The Past. Unpublished Doctoral Dissertation , New York University , 1986.

EROL, M. ; " Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Aile İçi ilişkilerde Meydana Gelen Değişmelerin Aile Üyeleri Üzerindeki Etkileri " , Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi , Ankara , 1992.

ERSOY , Ö. ; " İşitme ve Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Kaygı Düzeyleri Ve Çocuklarını Kabullenme Durumlarına Destekleyici Eğitim Programlarının Etkisi " , Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi , Ankara , 1997.

ERSOY , A.F. ; Aile İçi Etkileşim Ve Ailede Meydana Gelen Bazı Sorunlar üzerine Bir Araştırma , Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi , 1997 , 127 – 139.

ERYÜKSEL , G. ; " Ana – Baba Ve Ergen İlişkilerinin Davranışsal Aile Sistemleri Modeline Göre Değerlendirilmesi " , Türk psikoloji Dergisi , 1996 ; 1 – 17.

ESERPEK , A. ; Sosyal Kontrol , Sapma Ve Sosyal Değişme , Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları , Ankara , 1979.

EVİRGEN , Ş. ; " Okul Öncesi Eğitim Çerçevesinde Okul Destekli Anne Eğitim Programının Anneler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi " , Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 2002.

EYCE, B. ; Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans tezi, Konya, 2003

FALLOON , R. H. ; Family Stress and Schizoprenia , Psychiatric Clinics of North America , 9-1 , p : 169-181 , March 1986.

FLANNAGAN , D. And HARDEE , S.D. ; Talk About Preschooler's Interpersonel Relationships : Patterns Related To Culture , Sex and Gender of Child ; Merrill Palmer Quarterly ; 40 (4) ; 1994.

FREEDMAN , A. ; Neuorotic Problem In Marriage , The Handbook of Marriage and Marital Therapy , Medical and Scientific Boks , New York , U.S.A. , 1981.

GALINSKY , E . ; " What Children Want From Parents And How Teachers Can Help ? " , Educational Leadership , U.S.A , April 2001 , 24 – 28.

GANDER , M. and GARDİNER , H. ; Çocuk ve Ergen gelişimi , Çev. : Bekir ONUR , İmge Kitapevi , İstanbul , 2001.

GARDNER , F. ; " The Role Of Mother-Child Joint Play In The Early Development Of Children's Conduct Problems " , Social Development , 2003 , 361.

GÖKÇE , B. ; Aile Ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme , Aile Yazıları 1 , T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları , Cilt: 3 , Ankara , 1990a.

GÖKÇE , B. ; Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile , T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları , Cilt: 4 , Ankara , 1990b.

GÖNÜLLÜ , M. ; " Sivas' ta Kamuda Çalışan Farklı Eğitim Düzeyindeki Evli Memur Kadınların Sosyoekonomik Konumları , Aile İçi İlişkileri Ve Aile İçi İlişkilerindeki Değişme Eğilimleri " , Hacettepe Üniversitesi , Ankara , 1994.
GÜNDOĞAN , F. D. ve diğerleri ; " Aile Ve Ailenin İşlevleri " , Çukurova Üniversitesi Arşiv – Kaynak Tarama Dergisi , C: 14 , S: 1 , Adana , 2005 , 1 – 17.

GÜNGÖR , A. ; Anne – baba – Çocuk İletişimi , Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı , YA – PA Yayınları , İstanbul , 2001.

GÜVEN , S. ; Aile Yaşam Dönemlerinin ve Özelliklerinin Ev İdaresi İlkeleri Yönünden İncelenmesi , Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi , Ankara , 1991.

HAMAMCI , Z. ; 3-6 Yaşlarında Çocukları Olan Anne Ve Babaların Aile Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi , Çağdaş Eğitim Dergisi , 2005 , 28 – 36.

HAMMEN , C. ; " Mother-Child Interactions In Families Of Depressed Women " , 1991 , 11.

HELMEKE , K. ; PROUTY , A. ; " Do We Really Understand? An Experiental Exercise For Training Family Therapists " , Journal Of Marital And Family Therapy , V: 27 , I: 4 , 2001 , 535 – 544.

HILL , E.J. ; MARTINSON , V. and FERRIS , M. ; " New – Concept Part – Time Employment As A Work – Family Adaptive Strategy For Women Professionals With Small Children " , Family Relations , 2004 , 282 – 292.

HUNTER , F.T. ; Sacralizing Procedures In Parent Child and Friendship Relations During Adolescence ; Developmental Psychology ; 20 (6) ; 1984.

HUSTON , A. ; ROSENKRANTZ , S. ; " Mothers' Time With Infant And Time In Employment As Predictors Of Mother – Child Relationships And Childrens' Early Development " , Child Development , 2005 , 467.

ISPA , J. and the others ; " Maternal Intrusiveness , Maternal Warmth And Mother – Toddler Relationship Outcomes : Variations Across Low – Income Ethnic And Acculturation Groups " , Child Development , 2004 , 1613.

İRMİŞ , A. " Kararlara Katılma Ve Kararlara Katılmada Ailenin Rolü " , Atatürk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Erzurum , 1992.

JACOBSON , J.L. and WILLE , D.E. ; The Influence of Attachment Pattern On Developmental Changes In Peer Interaction From To Toddler Preschool Period ; Child Development ; 57 ; 1986.

JENKINS , J.M. and the others ; " Children's Understanding Of Marital Conflict And The Marital Relationship " , Journal Of Child Psychology And Psychiatry , 2000 , 161.

KABASAKAL , H.Z. ; " Uyum Sorunlu Çocukların Aile İşlevlerini İyileştirmede Anne Eğitim Gruplarının Etkisi " , Dokuz Eylül Üniversitesi Doktora Tezi , İzmir , 2001.

KAĞITÇIBAŞI , Ç. ; Aile İçi Etkileşim Ve İlişkiler. Bir Aile Değişim Modeli Önerisi , Türk Sosyal Bilimler Derneği , Ankara , 2000.

KAĞITÇIBAŞI , Ç. ; İnsan , Aile , Kültür , Remzi Kitapevi , İstanbul , 1990.

KARACA , N. ; " Bipolar Bozukluk tanılı Hastaların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi " , Ege Üniversitesi yüksek Lisans Tezi , İzmir , 1993.

KARATAŞ , Z . B . ; " Anne – Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " , Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Adana , 2002.

KASAPOĞLU , A. ; Aile Yapısı Ve Demografik Özelikler , Gecekondularda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü , Başbakanlık Kadın Ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları , Ankara , 1993.

KAYA , Ö . ; " Annelere Verilen Eğitimin Çocuklarına Karşı İstenmedik Tutumlarına Etkisi " , Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 1994.

KAYAHAN , A. ; " Annelerin Bağlanma Stilleri Ve Çocukların Algıladıkları Kabul Ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı İle İlişkileri " , Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İzmir , 2002.

Keçiören İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Resmi İlköğretim Okullarına Bağlı Anasınıfları Listesi (Alt sosyoekonomik düzeydeki mahallelerde bulunan okulların isimleri) , 2004.

KERPELMAN , J. ; " Using A Comprehensive Model Of Positive Youth Development And Problem Prevention To Enhance Parent Education " , Family Relations , 2004 , 16 – 19.

KIRAY , M. ; Seçme Yazılar , Bağlam Yayınları , İstanbul , 1999a.

KIRAY, M. ; Toplumsal Yapı Ve Toplumsal Değişme , Bağlam Yayınları , İstanbul , 1999b.

KIRCAALİ , G. ; " How Do Turkish Mothers Discipline Children ? An Analysis From A Behavioral Perspective " , Child care , Health And Development , 2005 , 193.

KOCACIK , F. ; Sivas'ta Kentsel Aile , Aile yazıları 1 , Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları , Ankara , 1990.

KOCHANSKA , G. and the others ; " Pathways To Conscience : Early Mother-Child Mutually Responsive Orientation And Children's Moral Emotion , Conduct And Cognition " , Journal Of Child Psychology And Psychiatry , 2005 , 19

KONDİYOTİ , D. ; Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik , Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları , Ankara , 1984.

KÖSE , F. ; " K.K.T.C. Lefkoşa İlçesindeki İlköğretim Okullarına devam eden 9 Yaş Çocuklarının Anne Tutumları İle Kardeş İlişkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " , Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , Ankara , 2003.

KÜNTAY , A. ; AHTAM , B. ; " Annelerin Çocuklarıyla Geçmiş Hakkında Konuşmalarının Anne Eğitim

Düzeyiyle İlişkisi " , Türk Psikoloji Dergisi , 2004 , 19 – 31.

LADO , W.G. ; HART , C.H. ; Sequences In The Development of Competent Play With Pers : Social and Secial Prefend Play , Developmental Psychology , 69 (5) , 1992.

LAIBLE , D. And the others ; " Family , School And Community " , Child Development , 2000 , 1424.

LAIBLE , D. And the others ; " Children's Perceptions Of Family Relationships As Assessed In A Doll Story Completion Task : Links To Parenting , Social Competence And Externalizing Behavior " , Social Development , 2004 , 551.

LAIBLE , D. ; " Mother-Child Conflict In The Toddler years : Lessons In Emotion , Morality And Relationships " , Child development , 2002 , 1187.

MATHIJSEN , J.P. ; " The Relationship Between Mutual family Relations And Child Psychopathology " , Journal Of Child Psychology , 1998 , 477.

MAYSELESS , O. ; BARTHOLOMEW , K. ; HENDERSON , A. ; TRINKE , S. ; " I Was More Than She Was Mine : Role Reversal In A Community Sample " , Family Relations , 2004 (53) , 78 – 86.
Milli Eğitim Bakanlığı , Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistik Şubesi , Çankaya ve Keçiören Merkez İlçeleri Resmi İlköğretim Okullarının İsim - Adres Ve Öğrenci Sayıları Listesi , 2004.

MOORE , K. ; " Family Communications : Ideas That Really Work , Scholastic Early Childhood Today , October 2002 , 14 – 15.

MOSS , E. and the others ; " Attachment And Joint Problem Solving Experiences During The Preschool Period " , Social Development , 1997 .

MULUK , E. G. ; " Alt Ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile Yapıları Ve Anne – Çocuk İlişkilerinin İncelenmesi " , Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 2004.

NAZLI , S. ; " Aile Fonksiyonlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi " , Gazi Üniversitesi Doktora Tezi , Ankara , 1997.

NİRUN , N. ; Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür , A.K.M. Yayınları , Ankara , 1994.

OGBURN , W. F. ; Changinig Functions of The Family , Selected Studies In Marriage and The Family , Rinehart and Winston Inc. , U.S.A. , 1963.

OKTAY , A. ; Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Temel Uğraşı Oyun ; Pembe Bağcık Dergisi ; 1989.

OKTAY , A. ; Yaşamın Sihirli Yılları : okul Öncesi Dönem ; Epsilon Yayınları , İstanbul , 2000.

ORTAYLI , İ. ; Osmanlı Toplumunda Aile , Türkiye'de Ailenin Değişimi , Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları , Ankara , 1984.

ÖKTE , M. ; Ergenlerde İçe Dönüklük – Dışa Dönüklük Kişilik Özelliği İle Aile İşlevleri Arasındaki

İlişkiler , Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İzmir , 2001.

ÖMEROĞLU , F. ; " Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü Ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları " , Marmara Üniversitesi Doktora Tezi , İstanbul , 1996.

ÖNER , N. ; Türkiye' de Kullanılan Psikolojik Testler , Boğaziçi Üniversitesi Yayınları , İstanbul , 2004.

ÖRGÜN , S . K . ; " Anne Baba Tutumları İle 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları Ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki " , Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 2000.

ÖZBAY, F. ; Kırsal Kesimde Ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması , Türkiye' de Ailenin Değişimi , Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları , Ankara , 1984.

ÖZDİKER , J.B. , " DEHB Olan Çocukların Anneleriyle ilişkilerini Algılamaları İle Annenin Çocuğunu Kabullenme Ve reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " , Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , İstanbul , 2002.

ÖZEN , S. ; Gecekondu Ailelerinde Bireyler Arası Etkileşim , Aile Araştırma Kurumu Yayınları , Ankara , 1994.

ÖZENSEL , E. ; " Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü : Konya İli Örneği " , Değerler Eğitimi Dergisi , 11 : 6 ; Nisan 2004 ; 77 – 96.

ÖZGÜVEN , İ. E. ; Ailede İletişim Ve Yaşam , PDREM Yayınları , Ankara , 2001.

ÖZTOP , D. ; " Depresyonu Olan Annelerin Bebeklerinde Bilişsel – Duygusal Gelişim Ve Anne – Bebek İlişkisi " , Ankara Üniversitesi Uzmanlık Tezi , Ankara , 2003.

ÖZYÜREK , A. ; " Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi " , Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 2004.

PEKTAŞ , İ. ; " İlköğretim Öğrencilerinin Anneleriyle Olan İlişkilerini Algılayışları Ve Bu İlişkiyi Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi " , Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İzmir , 1998.

PIOTROWSKI , C. ; " Rules Of Everyday Family Life : The development Of Social Rules In Mother-Child And Sibling Relationships " , p : 571 – 598 , 2004.

POLLAK , O. ; Social Determinants of family Behavior , Case Work With Families and Children , Eileen Younghusband , The University of Chicago Pres , U.S.A. , 1966.

PUN , S.H. ; JOYCE , L.C. And LAI , K. ; " In Search Of Perfect Motherhood For Imperfect Childhood – Experiences Of 22 Chinese Mothers " , Child And family Social Work 2004 , 9 , 285 – 293.

ROSS , H. ; " The Quality Of Family Relationships Within And Across generations " , p : 110 – 119 , 2004.

SAYIN , Ö. ; Aile Sosyolojisi , Ege Üniversitesi Yayınları , İzmir , 1990.

SCARR , S. And THOMPSON , W.W. ; The Effects of Maternal Employment And Non-Maternal Infant Care On Development At Two And Four Years ; Early Development And Parenting ; 3 , 2 England ; 1994.

SCHULTZ ; M.C. , and the others ; " Family Thrapy Trainees' Perceptions Of Divorced Mothers : A Test Of Bias In Information Recall " , family Relations , 2004 , 405 – 411.

SHEK , D. ; " Paternal And Maternal Influences on Family Functioning Among Hong Kong Chinese Families " , The Journal Of Genetic Psychology , 2001 , 162 (1) , 56 – 74.

SHEK , D. ; parental marital Qyality And Well-Being , Parent-Child Relational Quality And Chineese Adolescent Adjustment ; 2004.

SİLLELİ , N. ; " Ankara İli İlçelerindeki Çocuk Yuvalarında Kalan 12 Yaşındaki Korunmaya Muhtaç Kız ve Erkek Çocukların Aile Bireylerini Ve Aile İlişkilerini Algılamaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma " , Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , Ankara , 1989.

SOLMAZ , F. ; " Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kimlik Statüleri İle Anne – baba tutumlarını Algılamaları Arasındaki ilişkinin İncelenmesi " , Çağdaş eğitim Dergisi , 2005.

SOYKAN , Ç. ; " Şizofreni Hastalarının Aileleriyle Yapılan İletişim Becerileri Odaklı Psikoeğitim Grup Programının Aile İşlevleri Üzerindeki Etkisi " , Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi , Ankara , 2000.

STEPHEN , H. ; Conflict Resolution With Young Children ; AECA Resource Book Series ; Australian Early Childhood Association Inc. ; 1993.

STOCKER , C. , and the others. ; " Marital Satisfaction And Maternal Emotional Expressiveness : Links With Children's Sibling Relationships " , Social Development , 1997 , 373.

STURGESS , W. , and the others ; " Young Children's Perceptions Of Their Relationships With Their Family Members : Links With Family Setting , Friendships and Adjustment " , Psychology Press , 521 – 529.

SÜMER , N. ve GÜNGÖR , D. ; Çocuk yetiştirme Stillerinin Bağlanma , Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri , Türk Psikoloji dergisi , 14 (44) , s : 35-58 , 1999.

ŞAHİN , S. ; " Engelli Çocukları Olan Annelerin Çocuklarına Karşı Tutumlarının , Çocuklarının Yeterlik Alanları ve Sorun Davranışları Üzerine Etkisinin İncelenmesi " , Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi , Ankara , 2000.

ŞAHİN , D. ; Ergenlerde Aile Algısı Ve Benlik Algısı , Türk Psikoloji Dergisi , 1996 , 22 – 32.

ŞAHİNKAYA, R. ; Orta Anadolu köylerinde aile strüktürü,Aile Araştırma Kurumu yayınları, Ankara, 1990

ŞEN , S. ; " İletişim Dilinin 4-5 Yaş Çocuklarının Bağımlılık Davranışlarına Etkisi Üzerine Deneysel Bir

Çalışma ” , Selçuk Üniversitesi Doktora Tezi , Konya , 1997.

ŞINGIR , H. ; “ Anne Ve Babanın Çocuğa Uyguladığı Ceza İle Çocuğun Anne Babaya Karşı Sevgisi Arasındaki İlişki ” , Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 1996.

TAŞDELEN , N . ; “ Annelerden Algılanan Duygusal İstismarın Ergenlerin Öz Kavramı, Duygusal Ve Davranışsal Sorunları Ve Okul Başarısı Üzerindeki Etkisi ” , Boğaziçi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İstanbul , 1995.

TAYLAN , H. H. ; “ Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler ” , Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Konya , 2003.

TAYLOR , R.A. and MACHIDA , S. ; The Contribution of Parent and Peer Support to Head Start Children’s Early School Adjustment ; Early Childhood Research Quarterly ; 9 ;1994.

T.C. GAZİ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM – ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ – TEZ YAZIM VE BASIM YÖNERGESİ , ANKARA , 2000.

TERTTU , M. , and the others ; “ First Time Mothers And Child Care When The Child Is 8 Months Old ” , Journal Of Marriage And Family , 2004 , 762.

TOK , Ş . ; “ Aile İçi İletişim Ve Çocuk ” , Çağdaş Eğitim Dergisi , Eylül 2001 , 279 (34 – 39).

TOPÇUGİL , N. ; “ Ankara Defterdarlığı Gündüz Bakım Evine Devam Eden 3-6 Yaş Grubundaki Çocukların Aile İşlevselliğinin Değerlendirilmesi ve Aile İşlevlerinin Çocukların Psikolojik , Sosyal ve Fiziksel Gelişimleri Üzerindeki Etkisinin Araştırılması ” , Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Ankara , 2002.

TURAN , N. ; Sosyal Kişisel Çalışma : Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet , Aydınlar Matbaası , Ankara , 1999.

TÜRKBAY , T. VE SÖHMEN , T. ; Ayrılık Kaygısı Bozukluğunda Bireysel ve Ailesel Etmenler , Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi , 8 (2) , s :77-83 , 2001.

UGÜROL , Y. ; “ Aile İçi Yaşlılara Karşı Tutumlar ve Psikolojik Sonuçlar ” , Karadeniz Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , Trabzon , 1993.

UNGER , D. ; TRESSELL , P. ; JONES , W. And PARK , E. ; “ Involvement Of Low – Income Single Caregivers In Child – Focused Early Intervention Services : Implications For Caregiver – Child Interaction ” , Family Relations , 2004 , 210 – 218.

U.S.A. TODAY MAGAZINE , Empathy Helps People Forgive and Forget , 128 (2659) , p : 15-17 , 2000.

ÜNAL , G. “ Bipolar Affektif bozukluğu Olan Hastaların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi ” , Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi , İzmir , 1998.

www.aile.gov.tr/Arastirma14.htm , “ Yüksek Enflasyonun Aile İçi İlişkiler Üzerine Etkisi ” (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yazıları) , 29.10.2004.

YASA , İ. ; Evlilik Ve Geniş Aile Kurumunun Yazgısı , Aile Araştırma Kurumu Yayınları , Aile Yazıları 1 , Ankara , 1990a.

YASA , İ. ; Gecekondu Ailesi , Aile Araştırma Kurumu Yayınları , Ankara , 1990b.

YAVUZER , H. ; Çocuk Psikolojisi , Remzi Kitapevi , İstanbul , 1998.

YAVUZER , H. ; Çocuk Eğitimi El Kitabı , Remzi Kitapevi , İstanbul , 2004.

YAVUZER , H. ; Ana - Baba ve Çocuk , Remzi Kitapevi , İstanbul , 2003.

YILMAZ , S. ; " İşiten Bir Türk Anne İle Anasınıfına Devam Eden İşitme Engelli Çocuğunun Doğal Ev Ortamında Çeşitli Bağlamlardaki Etkileşimlerinde Annenin Kullandığı Emir Bildiren İfadelerin Betimlenmesi " , Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans tezi , Eskişehir , 2000.

YILMAZ , A. ; Eşler Arasındaki Uyum , Anne – Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi , Türk Psikoloji Dergisi , 16 (47) , 2001.

YORBURG , B. ; Families and Societies Survival and Extinction , Colombia University Pres , U.S.A. , New York , 1983.

YÖRÜKOĞLU,A.; Çocuk Ruh Sağlığı , Türkiye İş Bankası Yayınları , Ankara2000.